

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Spolupráce Evropské unie s vybranými integracemi východní Evropy

Cooperation of the European Union with Selected Integrations of the Eastern Europe

Student:

Bc. Martin Kalous

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Eva Kovářová Ph.D.

Ostrava 2016

VŠB - Technická univerzita Ostrava

Ekonomická fakulta

Katedra evropské integrace

Zadání diplomové práce

Student:

Bc. Martin Kalous

Studijní program:

N6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

6210T004 Eurospráva

Téma:

Spolupráce Evropské unie s vybranými integracemi východní Evropy
Cooperation of the European Union with Selected Integrations of the
Eastern Europe

Jazyk vypracování:

čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Teoretický základ problematiky integrací
 3. Perspektivy integrační spolupráce zemí východní Evropy
 4. Vliv Evropské unie na formování integrační spolupráce ve východní Evropě
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- CIHELKOVÁ, Eva et al. *Evropská ekonomická integrace: procesy, politiky, governance*. Praha: Oeconomica, 2011. 335 s. ISBN 978-80-245-1835-0.
- DELCOUR, Laure. *Shaping the Post-Soviet Space?: EU Policies and Approaches to Region-Building*. Berlington: Ashgate Pub., 2011. 182 s. ISBN 978-1-4094-0224-4.
- TOLSTRUP, Jakob. *Russia vs. the EU: the Competition for Influence in Post-Soviet States*. Boulder, Colorodo: First Forum Press, 2013. 295 s. ISBN 978-1-935049-93-7.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Eva Kovářová, Ph.D.**

Datum zadání: 20.11.2015

Datum odevzdání: 22.04.2016

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a ostatní materiály, z nichž jsem při přípravě práce čerpal, řádně cituji a uvádím v seznamu použité literatury.

V Ostravě dne 22. dubna 2016

.....

Martin Kalous

Touto cestou bych chtěl poděkovat mé vedoucí diplomové práce paní doc. Ing. Evě Kovářové Ph.D. za odbornou pomoc, věnovaný čas a cenné rady při tvorbě této práce.

Obsah

1. Úvod	5
2. Teoretický základ problematiky integrací.....	7
2.1. Teoretické vymezení ekonomické integrace	7
2.2. Současné teoretické koncepty Evropské integrace	9
2.3. Motivy integrace.....	13
2.4. Protiintegrační síly.....	14
2.5. Stupně ekonomické integrace	15
2.6. EU jako příklad fungující integrace.....	18
3. Perspektivy integrační spolupráce zemí východní Evropy	24
3.1. Integrační předpoklady regionu východní Evropy	24
3.2. SNS – Společenství nezávislých států	27
3.3. OSKB – Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti	30
3.4. GUAM – Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj.....	33
3.5. EAHU – Euroasijská hospodářská unie.....	36
4. Vliv Evropské unie na formování integrační spolupráce ve východní Evropě	42
4.1. Formy spolupráce EU se státy východní Evropy	42
4.2. Integrační spolupráce zemí východní Evropy: volba mezi Evropskou unií a Ruskem	46
4.2.1. Ukrajina.....	46
4.2.2. Moldavsko	50
4.2.3. Gruzie	53
4.2.4. Bělorusko	56
4.2.5. Arménie	59
4.2.6. Ázerbájdžán.....	63
4.3. Ekonomické vztahy zemí východní Evropy s Evropskou unií a Ruskem.....	66
4.4. Zhodnocení vlivu EU na integrační spolupráci zemí východní Evropy.....	72

5. Závěr	75
Seznam zdrojů	78
Seznam zkratk	97
Seznam grafů	
Seznam tabulek	
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	

1. Úvod

Integrační procesy ve světě se začaly naplno rozvíjet v půlce 20. století. Je vcelku logické, že s tím jak se vyvíjela a utvářela světová ekonomika a politické vztahy mezi státy, začnou vznikat i hlubší konexe mezi jednotlivými státy. Tyto konexe se od počátku integračních procesů zakládají zejména na politické a ekonomické spolupráci, která ve výsledku přináší výhody všem zúčastněným zemím. I když integrace vznikají ve většině případů mezi demokratickými a vyspělými státy, není cesta k integraci vždy jednoduchá. Ve světě působí proti integračním snahám množství faktorů, jež integraci znesnadňují, a proto jen vůle a motivy k integraci vlád daných států rozhodnou o úrovni fungování a úrovni integračního seskupení. Vztahy a způsoby, jakými se jednotlivé země začaly integrovat, jsou popsány různými teoriemi tvořenými předními ekonomy a politology z celého světa, které se navzájem potvrzují, vyvracejí, doplňují, inovují a také v různých bodech rozcházejí. Jedno mají však všechny společné, a to že vždy vycházejí z reality integračních procesů ve světě.

Výjimkou z integračních procesů není ani Evropa, která se uchýlila k vytvoření, zatím nejlépe fungujícího integračního seskupení mezi suverénními státy na světě – Evropské unii. EU se v průběhu svého fungování dostávala na stále vyšší integrační stupně a prohlubovala tak spolupráci svých členů a rovněž také spolupráci s třetími zeměmi. V rámci integračních procesů došlo také k rozšiřování členské základny po Evropě. K nejdůležitějšímu a největšímu rozšíření došlo v roce 2004, kdy se hranice EU posunuly výrazně směrem na východ, až k postsovětským republikám východní Evropy. Tyto republiky si ihned po rozpadu Sovětského svazu začaly uvědomovat potřebu integrace, ať už z ekonomických nebo politických důvodů. Přirozeně se zde začaly tvořit integrační seskupení vedené Ruskou federací, která si touto formou chtěla upevnit svůj vliv v tomto regionu, načež se ze západu přiblížila Evropská unie, která rovněž začala prosazovat své zájmy v tomto prostoru a tak začalo soupeření o geopolitický a ekonomický vliv v postsovětském prostoru východní Evropy mezi Evropskou unií a Ruskou federací.

Cílem diplomové práce je představit hlavní aspekty teorie integračních procesů, shrnout vývoj integrační spolupráce zemí východní Evropy a zhodnotit vliv spolupráce Evropské unie se zeměmi východní Evropy na vytváření integračních procesů v tomto regionu. V rámci tohoto cíle byla formulována hypotéza, že spolupráce EU se

zeměmi východní Evropy je nekompatibilní s dalšími integračními seskupeními v tomto prostoru.

Tato diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol s tím, že první kapitolu tvoří úvod a pátou závěr. Druhá kapitola je zaměřena na teoretický základ problematiky integrací. V rámci této kapitoly budou vymezeny základní teoretické informace ohledně integračních procesů, které budou podpořeny množstvím současných teoretických konceptů integrace. Dále budou analyzovány motivy, jež stimulují státy k vytváření integračních seskupení a rovněž síly, které působí ve světě proti integračním procesům. Poté budou vymezeny a charakterizovány jednotlivé stupně ekonomické integrace podle původního i aktuálnějšího členění a nakonec bude představena Evropská unie, jako příklad fungující integrační organizace ve světě.

V další kapitole budou rozebrány perspektivy integrační spolupráce zemí východní Evropy. Představíme integrační seskupení, která byla založena ve východní Evropě a představují určitou konkurenci nebo až protiváhu Evropské unii. Prvně popíšeme cíle a důvody vzniku těchto organizací a zda se jedná spíše o integrace ekonomického nebo politického charakteru. Dále bude zde zkoumáno, zda jsou tyto organizace opravdu plnohodnotnými funkčními celky, jež uspokojují potřeby a zájmy postsovětských republik, nebo zda jsou to jen integrace na „papíře“, jejichž prostřednictvím se Ruská federace snaží obnovit svůj vliv po rozpadu SSSR.

Ve čtvrté kapitole bude hodnocen vliv EU na formování integrační spolupráce ve východní Evropě, kde bude představena forma spolupráce, jakou nabízí Evropská unie a poté bude analyzováno, zda se Ukrajina, Moldavsko, Gruzie, Bělorusko, Arménie a Ázerbájdžán více klaní ke spolupráci s Evropskou unií nebo inklinují spíše ke spolupráci s integračními seskupeními vedenými Ruskou federací. Rozebrána bude postupně politická situace a náklonnost těchto států a poté budou tato tvrzení podpořena i po ekonomické stránce, konkrétně skrze analýzu zahraničního obchodu u těchto zemí s EU a Ruskem. Nakonec bude shrnuto a vyhodnoceno, kterým směrem se jednotlivé země ubírají.

Závěry formulovány v této diplomové práci vychází především z dostupné české i zahraniční literatury. Pro větší objektivnost budou při vypracovávání této diplomové využity především oficiální zdroje Evropské unie, dalších zmiňovaných organizací a vědecké články ekonomů a politologů, jak z Evropy, tak ze zahrnutých postsovětských republik a Ruska. Zejména články autorů z východní Evropy nejsou běžně v České republice citovány.

2. Teoretický základ problematiky integrací

V úvodní kapitole si vymežíme teoretickou základnu k integracím a integračním procesům. Budeme se zabývat motivy k vytvoření integrací a také silami, které působí proti integracím a snaží se je tak oslabit nebo zničit. Dále rozebereme, jakými metodami integrace vznikají a jakých stupňů lze v integračních seskupeních dosáhnout. Nakonec kapitoly si přiblížíme Evropskou unii jako příklad fungujícího integračního seskupení.

Jak tvrdí Zlý (2009), teorie ekonomické integrace stále nevytváří ucelený obraz integračních procesů. Ještě pořád se jedná o jednu z etap, kdy se získávají a zobecňují poznatky z prvních kroků reálné integrační praxe mnoha integračních organizací a dohod v celosvětovém měřítku. Její zdroj tvoří celosvětové zkušenosti z fungování již existujících integrací nejrůznějšího druhu, ale rozhodující faktor pro teorii přináší dlouhodobý vývoj Evropských společenství resp. Evropské unie, která je nejrozvinutější regionální integrační organizací ve světové ekonomice.

2.1. Teoretické vymezení ekonomické integrace

Podle Honové (2006), se termín integrace začíná více objevovat zejména od 50. let 20. století a znamená sbližování, spolupráci, sdružení, propojení, ale hlavní důraz je kladen na výraz sjednocování, jehož se snaží postupně dosáhnout v různé hloubce i šíři. Hlavní zaměření je na mezinárodní ekonomickou integraci, která je chápána jako propojování národních trhů v jeden nadnárodní ekonomický prostor, budováním těsnějších a intenzivnějších vazeb mezi jednotlivými státy. Nicméně Kunešová a kol. (2014) uvádí, že se integrační procesy rozvíjely již ve 30. letech dvacátého století a následně byly tyto procesy označovány teoretiky jako regionální integrace. Předpokladem těchto procesů se stala eliminace diskriminačních opatření obchodu mezi dvěma nebo více ekonomikami a naopak tvoření nových forem spolupráce. Základ regionální integrace vychází z regionálního seskupení několika států s různou formou a oblastí spolupráce. Cihelková a kol. (2011), vnímá mezinárodní integraci ve smyslu jakéhokoliv propojování původně samostatných zemí do větších jednotných celků, jež mají své společné nástroje pro dosažení svých cílů. Toto propojení států zahrnuje množství procesů sbližování s výsledkem vzniklé mezinárodní organizace na ekonomickém, politickém nebo bezpečnostním základě. Zlý (2009) tvrdí, že dospění k mezinárodní integraci je z velké části determinováno dlouhodobými internacionalizačními procesy, které se neustále objevují ve světové

ekonomice. Internacionalizací ekonomik označujeme proces stálého a postupného sbližování jednotlivých národních hospodářství ve světové ekonomice, jež se uskutečňuje prostřednictvím neustále se rozvíjejících sítí mezinárodních ekonomických vztahů. Jeho základním kamenem je neustále větší kladení důrazu na dělbu práce, v závislosti na níž dojde k umístění výrobních faktorů a vytváření statků a služeb v celé světové ekonomice.

Kunešová a kol. (2014), ve své publikaci dále uvádí, že v souvislosti s regionální integrací je spojena také tzv. regionalizace. Jedná se o proces společenského a ekonomického sdružování a spolupráce v rámci dané oblasti, který je důsledkem růstu objemu přeshraničních transakcí v podobě výměny zboží, služeb, mezinárodních kapitálových toků a rovněž technologií. Důležitým faktem je, že tento proces není výsledkem cílené politiky dané země, ale je vytvářen spontánně a vychází ze vzájemné ekonomické interdependence zemí. Podle Zlého (2009), je interdependence chápána jako vzájemná závislost národních hospodářství na sobě, a tedy zapojení do mezinárodní dělby práce s dalšími státy světa. Je to cesta k optimálním podmínkám pro přechod k takovým formám, nástrojům a metodám, které jsou využívány i v již fungujících ekonomických integracích. Tento přechod zahrnuje zavedení opatření, pomocí kterých jsou následně odstraňovány překážky volného pohybu zboží, služeb, kapitálu nebo osob mezi různými státy, snažící se o prolomení ekonomické a politické hranice.

Mezinárodní ekonomickou integraci lze tedy definovat jako spojování dvou či více zemí do mezistátně nebo nadstátně řízených ekonomických nebo politických celků, prostřednictvím přijetí politických závazků daných států, jež z vlastní vůle přenesou část své suverenity na společné řídicí orgány. Vytvářejí tak sjednocené trhy, které zahrnují volný pohyb zboží, služeb, práce a kapitálu, řídí nebo sjednocují vybrané hospodářské politiky, jež zajišťují fungování těchto trhů a regulují další ekonomické aktivity členských států. Tento proces postupného sjednocování národních ekonomik v zásadě probíhá na dvou liniích a to regionální a globální integrace (Zlý, 2009).

Podle Zlého (2009), lze mezinárodní ekonomickou integraci zaregistrovat ve dvou základních podobách, které se začaly vyvíjet po 2. světové válce a dále se vyvíjí v současné etapě světové ekonomiky. Regionální a globální integraci rozlišujeme především z geografického hlediska, ve kterém se integrace provádí. Pokud je integrace prováděna v rozměru celosvětové ekonomiky, mluvíme o integraci globálního charakteru, a tedy integrace jakéhokoliv menšího měřítka vyústí v regionální integraci. Jak tvrdí

Cihelková a kol. (2011), významnější z těchto linií se stává regionální integrace. A i když je regionální integrace motivována ekonomicky i politicky, tak v jejím základu stojí především tržní integrace, která dále přináší i spolupráci v politické oblasti.

V dnešní době, kdy se tvoření regionálních integrací stalo běžnou součástí světové ekonomiky, mluvíme o celosvětovém procesu zvaném regionalismus. Nemůžeme jednoznačně říct definici regionalismu, jelikož se názory teoretiků v určitých bodech rozcházejí. Někteří ze zmíněných autorů tvrdí, že se jedná o jakoukoliv politiku zaměřenou na odstraňování překážek mezi státy, bez ohledu na fakt, jestli jsou země sousedící nebo sobě blízké v jiném, než geografickém ohledu. Jiné teorie hovoří o procesu sblížování a integrace dvou nebo více ekonomik vedoucí k větší provázanosti světové ekonomiky. Kunešová a kol. (2014), se ve své publikaci odvolává na definici Winterse, který popisuje regionalismus jako politiku, která je zaměřena na odstraňování obchodních překážek napříč integrovanými zeměmi, bez ohledu na geografickou blízkost. Dále zmiňuje také Baldwinovu definici regionalismu, který by měl být chápán z pohledu integračního procesu, jež na jednu stranu propojuje státy ekonomicky po celém světě a na druhou stranu vytváří těsnější vazby mezi národními státy z regionálního hlediska. Nicméně všechny teorie jsou shodné v tvrzení, že regionalismus je postaven na liberalizaci a vytváření užších obchodních vztahů mezi dvěma či více státy. Ze všech teorií je možno vytvořit nejširší definici: „*Regionalismus je taková obchodní, respektive hospodářská politika státu, která vede k liberalizaci vztahů mezi dvěma či více zeměmi a přispívá tak k jejich vazbám a vzájemné integraci* (Cihelková a kol., 2011, s. 20)“.

2.2.Současné teoretické koncepty Evropské integrace

Stěžejním bodem pro výklad vztahů uvnitř integračních seskupení jsou integrační paradigmaty, na jejichž základě se provádí regionální integrace. Jejich podstata leží v změně charakteru národních států, respektive zachování nebo překročení jejich dimenze. Škála integračních procesů je totiž úzce spojena se zásahem do suverenity jednotlivých zemí, tzn. do schopnosti rozhodovat o politických a ekonomických záležitostech na svém území. Tyto paradigmaty dělíme na národní a nadnárodní. Nadnárodní paradigma klade důraz na posílení kompetencí a moci nadnárodních institucí a oslabení členských států a naopak národní paradigma prosazuje zachování plné moci státu (Cihelková a kol., 2011).

Funkcionalismus je první teorií, jež vychází ze supranacionálního přístupu k integraci. Jak uvádí Cihelková a kol. (2011), nadnárodní přístup má v rámci funkcionalismu vést

k maximalizaci bohatství a tím ke stabilizaci světového systému. Funkcionalismus se zakládá na teorii, že politické rozdělení světa vedoucí ke sporům lze překonat pouze objevením oblastí, ve kterých lze rozvinout spolupráci. Tato spolupráce má být řízena supranacionálními institucemi, jejichž konečným cílem bude všeobecná prosperita za sjednocení politické i ekonomické oblasti. Nejvýznamnějším představitelem funkcionalismu je bez pochyby David Mitrany s jeho knihou Funkční Mírový systém (A Working Peace System) z roku 1943, která inspirovala mnoho dalších teorií (Haas, 2008). Hlavním principem je tedy postupné přesouvání suverenity z národního státu na nadnárodní instituce v čím dál více oblastech. Podle Kratochvíla (2008), musí v čele celého integračního procesu stát odborníci v daném směru, kteří nebudou vystaveni politickému nátlaku a vměšování státního vedení, z důvodu negativního vnímání politiky a státu samotného. Kvůli mechanismu větvení, což znamená expanze funkcionální integrace do více částí světa a s ní další vznik nových funkcionálních integrací, zapříčiní šíření tak obrovské, že postupně dojde k vymácení státní suverenity zúčastněných zemí, aniž by na to politické vedení jednotlivých států mohlo reagovat. Waisová a kol. (2009) tvrdí, že podle funkcionalistů není možné dospět k překonání státu jen vytvořením integračního seskupení. Hlavním faktorem je závislost formy integrační organizace na funkci, jež daná organizace provádí. To znamená, že hranice dané integrace nejsou shodné s národními hranicemi a navíc se mohou odlišovat v různých technických oblastech. Z toho vyplývá, že daná oblast může být zapojena do více integračních seskupení s různým zaměřením a povahou současně. *„Nejčastějším bodem kritiky se stala funkcionalistická představa, že je možné oddělit svět politiky (poznávaný touhou po vlastním prospěchu) od světa odborníků, kteří jsou čistě na základě racionálního zvážení alternativ schopni efektivně zorganizovat uspokojení lidských potřeb“* (Kratochvíl, 2008, s. 82). Funkcionalismus je kritizován také za to, že k vytyčené cestě ke světovému míru již nedokládá podmínky, za kterých by takto bylo učiněno. V neposlední řadě také byrokracií vyvolaný nedostatek demokracie, která často administrativně zasahuje do volné hospodářské soutěže (Cihelková a kol., 2011).

Cihelková a kol. (2011) ve své publikaci řadí neofunkcionalismus rovněž pod nadnárodní paradigmata a považuje jej zároveň za vylepšenou verzi funkcionalismu, kde došlo k eliminaci jeho hlavních nedostatků. Waisová a kol. (2009) navíc zdůrazňuje, že tento směr je pravděpodobně nejvýznamnější teorií integrace, což potvrzuje fakt, že se dlouhou řadu let používal pojem neofunkcionalismus a samotná „teorie integrace“ jako synonyma. Hlavní nedostatek, který tento teoretický přístup vyřešil, je především fakt, že tato teorie

vnímá politiku a státní zřízení daleko vstřícněji a akceptuje geografickou omezenost rozsahu integrace. Neofunkcionalistické pojetí stále protěžuje hlavně integraci ekonomickou, nicméně spatřuje rovněž důležitost v politické podpoře, která je součástí mechanismu rozšiřování integračního seskupení. Podle Kratochvíla (2008) je za nejvýznamnějšího neofunkcionalistu beze sporu považován Ernst Haas, což byl badatel žijící v USA, nicméně původem z Německa. Za jedno z jeho nejvýznamnějších děl se považuje Překonání národního státu (Beyond the Nation-State) z roku 1964, kterým ovlivnil názory řady teoretiků jako např. Philippe C. Schmitter nebo John G. Ruggie. Paradoxně však sám v 70. letech odsoudil neofunkcionalismus jako zastaralý a přešel na studium mezinárodní spolupráce v obecnější rovině. V tomto typu integrace jsou za hlavní aktéry považovány subjekty na nadnárodní a nižší než národní úrovni, kam patří například zájmové skupiny a politické strany. Cílem integrace dle této teorie je získání nových prostředků k řešení vzájemných sporů. „*Politici aktéři na různých úrovních jsou integrací přesvědčováni k přesunutí své loajality směrem k vyššímu (integrovanému) celku, jehož instituce pak požadují moc nad sdruženými státy*“ (Cihelková a kol., 2011, s. 25). Podle Cihelkové a kol. (2011), dynamika s jakou se integrace rozvíjí je dána spillover efektem, jehož prostřednictvím dochází k přelévání integrace do jednotlivých oblastí, jež jsou náchylné k integraci, a tak se dostává až k citlivým otázkám a jádru státní suverenity jednotlivých zemí. Tento fakt potvrzuje i Kratochvíl (2008), který označuje spillover efekt za základní mechanismus, na jehož základě se bude integrace rozšiřovat i na spolupráci v příbuzných oblastech. Rovněž se také dotýká politické scény, čímž se mění zaměření jednotlivých politiků a v případě jejich neshody dostávají více prostoru a moci nadnárodní instituce, které postupně přerostou národní složkou. Neofunkcionalismus byl kritizován hlavně na základě spillover efektu, který obecně vycházel z faktu, že je politická integrace odvozena od té ekonomické. A právě v souvislosti s tímto tvrzením začali představitelé jiných teorií zpochybňovat neofunkcionalismus a protěžovat politický faktor.

Dalším z významných směrů je intergovernmentalismus. Cihelková a kol. (2011) tvrdí, že intergovernmentalismus je založen na rozdíl od dvou předchozích teorií na mezivládním paradigmatu. Představitelé této teorie spatřují východisko intergovernmentalismu v mezinárodním vyjednávání mezi jednotlivými státy. Hlavní moc při vytváření integračních procesů mají národní složky a jedná se tedy o protiklad funkcionalismu a neofunkcionalismu. Integrační proces je zde vytvářen postupnými mezinárodními negociacemi na základě politického sbližování daných států.

Všechna rozhodnutí jsou v kompetenci národních vlád a k hlavnímu cíli, tedy maximalizaci bohatství a státní síly, se dochází jen při často jednomyslné shodě. Císař (2002), popisuje intergovernmentalismus jako systém, kde si státy udržují kontrolu nad celým integračním procesem. Integrační procesy jsou tedy řízeny národními zájmy nejsilnějších zemí. Nejdůležitějším motivem je zde národní zájem, kterého se snaží jednotlivé státy dosáhnout a tím pádem se stát stává unikátní jednotkou, jež je charakterizována portfoliem svých preferencí. Nicméně v této teorii není věnována dostatečná pozornost procesům, které tyto národní zájmy formují, z čehož vychází její kritika. Intergovernmentalismus bývá také často kritizován za problém s ovlivňováním výsledků vyjednávání většími a mocnějšími státy, kdy výsledky konvergují právě k zájmům těchto států. Řešením měl být podle Císaře (2002) liberální intergovernmentalismus, který prezentoval Andrew Moravcsik. Tato teorie integrace vychází z kritiky neofunkcionalismu a vnímá státní chování jako racionální jednání vlády, ovlivňované domácími zájmovými skupinami a asymetricky uspořádanými mezinárodními vztahy. Avšak tato teorie je rovněž kritizována za přílišné spoléhání na národní zájmy a mezivládní jednání.

Mezi další světově významné integrační teorie řadíme institucionalismus. Jak uvádí Cihelková a kol. (2011), institucionalismus v mnohém vychází z funkcionalismu a neofunkcionalismu, nicméně upravuje jejich až moc ambiciózní předpoklady tím, že přikládá velkou váhu vlivu národních složek, zájmových skupin a firem na celkový výstup mezinárodních vyjednávání. Teorie je motivována hlavně institucemi, jejichž vliv a moc roste s rozvíjením integrace. Za rozmachem stojí v první řadě rozvoj strategií na úrovni institucionalizovaných integrací, čímž je se ale opuštěn význam neformální integrace a dalších neinstitucionálních motivů. Navíc je také z pohledu této teorie dostatečně institucionalizována a hluboká pouze evropská integrace a zbytek světa je vystaven kritice za nedostatečné institucionální zabezpečení a zaměření pouze na ekonomickou oblast. Kritika ohledně institucionalismu je spojena s přílišným zaměřením teorie na případ Evropské unie, která podle této teorie nejlépe odráží nárůst strategií, jež vznikly na popud samotných institucí integrace. Koncem 80. let došlo podle Kratochvíla (2008), k obnovení tohoto směru s názvem Nový institucionalismus. S původním institucionalismem se shoduje pouze ve faktu, že existence a studium institucí je nezbytné hlavně pro pochopení evropské integrace. Následně se obě teorie rozcházejí v klíčových otázkách co jsou vlastně instituce, jestli jsou primární státy nebo instituce, jaký mají instituce vliv na státy a naopak vliv států na instituce a rovněž v otázce, zda jsou instituce spíše aktéry nebo strukturami. Dále, jak uvádí Bell

(2002), se nový institucionalismus rozchází i ve svých jednotlivých směrech, jimiž jsou racionalistický, historický a sociologický přístup. Nový institucionalismus byl kritizován především za svůj obecný výrok, že se nelze obejít při analýze evropské integrace bez studia institucí a dále pak, že žádný ze tří směrů neposkytuje komplexní teorii evropské integrace (Kratochvíl, 2008).

2.3. Motivy integrace

Na základě publikace Zlého (2009), motiv k vytvoření integrační spolupráce, hlavně těch vyšší úrovně, než je zóna volného obchodu, není vždy ekonomického původu. Naopak u zrodu nové integrace mohou být politické nebo ideologické důvody. To znamená, že například původní politická nebo politicko-vojenská spolupráce, může vyústit v ekonomickou integraci (např. Sdružení národů jihovýchodní Asie, ASEAN). Popřípadě ekonomická integrace může sloužit jako předpoklad k vytvoření politické integrace (např. Evropské hospodářské společenství, EHS).

Ekonomická integrace vycházející z politického motivu je postavena na shodných nebo podobných politických zájmech a postojích a může, nebo také nemusí, splývat se zájmy ekonomickými. Podle Kunešové a kol. (2014), jsou motivy regionální integrace odrazem dobových a místních podmínek, které je složité zobecnit. Nicméně všechny státy světa mají společný cíl, a to dosažení co nejlepšího ekonomického rozvoje, a tudíž můžeme obecný impuls k integraci hledat právě v ekonomické oblasti. Velký význam zde mají různorodé konkrétní zájmy daných států na účasti v integračním seskupení. V případě, kdy ekonomické zájmy nejsou shodné, integrace nemusí být optimálním řešením. Důvodem je fakt, že očekávané ekonomické přínosy z této integrace mohou být i sporné, a tak může dojít i k neúspěchu při tvoření integrační spolupráce. Zlý (2009), k motivům ekonomického rázu řadí velké množství různých očekávání subjektů na rozdílných úrovních (makroekonomických a mikroekonomických). Jedná se např. o očekávání z dopadů velkého trhu na růst produkce, z oslabení nežádoucích vlivů z konjunkturního kolísání obchodu na světových trzích, z posílené podpory vývoje a inovací v rámci integračního seskupení, z posílení postavení a vlivu určitého subregionu ve světové ekonomice nebo z posílení vyjednávacího potenciálu vůči třetím zemím. Cihelková a kol. (2011), tvrdí, že při vymezování motivů regionální integrace je třeba postupovat chronologicky z důvodu vývoje regionalismu i jeho motivů. Zároveň ale potvrzuje fakt, že motivy lze jen těžko zobecňovat, neboť jsou napojeny na místní podmínky a rovněž tedy spatřuje jako motiv možné integrace právě ekonomickou oblast. Boyraz (2014) tvrdí, že konkrétně státy v Evropském prostoru

byly motivovány také z jiného hlediska. Po 2. světové válce bylo potřeba udržet mír a stabilitu, což s sebou neslo také integraci Německa do Evropy na základě Schumanova plánu¹. Dále byly evropské státy motivovány ke sjednocení z důvodu hrozby komunismu ze strany Sovětského svazu. Z tohoto důvodu došlo k vytvoření organizací jako např. NATO². V neposlední řadě se stala motivem integrace také myšlenka vytvoření jednotné Evropy a potřeba celkového restartování evropských ekonomik po 2. světové válce, k čemuž znatelně pomohly USA, a tak mohly evropské státy následně vytvořit vlastní trh, který je konkurenceschopný v dnešní globalizované světové ekonomice.

2.4. Protiintegrační síly

Podle Zlého (2009), je Integrační proces možno chápat i jako překonávání bariér, které brání v propojování států do větších integračních organizací. Tyto překážky nabývají různého druhu i významu a můžeme je rozdělit do dvou skupin. První skupinu nazýváme technicko-ekonomické překážky, což jsou problémy s uzavíráním integračních dohod, např. při eliminaci celních bariér. Druhá skupina jsou zcela specifické překážky ekonomického i mimoekonomického charakteru, které stejně objektivně působí proti vzniku integrace. Překážky můžeme rovněž rozdělit na antiintegrační síly – bránící v rozvoji integrace nebo je brzdí a desintegrační síly, jež významně oslabují a ohrožují již fungující integrace, nebo jsou příčinou jejich zániku. Dále dělíme protiintegrační síly na síly objektivního charakteru, které jsou dány např. velkými rozdíly v ekonomickém rozvoji zemí, civilizačními rozdíly, různými politickými systémy, náboženskými rozdíly apod. A na protiintegrační síly subjektivního charakteru, jež se vyskytují v důsledku působení politických nebo ideologických faktorů.

Za jeden z příkladů protiintegračních sil můžeme označit nacionalismus. Jakožto protiintegrační síla, je chápán jako systém názorů, ideologií, postojů, jejichž prostřednictvím

¹ „Dne 9. května 1950 přednesl francouzský ministr zahraničí Robert Schuman deklaraci, v níž navrhl vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO), jehož členové by zavedli společnou těžbu uhlí a výrobu oceli. Toto společenství, mezi jehož zakládající členy patřily Francie, Spolková republika Německo, Itálie, Nizozemsko, Belgie a Lucembursko, bylo první z řady nadnárodních evropských institucí, z nichž nakonec vznikla dnešní Evropská unie“ (europa.eu, 2016).

² Severoatlantická aliance byla v dubnu 1949 založena dvanácti zeměmi – Belgií, Dánskem, Francií, Islandem, Itálií, Kanadou, Lucemburskem, Nizozemím, Norskem, Portugalskem, Spojenými státy americkými a Velkou Británií. Od té doby proběhlo šest kol rozšíření, během nichž se Severoatlantická aliance rozrostla na současných 28 členů (natoaktual.cz, 2016).

dochází k vyvyšování postavení jednoho národa nad jiné, nebo proti jiným národům. Touto cestou se poté tvoří rozpory mezi národy a státy (Zlý, 2009). Oproti dnešním integračním trendům, kdy jde o bližší a hlubší spolupráci daných států, je nacionalismus jasný protiintegrační jev.

Separatismus je další, mnohdy velice silnou, protintegrační silou. Protiintegrační tendence můžeme pozorovat i v případě existence rozsáhlejších národnostních menšin, jež jsou usazeny mimo vlastní zemi. Problém vystává v případě, že nastanou podmínky pro separatistickou politiku zaměřenou proti státu, ve kterém žijí. V takové situaci má separatismus nestabilizující účinky a může na stát působit destruktivně a proměnit se tak ve významného činitele, jež znemožňuje regionální integraci.

Velký význam na utváření integračních procesů má také xenofobie. Podstata xenofobie, respektive nenávist, nepřátelství, strach z cizinců a nenávist k nim, vzniká v lokální, kmenové či rodové a také i státní a národní uzavřenosti daných komunit, které vytvářejí nedůvěru vůči čemukoliv cizímu, co by mohlo narušovat zavedený systém vztahů. Liberalizace vztahů mezi zeměmi je většinou obyvatelstva vítána z důvodu zpestření nabídky produktů, služeb a otevírání prostoru pro pohyb výrobních faktorů, ale u části obyvatelstva tyto změny vyvolávají obavy, strach i nepřátelství. Tyto xenofobní nálady pak mají destruktivní vliv na spolupráci národů. Xenofobie je tedy velice významným antiintegračním jevem.

Další protiintegrační silou mohou být historicky špatné vztahy, ve většině případů, mezi sousedními státy. Špatné historické vztahy plynou z dřívějších válečných konfliktů nebo podřízení jednoho státu druhému (Zlý, 2009).

2.5. Stupně ekonomické integrace

Stupně ekonomické integrace odrážejí postupné prohlubování a zvyšování intenzity spolupráce. Existuje tradiční členění, které reflektuje integrační procesy z 50. a 60. let a aktuálnější členění, jež vychází z procesu evropské integrace. Oboje však stojí na stejném základu a to, že každý vyšší stupeň integrace v sobě zahrnuje a nese prvky stupně nižšího.

Prvním stupněm tradičního dělení je pásmo volného obchodu. Dle Cihelkové a kol. (2012), se jedná o první stupeň regionální ekonomické integrace, kde členové odstraňují všechny důležité viditelné bariéry obchodu, ale udržují si autonomní obchodní politiku vůči třetím zemím. Tyto viditelné překážky zahrnují cla a kvóty. Další překážky tzv.

neviditelné, mezi které patří např. technické normy nebo stimulace spotřebitelů k preferenci domácího zboží, se v tomto stupni integrace zpravidla zcela neodstraňují. Pásmo volného obchodu je v dnešní době nejvítanější formou regionální integrace a typickým představitelem byla např. tehdejší Středoevropská dohoda o volném obchodu (*Central European Free trade Agreement, CEFTA*).

Podle Kunešové a kol. (2014), druhý stupeň regionální ekonomické integrace tvoří celní unie, kde je umožněn volný pohyb zboží, které se clí jen při vstupu na území celní unie. Státy, jež jsou členy celní unie, uplatňují společnou obchodní politiku vůči třetím zemím tzn., že přijaly jednotný celní sazebník pro obchodování s nečlenskými státy a stanovily importní a exportní kvóty. Příkladem dnešní celní unie je Středoamerický společný trh (*Central American Common Market, CACM*).

Zlý (2009), definuje společný trh, jako třetí stupeň regionální ekonomické integrace, který vzniká dovršením celní unie a eliminací neviditelných překážek obchodu. Tato integrace již zahrnuje volný pohyb práce, kapitálu a technologií přes hranice členských zemí. Hlavní podstata společného trhu je v uvolnění všech toků, které jsou spojeny s ekonomickým rozvojem. Příkladem integrace společného trhu je třeba Karibské sdružení volného obchodu (*Caribbean Free Trade Association, CARIFTA*)

Waisová a kol. (2009), ve své publikaci uvádí jako další stupeň integrace hospodářskou a měnovou unii. Tento stupeň integrace již vyžaduje celkové sjednocení měnové a fiskální politiky členských zemí, což ve většině případů zahrnuje i vytvoření centrální instituce, která vykonává dohled nad prováděním těchto politik. I když Evropská unie vykazuje známky hospodářské unie, nelze ještě stále hovořit o fungující hospodářské unii a tato forma zatím tedy nemá zástupce ve své čisté formě, když vynecháme zvláštní typ hospodářské unie BENELUX.

Jako nejvyšší stupeň integrace uvádí Kunešová a kol. (2014) politickou unii, která se vyznačuje kromě úplné ekonomické integrace i společnou politicko-sociální kulturou, jehož úlohou je zajistit politickou jednotu členských států a svou institucionální silou snižovat vnitřní rozdíly a maximalizovat jeho vnější vliv. Znamená to tedy propojení nezávislých států v jeden celek se společnou vládou, která zajistí suverenitu daného celku.

Podle Zlého (2009), se v rámci aktuálnějšího členění stupňů integrací první dva stupně, tedy pásmo volného obchodu a celní unie, charakterizují shodně, jako v členění

původním. Nově se vyskytuje až stupeň primární hospodářské unie. Na tento integrační stupeň se přejde, jestliže dojde k přechodu ze sféry obchodu i do sféry výroby a doplní se tak už existující volný oběh výrobků na společném trhu zboží i odstraňováním nebo částečným limitováním bariér, které brání volnému pohybu služeb a výrobních faktorů. Tyto integrační opatření však vyžadují, aby integrace rovněž přešla i k úzké kooperaci v daných hospodářských politikách, respektive k jejich koordinaci např. v soutěžní politice nebo v sociální politice. Podle daných potřeb určitých států může dojít i k nastolení některých společných politik. To by ve výsledku znamenalo nejen integrovaný trh, ale i hospodářskou politiku členských států. V počátcích hospodářské unie není možno v rámci integračních opatření dosáhnout vyšší rozvinutosti, protože jsou velmi limitovaná. Z tohoto důvodu je možné tuto podobu hospodářské unie označit jako primární hospodářskou unii. Jako příklad můžeme uvést Evropská společenství v období od 60. do poloviny 80. let.

Rozvinutá hospodářská unie navazuje na předchozí výše zmíněný stupeň integrace. Další prohlubování integrace zahrnuje velice rozmanité portfolio integračních opatření. V okamžiku, kdy se přejde od překonávání viditelných překážek k odstraňování překážek neviditelného charakteru, se integrační seskupení dostává do vyšší fáze, kterou nazýváme rozvinutá hospodářská unie. Z historie integračního vývoje EU je známo, že realizace této úrovně integrace s sebou nese změnu charakteru vývoje integrace. Na stupni primární hospodářské unie dominuje vliv subjektivních sil, zatímco po přechodu k rozvinuté hospodářské unii začíná být dosahováno takové úrovně integrace, která je zdrojem určitého samopohybu. To znamená, že integrace už nevytváří podněty k rozvíjení protekcionismu a jiných faktorů vedoucích ke stagnaci integrace. Ideálním příkladem je zde integrační stav Evropských společenství od poloviny 80. let, kdy členské země začaly odstraňovat neviditelné bariéry.

Formativní hospodářská a měnová unie reprezentuje další stupeň integrace v rámci aktuálního členění. Měnovou unii lze definovat jako upuštění od národních měn, jež by mohly vůči sobě nabírat různých hodnot. Vyznačuje se tedy přijetím pevných nerevidovatelných směnných kurzů nebo zavedením jednotné měny. Formativní tvar hospodářské a měnové unie může být založen ve dvou formách a to asymetrické nebo symetrické. V asymetrické formě je zachována národní měna, ale členové se musí domluvit na jedné centrální bance, která bude dominující a bude určovat monetární politiku. V případě symetrické formy jsou národní měny nahrazeny jednotnou měnou. V obou případech jsou stejné hlavní znaky formativní hospodářské unie, a to existence jednotné měny (v případě že

se jedná o symetrický typ měnové unie), společný měnový orgán na supranacionální úrovni a jednotná monetární politika. Typickým příkladem symetrické formy měnové unie je eurozóna, která je postavena na zavedení jednotné měny euro, jež nahradila původní národní měny (Zlý, 2009).

Úplný rozvoj měnové unie si postupně vynutí další prohloubení integrace, které můžeme označit za úplnou hospodářskou a měnovou unii. Tento teoreticky nejvyšší stupeň rozvinutosti hospodářské a měnové unie reprezentuje úroveň integrace, jež bude spojen hlavně se změnami v míře samostatnosti a ve způsobu řízení daných národních hospodářských politik. Členové měnové unie budou nuceni pod tlakem objektivních potřeb rozšířit portfolio koordinovaných politik. Zřejmě také dojde k tlaku na sjednocení daňových politik a bude se přecházet i k dalším společným politikám.

Vůbec nejvyšším stupněm zralosti integračního procesu je hospodářská a politická unie. Politická integrace vrcholí úrovní, kterou nazýváme hospodářská a politická unie. Tato úroveň je však doprovázena dlouhodobým vývojem, který není založen jen na ekonomické integraci a může být dosažen jen v případě politické vůle zúčastněných zemí (Zlý, 2009).

2.6.EU jako příklad fungující integrace

Evropská unie byla oficiálně vytvořena Maastrichtskou smlouvou roku 1993. Tento fakt vnesl zásadní ekonomické i politické změny do vývoje evropské integrace, které jsou v souladu s vývojem v dalších částech světa a souvisejí především s novým regionalismem. Na rozvoj nového regionalismu reaguje i teorie integrace, a to hlavně snahou o jeho komplexnější pojetí jako jevu, jež v současné ekonomice vyvolává dalekosáhle změny. Nově vytvořené teorie poukazují na změnu role státu a regionální integrace v dnešní době globalizace, jako důležité součásti světového uspořádání. Velké množství těchto teorií se velkou částí dotýká právě Evropské unie, která se svojí pokročilou formou integrace a institucionálnímu zázemí zaujímá významnou roli ve světovém politickém uspořádání.

Celý integrační proces se uskutečňoval na základě milníků historického vývoje Evropské unie. Vše oficiálně začalo roku 1951 podpisem Smlouvy o založení Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) Belgií, Itálií, Německem, Francií, Lucemburskem a Nizozemskem. Touto smlouvou se státy zavázaly vytvořit společný trh pro dané strategické suroviny, tzn. obchodovat bez jakýchkoliv tarifních a netarifních omezení. ESUO tak vytvořilo model pro další spolupráci mezi evropskými státy. Po roce 1952 vznikl pokus o založení Evropského obranného společenství, který se ovšem nesetkal s úspěchem,

naopak integrace v hospodářském sektoru pokračovala v integraci v podobě podepsání Římských smluv v roce 1957 o založení Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM) a Smlouvy o Evropském hospodářském společenství (EHS). EURATOM měla za cíl zabezpečení nadnárodní spolupráci při mírovém využívání atomové energie a EHS v budoucnu postupné vytvoření celní unie, společného trhu a dále společné řízení dané politiky, včetně vytváření společných institucí se supranacionální povahou. Dlouhodobá a silná ekonomická výkonnost a dobré postavení zemí ES v mezinárodním obchodě následně vyústilo v další důležitý krok, a to završení celní unie v roce 1968, což vyvolalo další nadšení států k vytvoření společného trhu, kde by fungoval volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu. Bohužel v letech 1974-1985 došlo ke zpomalení integrace, což bylo spojeno s celosvětovou surovinovou a energetickou krizí. Z tohoto důvodu panovaly spíše protekcionistické nálady a jediným větším integračním úspěchem bylo uzavření Dohody o realizaci Evropského měnového systému, kdy se přešlo na společný mechanismus měnových kurzů na bázi košové měny, tzv. Evropské měnové jednotky (ECU). Poté od roku 1986 opět nastala uspokojivá hospodářská situace a proces evropské integrace byl opět oživen. Integrační úsilí bylo zaměřeno zejména na vnitřní trh a s ním na přípravu Evropské hospodářské a měnové unie. V tomto směru sehrál svou důležitou roli Jednotný evropský akt, který byl velkým zásahem do Římských smluv a jeho hlavním přínosem bylo zpružnění rozhodovacích procedur, a také obohacením oblasti aplikovaných ekonomik. Na dokončení vnitřního trhu se velkou měrou podílela vydaná Bílá kniha o dovršení vnitřního trhu, která obsahovala kolem 280 bariér bránících vzniku vnitřního trhu, včetně způsobu jejich odstranění. Právě díky JEA se výstupy této Bílé knihy zapracovaly do legislativy. Dokončování vnitřního trhu zahrnovalo hlavně odstranění fyzických, technických a daňových překážek. Význam projektu vnitřního trhu byl o to větší, že se do něj zapojila většina členských států ESVO. V roce 1992 byla podepsána Maastrichtská smlouva, na jejímž základě byl dokončen vnitřní trh a celková principiální reforma Římských smluv. Součástí Maastrichtské smlouvy bylo také založení Evropského společenství, jakožto hlubší forma integrace směřující k vytvoření Evropské hospodářské a měnové unii. Nicméně Maastrichtská smlouva nepřinesla očekávané velké změny v institucích a rozhodovacích procesů, tyto dvě oblasti byly hlouběji řešeny až v rámci Amsterodamské smlouvy podepsané v roce 1997, která ale stále přinesla jen částečné neuspokojující změny. Teprve až po složitých jednáních a komplikovanou ratifikací Smlouvy z Nice, jež byla podepsána v roce 2001, bylo dosaženo kýženého efektu reforem ohledně hlasování v institucích EU a zvýšení pravomocí Evropskému parlamentu. V období 1999-2002 byly rovněž dokončeny přípravy

zavedení eura, kdy vznikla Eurozóna a bylo zavedeno euro, jako jednotná měna. Dalším významným krokem byla Lisabonská smlouva, jež vešla v platnost v roce 2009. Touto smlouvou EU nabyla právní subjektivity, což by mělo vést k lepším negociačním schopnostem Evropské unie ve světě. Dle Cihelkové a kol. (2011), Lisabonská smlouva předpokládá vytvoření demokratičtějšího a transparentnějšího prostředí v Evropské unii, posílení moci Evropského parlamentu, posílení bezpečnostní a obranné politiky včetně vytvoření funkce vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, která splývá s funkcí místopředsedy Komise, a také slučuje tří-pilířovou strukturu EU. Další rozvoj evropské integrace by měl být samozřejmě usměrňován touto smlouvou, jakožto významným příslibem koncepčního a systémového prohlubování integrace.

Evropský integrační proces se sebou rovněž nesl i ekonomické problémy. Na cestě vždy ležely a ležet stále budou překážky v podobě krizí. Jedná se o krize ekonomického, finančního, monetárního a politického charakteru, jež se objevují v různých intenzitách, v pravidelných cyklech, již po několik století. Poslední taková krize se objevila naposled v roce 2007. Prvně zasáhla USA a poté se postupně přesouvala do Evropy a dalších částí světa, což s sebou přineslo ekonomický útlum, doprovázený těžkými finančními a dluhovými problémy. Jak tvrdí Ševčíková (2015), tato krize je mnohými považována za nejhorší od Velké deprese v 30. letech. Dramatický úpadek na trhu s nemovitostmi zasáhl USA a následně vyústil v prudký pokles na trhu s hypotékami, což bylo doprovázeno velkou spekulativní bublinou v tomto segmentu ekonomiky. Tyto faktory se brzo promítly i do Evropy, kde problémy zasáhly, jak jádro nejsilnějších států Evropy, tak i relativně zodpovědné severské země. Po splasknutí spekulativní bubliny započala finanční a ekonomická krize, která odhalila množství skrytých dlouhodobých a nakumulovaných problémů jednotlivých evropských ekonomik, hlavně pak států s jednotnou měnou. Krize vyvrcholila v roce 2008 a postihla celý segment investic a bankovníctví, který zažíval od roku 2004 nebývalý růst, jež vedl ke vzniku nových, ale vysoce rizikových finančních a komplexních investičních nástrojů.

V posledních sedmi letech zažívaly západní rozvinuté státy celkové zpomalení růstu ekonomik, některé z nich byly v recesi i po několik let. Z evropských zemí je nejhorší situace, co se týče růstu HDP, v Řecku, Itálii, Španělsku, Portugalsku, Chorvatsku a Kypru. Lídři těchto států nemají dostatečnou vůli implementovat a dokončit strukturální reformy, které jsou nezbytné pro efektivní fungování státu a zároveň řídí své státy za hranicemi možností a kapacit jejich reálných ekonomik (Cihelková a kol., 2011).

Mezi hlavní principy, které způsobují vznik dnešních ekonomických krizí v EU patří, podle Ševčíkové (2015), podpora rozvíjení silných států blahobytu ve většině evropských zemí. Tyto procesy se projeví jako neudržitelné v zemích, které nemají dostatečný ekonomický potenciál. Dále neschopnost nebo pomalé zavádění strukturálních reforem, které by odrážely aktuální situaci na poli demografických změn spojených zejména se stárnutím obyvatelstva. Poté nekontrolovaný růst ve finančním a bankovním sektoru, špatně nastavené regulační mechanismy na finančních trzích nebo nerovnoměrné rozložení rizik. Rovněž pak vměšování se státního vedení do soukromého finančního sektoru, a to hlavně na trhu nemovitostí a hypoték a další špatná ekonomická a politická rozhodnutí, jak na národní, tak supranacionální úrovni. A nakonec také fenomén globalizace, který společně s propojováním národních ekonomik po celém světě vede také ke spill over efektu rizik.

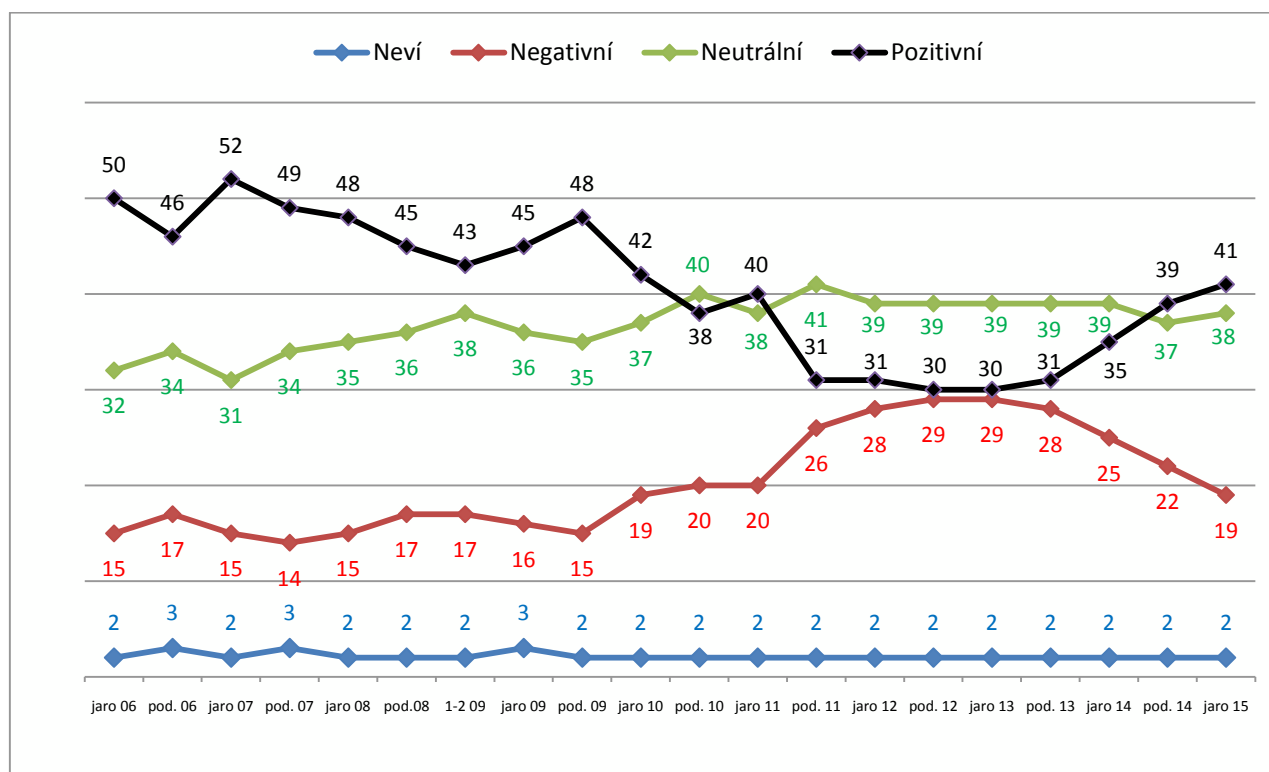
Evropská unie používá k řešení problémů na regionální a celosvětové úrovni model, opřený o funkční koordinovanou spolupráci mezi členskými zeměmi, který nazýváme efektivní multilateralismus. Díky tomuto modelu EU představuje daný přístup k řešení regionálních a globálních otázek společného zájmu států. Efektivní multilateralismus je postavený na efektivní kooperaci suverénních států, které odevzdaly část své suverenity nadstátním či mezivládním institucím. Tyto instituce jednají v oblastech, kde je jejich působení efektivnější než akce jednotlivých států. EU prosazuje model, který je velkou měrou ovlivněn právě existencí nového regionalismu v podání Evropské unie a kvůli němu, EU v dnešní době představuje vnitřně integrovaný regionalismus v kombinaci s interními ekonomickými stimuly a posilováním globální konkurenceschopnosti, jenž je doplněn systémem regionální governance. Tento vícevrstevný model spojuje různorodé prvky a úrovně vládnutí, a to posiluje jeho aplikovatelnost na složitý systém mezinárodních vztahů ve světové ekonomice a dává mu naději na dlouhodobou vyváženost a udržitelnost. (Cihelková a kol., 2011).

EU je poměrně úspěšná v prosazování svých ekonomických zájmů ve světě kvůli své hospodářské síle, nicméně na mezinárodní scéně její politická síla poněkud zaostává za tou ekonomickou. Tento fakt vyvstává hlavně různou velikostí pole pravomocí v těchto dvou oblastech a také menší mírou koordinace v politické oblasti vnějších vztahů mezi zeměmi EU. K větší koordinaci a politické váze ve světě mají napomáhat právě reformy spojené s Lisabonskou smlouvou. Počínaje vytvořením funkce vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a konče podporou zvyšování vlastních vojenských kapacit a podnikání náročnějších vojenských misí pod záštitou EU. Navzdory těmto okolnostem je

Evropská unie důležitým světovým hráčem na mezinárodní scéně a tvoří významného partnera pro přední světové ekonomiky.

Co se týče vnímání Evropské unie samotnými občany EU, tak podle studie Komise nazvané Eurobarometer z roku 2015, čím dál více lidí vnímá Evropskou unii kladně a tvoří si o ní pozitivní obraz viz graf 2.1.

Graf č. 2.1 – Trend v celkovém názoru na Evropskou unii občanů EU v % za rok 2006 až 2015

Zdroj: European commission, 2015, vlastní úprava

Stejně tak roste důvěra, jak v nadnárodní instituce, tak v národní vlády ze strany občanů EU. Rovněž je také zaznamenán pozitivní rostoucí trend ohledně budoucnosti Evropské unie, kde více než 58 % obyvatel zastává pozitivní vidinu budoucnosti EU. Nejvíce v dnešní době trápí obyvatelstvo současná imigrační vlna, nezaměstnanost a celková ekonomická situace EU, která je rovněž spojena s nepříznivou situací v Ukrajině. Naopak nejvíce si lidé v EU cení možnosti volného pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu v rámci vnitřního trhu členských států EU a také mírového a stabilního prostředí uvnitř Evropské unie, následovaného pozitivními ohlasy ohledně společné měny euro. Po posledních teroristických útocích si první dvě zmiňované oblasti vyměnily

místa a lidé více kladou důraz na mír a bezpečí, avšak celkově lze Evropskou unii hodnotit jako velice bezpečné místo pro život. (European Commission, 2015).

3. Perspektivy integrační spolupráce zemí východní Evropy

V této kapitole budou postupně rozebrány možná východiska integrační spolupráce ve východní Evropě. Prvně bude geograficky, ekonomicky a politicky charakterizován samotný postsovětský region východní Evropy a budou také popsány integrační předpoklady tohoto prostoru. Následně budou detailněji popsány a hlouběji analyzovány jednotlivé integrační seskupení, které v tomto regionu působí a svojí významností mohou představovat konkurenční alternativy k Evropské unii.

3.1.Integrační předpoklady regionu východní Evropy

Pro účely této práce je do regionu východní Evropy zařazena Ukrajina, Bělorusko, Moldavsko, Ázerbájdžán, Gruzie a Arménie. Všechny tyto státy jsou bývalými sovětskými republikami s politickou a ekonomickou závislostí na Rusku v různé míře. Dalším společným znakem je, že se tyto státy po rozpadu Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) začaly formovat do nově vznikajících integračních seskupení v postsovětském prostoru. Integrační seskupení se začala vytvářet ve východní Evropě zejména v souvislosti s touto významnou desintegrací SSSR. Nové státy měly po rozpadu Sovětského svazu z počátku ambiciózní plány na vytvoření národních ekonomik na základě vlastních možností. Tyto ambiciózní plány se brzy projeví jako velmi obtížně realizovatelné, a proto se po relativně krátké době od rozpadu SSSR, tedy centralizovaného řízení, státy začaly integrovat. I když jsou v těchto státech stále ještě patrné staré sovětské hodnoty, je možné pozorovat pozitivní znaky v podobě nové generace obyvatel, která si osvojuje demokratické hodnoty a je lépe připravena na fungování ve světové ekonomice. V bývalých sovětských republikách probíhá aktivní diverzifikace průmyslu. Na příklad již v roce 2010 byly v Ukrajině soukromé domácí firmy zapojeny do všech oblastí průmyslu a více než 50 % největších firem je nyní pod kontrolou domácích investorů. Z toho vyplývá, že jsou zdejší domácí investoři optimističtí ohledně ekonomické budoucnosti Ukrajiny a již nedrží všechna svá aktiva v zahraničí. Důležité změny proběhly také v nejhudším státě východní Evropy – Moldavsku. Za posledních 10 let došlo k velkému pokroku, kdy začaly vznikat malé společnosti, které opouštějí tradiční zemědělské zaměření propagované v minulosti Sovětským svazem a specializují se na moderní oblasti průmyslu. Díky tomu jsou schopny vyrábět a prodávat spotřební zboží atraktivní pro domácí trh (Ghedrovici a Ostapenko, 2013).

Nicméně v dnešní době můžeme stále pozorovat na základních ekonomických ukazatelích, zobrazených v tabulce č. 3.1, že se státy východní Evropy i přes integrační

tendence v různých formách nedokázaly stále přiblížit průměrným hodnotám EU 28. Tento fakt indikuje, že západní státy dosahují lepší životní úrovně a integrační seskupení východní Evropy v ekonomické oblasti nevynáší životní úroveň obyvatelstva na takový standard, jako Evropská unie a rovněž jejich spolupráce není zaměřena ryze ekonomicky.

Tabulka č. 3.1 – Základní ekonomické indikátory zemí východní Evropy a EU 28 za rok 2014 v USD

Stát	HDP	HDP/obyv.
EU 28	18 514 200 mil.	30 240,87
Rusko	1 860 598 mil.	12 7353,9
Bělorusko	76 139 mil.	8 040
Ukrajina	131 805 mil.	3 082,5
Moldavsko	7 962 mil.	2 238,9
Arménie	11 644 mil.	3 873,5
Ázerbájdžán	75 198 mil.	7 884,2
Gruzie	16 530 mil.	3 670

Zdroj: World bank a Tradingeconomics.com, 2016, vlastní úprava

Vzhledem k perspektivnějšímu fungování Evropské unie se velké procento států začalo přeorientovávat na západ, což vyústilo v soupeření ve sféře vlivu na státy v postsovětském prostoru mezi Ruskou federací a Evropskou unií, která od svého největšího rozšíření v roce 2004 postupuje v integračních snahách a nabízí spolupráci na základě svých iniciativ dále na východ. Hlavní iniciativou ze strany EU je politika Východního partnerství, jež zahrnuje všechny zmíněné východoevropské státy, tzn. Arménii, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzii, Moldavsko a Ukrajinu. Toto partnerství vzniklo v roce 2009 a má za cíl podpořit ekonomické, politické a společenské úsilí v prostoru východní Evropy a dále také zvýšit demokratizaci, kvalitní správu, energetickou bezpečnost a ochranu životního prostředí. Výsledkem této politiky jsou asociační smlouvy, které již byly podepsány Ukrajinou, Gruzii a Moldavskem. Tyto dohody zahrnují prohloubené a komplexní zóny volného obchodu s EU, jež vytváří lepší obchodní podmínky pro tyto státy. Na posledním summitu v Rize v roce

2015 se hlavy států východního partnerství dohodly s EU na možnosti vytvářet různé vztahy v rámci přidružení, které budou maximálně odpovídat ambicím členských států východního partnerství (Evropský parlament, 2015).

Podle Tolstrupa (2014), si Ruská federace svůj vliv v oblasti postsovětského prostoru upevňuje oproti EU odlišným způsobem. I když se Rusko prezentuje jako stát uznávající demokratické hodnoty, jeho akce k dosažení svých zájmů ve státech východní Evropy nebyly vždy úplně v souladu s demokracií. Za uplynulou dobu od rozpadu SSSR se Ruská federace opakovaně vměšovala do volebního režimu zemí postsovětského prostoru, kde se snažila ovlivnit výsledky voleb ve prospěch kandidátů, jež byli politicky blízcí ruským politickým elitám a zároveň zdiskreditovat ostatní opozici v dané zemi. Podpora přicházela v podobě diplomatických výroků v ruských periodikách nebo přímou podporou volební kampaně, ať už skrze granty nebo asistenci při tvoření kampaně. Tyto události jsou úzce spojeny na příklad s tzv. Oranžovou revolucí v Ukrajině v roce 2004, která vznikla na základě podvodů v rámci prezidentských voleb, kdy se o vítězství přeli proruský orientovaný Janukovyč a západně zaměřený Juščenko, který nakonec vyhrál v druhém kole voleb pod dozorem dalších mezinárodních institucí, včetně EU a NATO. V neposlední řadě je to také ruské negativní ovlivňování efektivního řízení určitého státu východní Evropy, kde Rusko postihuje ekonomickou stabilitu a teritoriální integritu dané země. Příkladem je intervence v Moldavsku za začátku 90. let, kdy se Rusko postavilo na stranu Podněstří a vyhnalo tak moldavské jednotky z tohoto území. Aby Ruská federace vybalancovala toto jednání a podpořila svůj status demokratického státu, příležitostně činí transparentní demokratické kroky. Jako příklad lze uvést rok 1996, kdy bývalý ruský prezident Jelcin rozmluvil běloruskému prezidentovi Lukašenkovi násilné rozeznání demonstrujících odpůrců běloruského režimu, nebo také silnou ruskou propagaci svobody projevu na konci 90. let (Tolstrup, 2014). Toto svoje počínání se Rusko snaží provádět v rámci integračních seskupení, jež po rozpadu SSSR začaly ve východní Evropě vznikat.

Jedná se především o Společenství nezávislých států (SNS), Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB) a Euroasijskou hospodářskou unii (EAHU), jež budou postupně rozebrány v této kapitole. Tyto organizace patří mezi nejdůležitější seskupení, v nichž se účastní státy východní Evropy. Rovněž tyto organizace fungují pod značným vlivem Ruské federace, která si touto cestou snaží udržet co největší vliv na fungování bývalých sovětských republik. Jako protiváha těmto organizacím vznikla Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj (GUAM), která vyznává demokratické hodnoty a je

orientována prozápadně, což s sebou přináší obtíže při jednání s Ruskem. Mezi další významné integrační seskupení patří ještě koridor TRACECA, jež je specifickou integrací zaměřenou na transportní služby a úzce spolupracuje s Evropskou unií v rámci Transevropské dopravní sítě.

3.2.SNS – Společenství nezávislých států

Společenství nezávislých států vzniklo v roce 1991, a to při podpisu dohody o jeho vytvoření Ruskem, Ukrajinou a Běloruskem. Krátce poté byl 21. prosince 1991 podepsán Protokol k dohodě, který vymezoval účast dalších suverénních států v SNS. Jednalo se konkrétně o Ázerbájdžán, Arménii, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán a Ukrajinu, jež se na základě rovnosti rozhodly tvořit Společenství nezávislých států. Následně v roce 1993 přistoupila ještě Gruzie. Došlo tak k jednomyslnému přijetí deklarace z Alma-Aty, která potvrdila závazek účastněných zemí spolupracovat v různých oblastech zahraniční a domácí politiky. Jednalo se např. o spolupráci v ekonomické, humanitární a kulturní oblasti. Na základě charty cílů SNS mělo být dosaženo komplexního vyváženého hospodářského a sociálního rozvoje, zajištění dodržování lidských práv a základních svobod v souladu s obecně uznávanými zásadami, spolupráce mezi členskými státy při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti včetně snahy o odstranění zbraní hromadného ničení a všeobecného odzbrojení. Rovněž byla mezi cíle zařazena také možnost občanů členských států SNS pohybovat se volně v rámci Společenství a mírové řešení sporů uvnitř SNS (Sodružestvo Nezavisimych Gosudarstv, 2016).

Hlavní řídící orgány tohoto integračního seskupení tvoří Rada hlav států a Rada hlav vlád. Rada hlav států vystupuje jako vrcholný orgán SNS a projednává všechny otázky týkající se společných zájmů států SNS. V rámci této rady funguje model předsednictví s rotačním mechanismem, kde každý členský stát předsedá po dobu jednoho roku. Rada hlav vlád má na starost koordinaci spolupráce orgánů hospodářských, sociálních a dalších oblastech společného zájmu. Nejdůležitější oblasti jsou poté diskutovány s Radou hlav států. Mezi další fungující orgány patří Hospodářská rada, Rada ministrů zahraničních věcí, Ekonomická rada, Rada ministrů obrany, Rada vojáků pohraničních velitelů, Meziparlamentní shromáždění a Hospodářský soud (Britannica, 2014).

SNS ve skutečnosti nebylo založeno jako regionální unie, která má podporovat lepší spolupráci svých členů, ale jako ruský nástroj pro udržení svého dominantního vlivu

po rozpadu Sovětského svazu. Nicméně SNS neuspělo v integraci post-sovětských států v nějakém vyšším smyslu. Ačkoliv je SNS oficiálně seskupení s několika ambiciózními projekty v rámci spolupráce, ve skutečnosti se množství společných aktivit stále zmenšuje (Sakwa a Webber, 1999). Lídři Ruské federace od tohoto seskupení očekávali v budoucnosti vytvoření jednotného trhu a v této souvislosti zvětšení odbytu svých produktů z různých sfér průmyslu, ne jen kvůli vylepšení obchodní bilance, ale také z důvodu překonání své pověsti vývozce omezeného pouze na ropu a zemní plyn (Kuchyňková, 2006). Společenství nezávislých států ani z daleka nenavázalo na původní Sovětský svaz. Neexistuje zde žádné občanství SNS, žádné společné armádní jednotky ani jednotná měna.

Podle Libmana (2011) SNS také zaznamenalo v rámci svého fungování i určité dílčí úspěchy. Jeden z nich je v oblasti bezpečnosti, a to konkrétně vytvoření Smlouvy o kolektivní bezpečnosti, která byla podepsána v roce 1992 šesti státy. Původně SNS plánovalo založit společné ozbrojené složky pod společným vedením, avšak tato myšlenka se později prokázala jako nereálná. Členské státy pokračovaly dále v budování národních vojenských složek nezávisle na sobě, a tak daly podnět k vytvoření Smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Krátce na to se tato smlouva oddělila od SNS a začala fungovat jako samostatná organizace pod názvem Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti, která má dnes blíže k Euroasijskému ekonomickému společenství, než k SNS. Další úspěch lze spatřit v ekonomické spolupráci, která při vzniku SNS byla pro členské státy jednou z nejdůležitějších oblastí zájmu. Členské státy původně věřily, že dojde k ustavení struktury ekonomické spolupráce skrze reformování institucí Sovětského svazu a také se hovořilo o možné Rublové zóně, jakožto o systému společné měny, kde by dohled vykonávala nová Centrální banka Ruské federace. Naneštěstí myšlenka Rublové zóny ztroskotala na konfliktech a na nekompatibilitě zaváděných strategií reforem v členských státech SNS.

Nejdůležitější faktor integračních procesů v rámci SNS tvoří absence jednotného cítění a smyslu pro společné jednání. Naopak zde panovaly odlišné procesy ve vytváření národních států, ekonomik a politik v nepříjemné vzájemné interakci mezi členskými zeměmi SNS. V podstatě se v rámci SNS střetávaly dva protichůdné směry. Na jedné straně v době vzniku SNS existovala myšlenka, která měla za cíl dosáhnout nezávislosti států Sovětského svazu, přesně jak bylo uvedeno v chartě SNS. Na druhé straně nemělo dojít k porušení úzkých vazeb mezi těmito státy, aby nedošlo ke konfliktům (Sakwa a Webber, 1999). Kuchyňková (2006) dále tvrdí, že i přesto všechno se Ruská federace pokoušela o přetvoření této integrace na všezahrnující multilaterální seskupení, které by naplnilo ruské očekávání

v oblasti postsovětského prostoru. Tato snaha se ukázala jako složitě realizovatelná, jelikož Rusko nemělo dostatečné, hlavně ekonomické, podmínky pro úspěšný průběh integračních procesů a na vytvoření atraktivních podmínek pro všechny členské státy SNS. Na základě vměšování se Ruské federace do vnitropolitických záležitostí států SNS, začaly některé státy vnímat Ruské jednání jako nějakou snahu o legitimizaci svého dominantního postavení.

Tyto země sice vstoupily do integrace, nicméně nastavily svoje politiky tak, aby udržely Rusko v pozici, jež by neohrožovala jejich suverenitu a dostalo se jim tak i prostoru k vytváření konexí se západními institucemi. Tento fakt vedl k rozdílným postavením členských států SNS vůči Ruské federaci. Na jedné straně stojí Bělorusko s úzkými vazbami na Ruskou federaci, na druhé straně Ukrajina, Gruzie a Moldavsko, prezentující se prozápadním cítěním a snahou o spolupráci s konkurenčními organizacemi jako GUAM.

Kramer (2008) uvádí, že konkrétně s Gruzii se situace vyhrotila nejvíce od roku 2004, kdy se k moci dostal prezident Saakašvili a započal své snažení o sblížení Gruzie se západem. V únoru 2006 Gruzínská vláda odstoupila z Rady ministrů obrany SNS z důvodu zájmu o případnou budoucí účast v NATO a EU, jež se neslučuje s účastí v dalším integračním seskupení podobného typu, jakou je právě SNS. Tento prozápadní Gruzínský směr vyvolal Ruskou reakci v podobě manipulace s dodávkami energie do Gruzie, včetně embarga na určité gruzínské výrobky, což zvednulo v ruských médiích vlnu xenofobních nálad vůči Gruzii a proruské secesionistické hnutí v Jižní Osetii a Abcházii. Tyto kroky měly vést k destabilizaci situace v Gruzii a tak překazit gruzínské pokusy o připojení k NATO. Moskevské snahy o diskreditaci Saakašviliho vy eskalovaly až do válečného konfliktu mezi oběma státy. Rusko vyslalo do separatistických regionů Jižní Osetie a Abcházie jednotky a varovalo gruzínskou vládu, že pokud zaútočí na tyto regiony, Rusko bude bránit zdejší "své obyvatelstvo". Tento konflikt později poskytl Rusku záminku pro vtržení do Gruzie, která se svou malou armádou nemohla klást příliš velký odpor, a tak v roce 2008 Ruská federace formálně uznala Jižní Osetii a Abcházii jako suverénní státy (Kramer, 2008). V souvislosti s tímto konfliktem Gruzie v roce 2008 oznámila na zasedání Rady SNS ministrů zahraničních věcí vystoupení ze Společenství nezávislých států a 18. srpna 2009 oficiálně vystoupila z SNS (Sodružestvo Nezavisimych Gosudarstv, 2016). Tímto způsobem Ruská federace jasně ukázala svou podporu směrem k Jižní Osetii a Abcházii, demonstrovala svou politickou, ekonomickou i vojenskou sílu a rovněž ukázala ostatním státům SNS, jak mohou dopadnout, pokud nebudou respektovat postavení, strukturu a zájmy Ruska.

SNS jako první integrace, která měla potenciálně navázat na Sovětský svaz, zaostala daleko za svým očekáváním. Ambice Ruské federace udržet si svou dominantní pozici jsou pochopitelné, avšak většina států postsovětského prostoru se snaží co nejvíce oprostit od vlivu jejich mocného východního souseda, nicméně si stále uvědomují jejich velkou závislost na ruské ekonomice a rovněž vnímají obrovskou moc Ruska v oblasti postsovětského prostoru. Lze předpokládat, že SNS pravděpodobně nedosáhne nějakého vyššího stupně integrace a že bude spíše postupně upadat do pozadí, popřípadě se vyhraní pouze určitá oblast spolupráce.

3.3.OSKB – Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti

Saat (2005) popisuje vznik této organizace prvně jako smlouvu uzavřenou mezi státy SNS. Podepsána byla 15. května roku 1992 v Taškentu, po méně než půl roce od rozpadu Sovětského svazu. Zakládajícími členy byla Arménie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Rusko, Tádžikistán, Uzbekistán a dále se pak připojili Ázerbájdžán, Gruzie a Bělorusko (ODKB.ru, 2016). Před bližším pohledem na problematiku situace postsovětského prostoru se může jevit zvláštní, že velké procento postsovětských států spolu podepsalo smlouvu v důležité oblasti bezpečnosti tak brzy po nabytí nezávislosti. Nicméně tento krok postsovětských zemí byl v jejich situaci naprosto pochopitelný. Všechny nově nezávislé země podstoupily kroky k vytvoření vlastních ozbrojených složek, avšak hned po rozpadu Sovětského svazu vypuklo množství regionálních konfliktů, které zde byly již v minulosti, avšak vždy potlačeny Moskvou. Většina zemí tak došla k závěru, že zatímco budou budovat své národní vojenské složky, bylo by moudré stát se součástí nějaké spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany, která by jim zaručila bezpečnost. Smlouva o kolektivní bezpečnosti zajišťuje, že v případě napadení jednoho z členských států, je tato agrese chápána jako útok na všechny členské státy. Bohužel některé státy nebyly až tak motivovány pro vstup tímto faktorem bezpečnosti, ale byly donuceny ze strany Ruské federace, která se jen těžko srovnávala s faktem, že ztratila její obrovskou nadvládu v rámci Sovětského svazu.

V praxi se však brzy ukázalo, že Smlouva o kolektivní bezpečnosti, navzdory svým vymezeným závazkům a cílům, byla porušena. Dva členské státy, konkrétně Arménie a Ázerbájdžán, použily sílu v řešení konfliktu s Náhorním Karabachem, zatímco další člen – Rusko, tajně podporovalo Arménii. Postupně bylo stále jasnější, že problémy v rámci Smlouvy o kolektivní bezpečnosti, byly řešeny v první řadě ve prospěch Ruska. Byl to právě tento typ zkušenosti, jež donutil několik států zvážit hodnotu členství ve Smlouvě o kolektivní bezpečnosti, která se stále více jevila jako proruská organizace (Saat, 2005).

V roce 1999, kdy mělo dojít k prodloužení smlouvy, se tedy Ázerbájdžán, Gruzie a Uzbekistán rozhodli vystoupit (ODKB.ru, 2016). Saat (2005) dále zdůrazňuje, že dalším problémem byly finanční potíže, jež potkaly všechny členské státy včetně Ruska. Tyto problémy v kombinaci s množstvím vnitřních a vnějších obtíží zkomplikovaly dosažení a plnění bezpečnostních cílů OSKB. Ruská federace nebyla schopna financovat pravidelné cvičení zahraničních ozbrojených sil a také nemohla pořídit nové vybavení, aby obnovila zastaralou výzbroj v členských zemích této smlouvy. Tento finanční nedostatek přiměl některé státy přeorientovat se na jiné organizace, jmenovitě NATO a částečně na spolupráci s USA.

V roce 2002 se sešli členové Smlouvy o kolektivní bezpečnosti a shodli se na faktu, že pro úspěšné fungování je třeba smlouvu nahradit organizací se svou institucionální základnou. Smlouva o kolektivní bezpečnosti byla tedy nahrazena Organizací smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Organizace se teď snaží vystupovat jako multifunkční bezpečnostní organizace. Tato multifunkčnost má spočívat v kombinaci boje proti klasickým vnějším hrozbám a zároveň vypořádáním se s novými výzvami a hrozbami. OSKB je především organizace založena na vojenské spolupráci, jež má k dispozici regionální koaliční skupiny vojsk, a to východoevropskou, kavkazskou a středoasijskou (Laryš, 2011).

Společně s vytvořením OSKB došlo i k ustavení nových nebo úpravě již fungujících orgánů. Hlavním orgánem je zde Stálá rada, skládající se z hlav členských států. Tato rada projednává hlavní otázky týkající se OSKB a činí rozhodnutí vedoucí k dosažení cílů organizace. Zároveň zajišťuje koordinaci společných misí mezi členskými státy. Rozhodnutí vydaná Stálou radou jsou závazná a státy se podle nich musí řídit, v opačném případě jim hrozí postih. Mezi další fungující orgány patří Rada ministrů zahraničních věcí, Rada ministrů obrany a Sekretariát OSKB. Tyto orgány mají poradní a rovněž také výkonnou funkci; Sekretariát OSKB poskytuje organizační, informační a analytické služby (CSTO Charter, 2002).

Podle Laryše (2011), jedním z integračním kroků, který měl být vnímán jako posun, je vytvoření systému vojensko-technické spolupráce a také společné přípravy ozbrojených jednotek. Od roku 2004 jsou všechny členské státy OSKB oprávněny kupovat vojenské vybavení za ruské vnitřní ceny. Tato výhoda se však nakonec neprojevila jako výhoda v pravém slova smyslu, neboť tyto ceny byly v mnoha případech vyšší, než ceny jiných zahraničních dodavatelů. To vede členské státy OSKB k vytváření nových dohod např.

s USA, Čínou nebo Tureckem, nicméně to měl být krok k rozvoji vojensko-ekonomické spolupráce v rámci OSKB. I z tohoto důvodu je na perspektivy OSKB nahlíženo velmi pesimisticky. Tento fakt umocňuje názor, že OSKB funguje hlavně jako nástroj vnitropolitické stability, kde Ruská federace, jako nejsilnější aktér, nemá opravdový zájem o posilování struktur organizace (Laryš, 2011). Rusko se na druhou stranu brání tvrzeními, že již v Smlouvě o kolektivní bezpečnosti je vymezen pozitivní přístup ke spolupráci s dalšími bezpečnostními organizacemi jako NATO. Dále se odvolává na fakt, že se snažilo v roce 2015 prostřednictvím OSKB navázat kontakt s NATO ohledně spolupráce, nicméně Severoatlantická aliance volání ignoruje a dál sleduje pouze své zájmy (Eurozprávy, 2015). Jedním z možných východisek k lepšímu fungování OSKB by mohlo být zaměření se na nevojenské bezpečnostní hrozby. Pokud se spolupráce omezí pouze na vojenskou oblast, bude atraktivní jen pro malý okruh vojenské elity členských států. Perspektivy rozvoje OSKB lze spatřovat v nevojenské oblasti, jako např. pašování drog, kde OSKB zaznamenává relativní úspěch (Laryš, 2011).

Avšak přes všechny tyto snahy se efektivnost OSKB pravděpodobně nijak závažně kupředu neposune. V cestě k lepšímu fungování této integrace stojí velké překážky. Za prvé zmíněná finanční situace je obrovským problémem, neboť některé iniciativy se mohou prokázat jako příliš nákladné, a tím pádem nemožné realizovat v plném rozsahu. Další obtíže jsou politické povahy, kdy Rusko svojí neaktivitou v rámci OSKB otevřela prostor pro evropskou a americkou spolupráci, zejména pak spolupráci s NATO, která se začala rozvíjet a pozitivně ovlivňovat státy OSKB. Některým ruským elitám se toto nelíbilo a začaly úmyslně tento rozvoj spolupráce brzdit (Saat, 2005). Namísto podpory společných cílů a hodnot, ke které se členské státy OSKB při založení organizace zavázaly, zde vznikla nekoncepční multivektorová politika ze strany členských států organizace, které balancují mezi rozvíjením hlubší spolupráce s východem nebo západem. Někteří z lídrů členských států OSKB vypadají, jako by se snažili využít svou spolupráci s Ruskem k donucení západních institucí poskytnout finanční podporu, aby získali určitý vliv v jejich zemi a naopak. V rámci efektivního fungování organizace je tedy třeba nastavit koncepční strategii, na jejímž základě NATO nebude spolupracovat bilaterálně s jednotlivými státy OSKB, ale s celou organizací jako jedním celkem (Laryš, 2011). Rovněž je třeba sledovat jakým směrem se ubírá Společenství nezávislých států a to kvůli vazbám na OSKB, jež by mohly mít v budoucnu vliv na tuto organizaci.

3.4. GUAM – Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj

Tato organizace byla založena v roce 1997 ve Štrasburku během summitu Rady Evropy, kde se lídři zakládajících postsovětských států (Gruzie, Moldavska, Ukrajiny a Ázerbájdžánu) rozhodli na základě mnohostranné spolupráce k posílení stability a bezpečnosti v Evropě, založené na principech respektování svrchovanosti, územní celistvosti a nedotknutelnosti státních hranic, demokracie, právního státu a ochraně lidských práv (Globalsecurity.org, 2016). Cílem této organizace je postupné politické sbližování a prohloubení spolupráce na mezinárodní scéně. Záměrem členských zemí GUAM bylo rozvíjet účinné mechanismy spolupráce tak, aby bylo dosaženo znovuoobnovení, do značné míry oslabených, ekonomických vazeb. Dále posílení atmosféry přátelských vztahů a harmonizace ekonomického vývoje v těchto zemích bývalého Sovětského svazu. V roce 1999 se ke sdružení připojil po jednání ve Washingtonu Uzbekistán, čímž došlo k úpravě názvu této organizace na GUUAM. Koncem roku 2000 se v rámci valného shromáždění Organizace spojených národů (OSN) setkali prezidenti členských států GUUAM, kde se ve výsledku dohodli na víceúrovňové spolupráci, pořádání pravidelných summitů vedoucích orgánů a ministrů zahraniční členských států a také vytvoření Výboru národních koordinátorů. V roce 2001 vedoucí představitelé členských států podepsali na Jaltě chartu GUUAM, která jasně definuje cíle a směry budoucí spolupráce, rovněž slouží jako základ pro institucionální zřízení GUUAM a která také přispěla k transformaci do plnohodnotné mezinárodní organizace. Mezi hlavní cíle vymezené touto chartou patří zejména podpora sociálně ekonomického rozvoje, posílení obchodních a hospodářských vztahů a také posílení bezpečnosti hlavně v oblasti boje proti mezinárodnímu terorismu. V dnešní době seskupení GUAM podepsalo množství dokumentů, které poskytují politický, právní a institucionální rámec pro plnění výzvy boje s terorismem, separatismem a extremismem. Zvláštní pozornost je věnována také rozvoji dopravních koridorů, zejména koridoru TRACECA. V tomto kontextu byl důležitý souhlas členských států o budoucím sepsání dohody o vytvoření zóny volného obchodu a vytvoření Obchodní rady GUUAM (GUAM, 2016).

Po teroristických útocích z 11. září 2001 sehrál Uzbekistán klíčovou roli v pomoci USA, kdy poskytl své vojenské základny pro více než tisíc amerických jednotek (Kuzio, 2001). Podle portálu Kavkazskij uzjel (2009), Uzbekistán roce 2002 omezil účast v organizaci v oblasti ekonomiky a boje proti terorismu. Poté v roce 2005 Uzbekistán definitivně ukončil své fungování v GUUAM, kvůli větší orientaci v bezpečnostní otázce na Washington. Jako hlavní důvod výstupu z organizace byla uvedena významná

změna původně deklarovaných cílů a cílů regionální struktury. Díky tomuto vystoupení se GUUAM opět přejmenoval na GUAM. (Kavkazskij uzjel, 2009).

Hlavní institucionální zabezpečení tvoří Rada a Sekretariát GUAM. Rada funguje jako ústřední orgán organizace, který vykonává svou funkci na úrovni hlav států, ministrů zahraničních věcí, národních koordinátorů a stálých zástupců. Rozhodnutím rady mohou být zřízeny pracovní a pomocné skupiny na trvalé nebo dočasné bázi, nebo také svolány mimořádné zasedání zástupců příslušných ministerstev. Sekretariát se sídlem v Kyjevě zajišťuje organizační a technickou podporu pro všechny aktivity GUAM. Je řízen generálním tajemníkem, jehož funkci v současné době vykonává Altai Efendiev z Ázerbájdžánu. Tyto dvě instituce doplňuje ještě Obchodní rada, 7 pracovních skupin a Parlamentní shromáždění vytvořené v roce 2004, jehož cílem je poskytovat právní podporu a harmonizaci vnitrostátních právních předpisů (GUAM, 2016).

Kuzio (2001) uvádí, že od pádu bývalého Sovětského svazu napětí a nedůvěra jasně nadefinovali vztahy mezi členy GUAM a Ruskem. Stěžejním bodem vzniku GUAM, jehož členové tíhnou k velké nedůvěře vůči Rusku, byla jakási protiváha k Moskvě. A právě k získání větší moci při vyjednávání s Ruskem se státy GUAM přeorientovaly na západní politiku. Členové GUAM vytváří strategickou alianci zemí s podobnými problémy a podobným vnímáním nebezpečí. Tyto státy jsou spojeny touhou odolat nebezpečí, jež vnímají z ruských tendencí rozpínat se v regionu. Podobnost členských států se nese také v oblasti energetiky, kde jsou kromě Ázerbájdžánu všechny členské státy GUAM závislé na dovozu ropy z Ruska. Centralita moskevského vlivu na energetické potřeby států GUAM představuje strategický a rovněž ekonomický problém. Rusko již v minulosti úspěšně vyhrožovalo zastavením dodávek energetických surovin nebo přesměrováním svých exportních cest ke zmanipulování zahraničních a domácích politik bývalých sovětských republik. Proto se snaží státy GUAM vyhledat politickou a finanční podporu k vybudování nových energetických cest, které by generovaly finance pro vyvázející a transportní země, a tak snížily vliv Ruské federace v zahraničních a domácích politikách členských států GUAM (Valášek, 2000).

Sdružení GUAM přikládá velký význam spolupráci s Evropskou unií a to hlavně v ekonomické oblasti a v boji proti přeshraniční trestné činnosti, což potvrdil summit z roku 2005 v Kišiněvě, kde se hlavy jednotlivých členských států GUAM sjednotily v názoru ohledně evropské integrace, demokratizace společnosti, hospodářském rozvoji a bezpečnosti

v regionu. Výsledky summitu poznamenaly, že rozvoj GUAM je o prohloubení integračních procesů v postsovětském prostoru, nicméně se doplňuje o mechanismy spolupráce v regionu s dalšími existujícími integračními seskupeními (GUAM, 2016).

Cílem armádní složky GUAM je vytvoření protipólu k Ruskem ovládanému Společenství nezávislých států, které má fungovat mimo jiné jako regionální bezpečnostní organizace. Všechny státy GUAM odmítají nabízené bezpečnostní dohody od SNS. Armádní spolupráce uvnitř Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj by měla vést k hlavnímu cíli upevnění institucionálních závazků nebo samotnému připojení k NATO (Valášek, 2000). NATO přidělilo GUAM status pozorovatele v roce 2003 a je považováno za tzv. „pěstouna“ Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj. Poslední zasedání NATO a GUAM proběhlo na jaře roku 2015, kdy se jednalo o uprchlících a vyhnancích z Abcházie a Jižní Osetie a dále se také rozhodlo o hlubší spolupráci mezi NATO a GUAM (GUAM, 2015). Dle Valáška (2000), jsou všechny státy seskupení GUAM teritoriálně blízké a rovněž se všechny státy potýkají se secesionistickými tendencemi na jejich území a tyto problémy přesahují národní hranice. Většina nebezpečných separatistických skupin jsou propojeny právě s Ruskou federací i když v různých velikostech a formách. Nebezpečí separatismu se tak stává dalším nástrojem ruské zahraniční politiky v jeho blízkém okolí. Ázerbájdžán a částečně Gruzie chtějí vytvořit vojenské jednotky k udržování míru, které by byly použity k zažehnutí konfliktu se separatisty v rámci zemí GUAM. Nicméně schopnost států GUAM provádět své závazky v udržování míru do velké míry závisí na jejich propojení se západními institucemi. Čím více je GUAM vnímán jako region, který úzce spolupracuje s NATO a Evropskou unií, tím méně budou povstalci z Náhorního Karabachu, Podněstří a Abcházie ochotní uznat jednotky GUAM jako mírové, jelikož většina těchto separatistických hnutí je podporována Ruskou federací. Paradoxně je tak strategický cíl GUAM vytvořit alianci se západem protichůdný jednomu z hlavních cílů, a to udržení míru.

Valášek (2000) uvádí, že kromě snižování obav ohledně Ruska by měly společné aktivity rovněž omezit napětí mezi zahraničními politikami států GUAM. Současná prozápadní orientace členských zemí tohoto seskupení má sice podporu občanů jednotlivých států, nicméně ne úplnou. Například vláda Ukrajiny musí balancovat mezi dvěma konfliktními pohledy na svou zahraniční politiku. Na jednu stranu je Ukrajina závislá na dodávkách energetických surovin z Ruska a východní část země chová určité proruské cítění, na druhou stranu se většina ukrajinských obyvatel obává ztráty samostatnosti, což se potvrdilo anexí Krymu v roce 2014. Ukrajina se tak snaží vyřešit krizi s Ruskou federací

za současného připojení se k západním institucím. Rovněž Evropská unie a NATO musí odpovědně rozhodovat o množství a povaze podpory státům GUAM, aby se vyhnuly přehnaným očekáváním ze strany zemí GUAM. Nejhorší možný výstup pro všechny strany by bylo špatné pochopení evropské pomoci členskými státy GUAM a aplikování agresivní politiky vůči Rusku, která by mohla znamenat izolaci těchto států v případné ruské politické, ekonomické nebo armádní odvetě. A tedy čím více budou vztahy mezi státy GUAM a Ruskem konfrontační, tím více bude Ruská federace usilovat o oslabení konexí mezi západními institucemi a celkovou destabilizaci samotných států GUAM.

3.5.EAHU – Euroasijská hospodářská unie

Podle Lagutiny (2014), první dekádu po rozpadu Sovětského svazu čelily nově nezávislé státy úkolu vytvořit vlastní národní ekonomiky. Měly za cíl vstoupit do světové ekonomiky na jednu stranu na základě svých vlastních zdrojů a na druhou stranu za asistence zahraničních sousedů. V době 90. let se iniciativa prezidenta Kazachstánu Nazarbajeva o vytvoření Eurasijské unie nesečkala s úspěchem a podporou, neboť nové státy, které čerstvě nabyly nezávislosti, byly motivovány novými možnostmi, jež byly pod centralizovaným řízením Sovětského svazu nedostupné. Nicméně se tyto státy brzy setkaly s realitou a došly k závěru, že nebudou schopny samostatného efektivního rozvoje. Jejich nezávislost vyžadovala vytváření vztahů se svými sousedními státy a dalšími silnějšími zeměmi. Ve vojenské sféře se jednalo o vytvoření Smlouvy o kolektivní bezpečnosti a v ekonomické sféře o Euroasijské hospodářské společenství. Toto společenství vzniklo v roce 2000 na základě podpisu zakládající smlouvy Ruskem, Kazachstánem, Běloruskem, Kyrgyzstánem a Tádžikistánem. V rámci tohoto společenství mělo být dosaženo koordinované strukturální reorganizace jednotlivých ekonomik, navržení a implementování společných programů na podporu rozvoje sociální a ekonomické oblasti, vytvoření stejných podmínek pro všechny členské státy apod. V roce 2003 byl Euroasijskému hospodářskému společenství udělen status pozorovatele u OSN, což znamenalo uznání této organizace, jako důležitého hráče v oblasti postsovětského regionu (Yesdauletova, 2014). Jak uvádí Dragneva a Wolczuk (2012), dalším integračním posunem bylo vytvoření celní unie v rámci Euroasijského hospodářského společenství mezi Běloruskem, Kazachstánem a Ruskem, jako zakládajícími členy. Bylo tak učiněno 1. ledna 2010 a tímto krokem má v blízké budoucnosti dojít umožnění rychlého rozvoje organizace, jež bude schopna naplno využít svůj ekonomický potenciál, aby zvedla životní úroveň svého obyvatelstva. Celní unii vytvořilo pouze Rusko, Kazachstán a Bělorusko z důvodu většího ekonomického

potenciálu, než jakým disponuje Tádžikistán a Kyrgyzstán. Tyto postsovětské země se snaží o vytvoření nové organizace podobné Evropské unii. Po vzoru Německa nebo Francie, jakožto „tahounů“ EU, bude Rusko, Bělorusko a Kazachstán tvořit základní jádro tohoto společenství. Benefity celní unie se začaly okamžitě projevovat, kdy v první polovině roku 2011 vzrostl celkový obchod mezi členskými státy o jednu třetinu. Další významný krok byl učiněn v roce 2011, kdy se prezidenti zakládajících států rozhodli podepsat dokumenty o založení Jednotného ekonomického prostoru, který má vytvořit podmínky pro založení Eurasijské hospodářské unie. Hlavní cíl Jednotného ekonomického prostoru bude postupně dojít k volnému pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu (Yesdauletova, 2014). V roce 2014 došlo k podepsání smlouvy o Euroasijské hospodářské unii (EAHU) zakládajícími státy – Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem. Oficiálně začala EAHU, jako organizace na bázi regionální ekonomické integrace s mezinárodní právní subjektivitou, fungovat od 1. 1. 2015 (eaeunion.org, 2016).

V rámci institucionálního zabezpečení Euroasijské hospodářské unie existují 4 orgány. Hlavním orgánem je Nejvyšší euroasijská ekonomická rada, která je tvořena hlavami jednotlivých členských států a je zodpovědná za rozhodování o nejdůležitějších otázkách v rámci EAHU. Druhým nejvýše postaveným orgánem je Mezivládní euroasijská ekonomická rada, v jejíž rámci se schází předsedové vlád členských zemí. Stálý orgán EAHU tvoří Euroasijská ekonomická komise, která je řízena radou komise. Komise má za úkol vytvářet prostředí pro další rozvoj EAHU a rovněž také vytvářet návrhy o dalších krocích integračního procesu tohoto společenství. Jako poslední orgán figuruje Soud EAHU, jež zajišťuje správnou implementaci vnitřních dohod a Smlouvy o založení EAHU v jednotlivých státech (Eurasian commission, 2015).

Ruská federace usilovala o připojení Ukrajiny k EAHU, bez které podle některých ruských expertů, bude EAHU pouze torzem. Bývalý ukrajinský prezident Janukovyč se sice vyslovil pro spolupráci s Ruskem odmítnutím podpisu asociační dohody s EU, nicméně jeho svrhnutí tuto spolupráci zabrzdilo. Rovněž se pozitivně vyjádřil pro připojení Ukrajiny k EAHU běloruský prezident Lukašenko. Nicméně po podepsání zmíněné asociační dohody Ukrajiny s EU se ruský prezident Putin jasně vyslovil, že tento krok je neslučitelný s přístupem na volný trh EAHU (idnes.cz, 2014).

Kasčiunas a Šukyte (2013) tvrdí, že i když EAHU vychází určitým způsobem z konceptu Evropské unie, obě integrační seskupení se ve velké většině oblastí rozcházejí.

Evropská unie si zakládá na vysokých regulatorních standardech a vytváří tak kompetitivní výhodu v mezinárodním obchodě pro své země. Ve výsledku tak EU nabízí svým partnerským zemím neodstraňovat pouze jen tarifní překážky, ale rovněž netarifní bariéry, navrhuje liberalizovat sektor služeb a eliminovat protekcionistické chování. Dochází tak k vytvoření určité úrovně interdependence mezi integrovanými státy. Zatímco v rámci velké většiny postsovětských zemí jsou určité oblasti průmyslu velice citlivé na mezinárodní konkurenci a spoléhají hlavně na ochranné prvky státu. Pro specifické propojení mezi obchodem a politikou v postsovětském prostoru by tudíž mohla být pro tyto země pravidla evropské integrace příliš velkou překážkou, zvláště pokud by tato pravidla měla být implementována najednou. Další překážkou může být typický přístup států postsovětského prostoru ke spolupráci s mezinárodními organizacemi, zvláště s těmi supranacionálního charakteru. V rámci EU státy odevzdávají část své suverenity ve prospěch nadnárodních institucí, zatímco v prostoru Euroasijské hospodářské unie státy uznávají pravidlo nevměšování se do interních záležitostí státu. Nastavení výšky standardů jsou zjevná, už když se podíváme na kritéria pro přijetí, jež jsou v případě EAHU nastavena mnohem benevolentněji. Standardy EAHU jsou nastaveny podobně standardům, jež fungovaly za Sovětského svazu. To poukazuje na fakt, že státy, jež jsou členy Východního partnerství, by neměly mít žádné problémy s přizpůsobením se požadavkům EAHU při vzájemné spolupráci. Jinak řečeno, zatímco Evropská unie vytváří vysoké normy, které mohou vyústit v „šokovou terapii“ pro firmy podnikající podle starých šablon a schémat, EAHU nepožaduje zásadní reorganizaci nebo adaptaci na silné standardy a regulace (Kasčiunas a Šukyte, 2013).

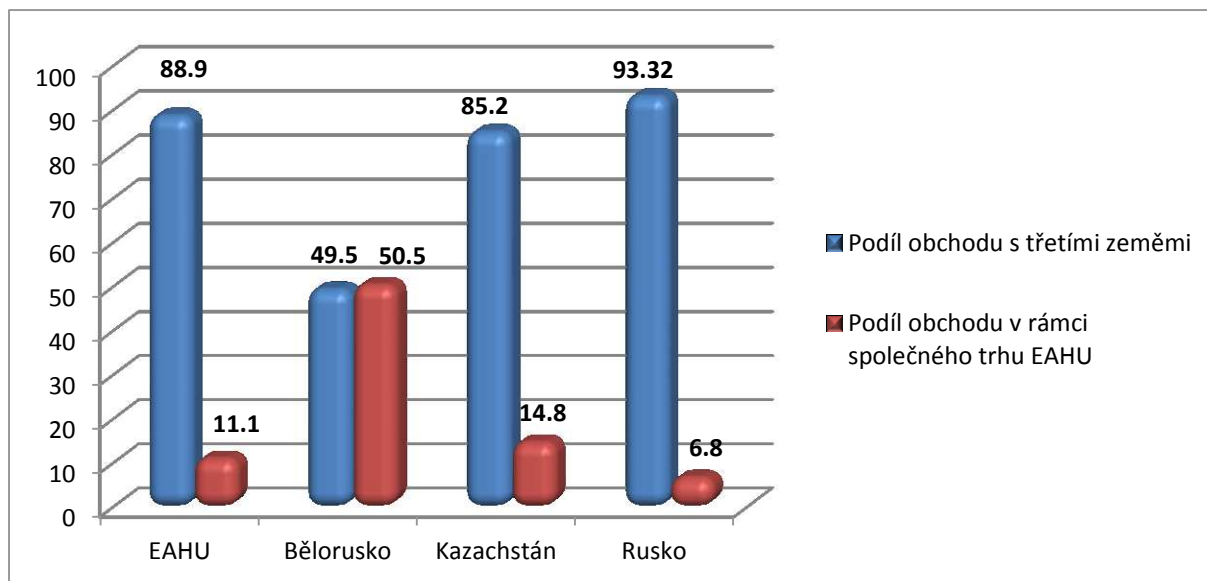
Ruští političtí lídři zdůrazňují, že Euroasijská hospodářská unie je příležitostí pro postsovětské státy k posílení jejich obchodní síly. Argumentují také tím, že v rámci EAHU budou mít větší vyjednávací sílu a budou tak schopni vyjednat lepší obchodní podmínky pro jejich stát. Přes společné kroky v rámci Světové obchodní organizace (WTO) jsou rozdíly v normách a pravidlech mezi EU a EAHU tak značné, že je vhodnější mluvit o vzájemné soutěži těchto dvou seskupení, než-li o jejich sbližování. Nicméně určitá forma spolupráce byla už navrhována, jak ze strany EU, tak i EAHU (Kasčiunas a Šukyte, 2013).

Od samého začátku vývoje EAHU byla hlavním motivem této integrace celkově neuspokojivá situace s integračními procesy v postsovětském prostoru. Jak již bylo zmíněno, myšlenka této organizace byla přednesena v 90. letech, kdy po rozpadu Sovětského svazu, začaly vznikat nové integrační seskupení, jako Společenství nezávislých států, Smlouva

o kolektivní bezpečnosti nebo Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj. Nicméně všechny tyto integrační pokusy se vesměs nesetkaly s jejich očekáváními. Rychlost i stupeň integrace těchto seskupení se ani nepřibližují vzoru Evropské unie, která spolupracuje na nadnárodní i mezivládní úrovni. Když pomineme značné kulturní a civilizační faktory, tato organizace se snaží o vytvoření integrace na ekonomické bázi. V dnešní době pozorujeme již z velké části transformovanou eurasijskou ideu interpretovanou hlavami členských států EAHU, která postupně přebírá liberálně-demokratický přístup a oprošťuje se od postsovětských specifíků. Nicméně lídři členských států EAHU stále hledají ideální eurasijský model regionální integrace, který by splňoval jejich očekávání (Lagutina, 2014).

V rámci nové euroasijské vize postavené na liberálně-demokratickém přístupu má EAHU možnost využít svůj nezanedbatelný ekonomický potenciál. Podle oficiálních tabulek EAHU, disponuje organizace trhem čítajícím přes 179 milionů lidí, pokrývající plochu 20 mil. km² a vytvářející HDP v hodnotě přes 2 411 mld. USD za rok 2014 (v cenách roku 2013). EAHU podle statistik Mezinárodního měnového fondu (IMF) představuje sedmkrát menší ekonomiku než USA a EU, šestkrát menší než Čína a polovinu menší než Indie. Dále v roce 2014 EAHU dosáhla obratu zahraničního obchodu v hodnotě 932,9 mil. USD a vyprodukovala průmyslové produkty v hodnotě 1,5 bilionů USD (Royal Institute Elcano, 2015). Drtivá většina rozlohy, populace i vyprodukovaného HDP připadá Rusku, což jen podtrhuje jeho moc v rámci tohoto seskupení. Jak lze pozorovat v grafu č. 3.1 většina obchodu EAHU je založena na zahraničním obchodě a obchod v rámci společného trhu tvoří pouze malé procento, kromě Běloruska, které realizuje velké procento svého obchodu právě s Ruskem.

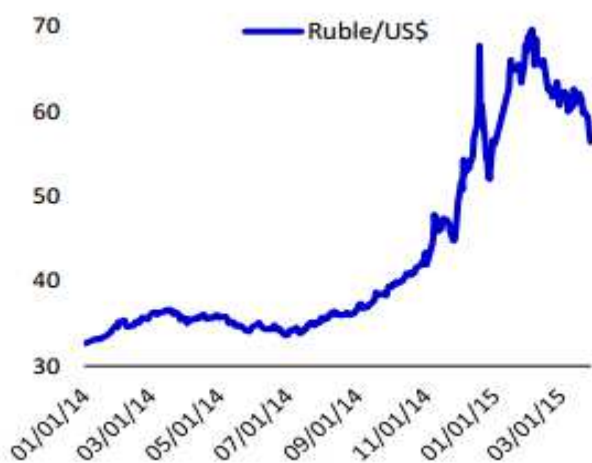
Graf č. 3.1 – Podíl zahraničního obchodu a obchodu v rámci společného trhu EAHU na celkovém obchodu v % za první polovinu roku 2014

Zdroj: Eurasian Commission, 2015, vlastní úprava

Zahraničnímu obchodu EAHU navíc nepomáhá fakt, že Ruská federace prochází ekonomickou krizí, která jen tak nepomine. Rok 2016 pro Rusko z ekonomického hlediska nezačal optimálně. I přes předpovědi odeznění krize v roce 2016 ruskými ekonomickými elitami a prohlášení, že země již dosáhla cyklického dna, vypadá skutečnost daleko pesimističtěji. Kurz rublu se podobně jako v roce 2015 (viz graf 3.2) pohybuje kolem 70 RUB/USD. Od výše kurzu se odráží cena ropy, která se sice pomalu zvedá na hodnotu kolem 40 USD za barel, ale není řečeno, že nemůže opět dojít k propadu a vzhledem k monotónnímu zaměření Ruské federace na ropný průmysl, mají tyto události fatální následky pro ruskou ekonomiku (Russia Direct, 2016).

Graf č. 3.2 – Trend kurzu RUB/USD

Zdroj: World Bank, 2015

Bývalý ruský ministr financí Alexej Kudrin poukázal na fakt, že i když se Ruská federace byla schopna relativně vypořádat s ekonomickými výzvami v roce 2015, a to se zmíněným propadem cen ropy a sankcemi spojenými s událostmi na Ukrajině, neznamená to, že již překonala nejhorší část krize (Russia Direct, 2016).

Státy po celém světě se v dnešní moderní době seskupují do různých integračních celků, jež jsou zejména politicky nebo ekonomicky motivovány. Stejnou cestou se vydalo Rusko, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán a Arménie, kteří se rozhodli rozvinout v integrační seskupení, které má za cíl vytvořit podobnou strukturu jako Evropská unie. I přes znatelné nedostatky se bez pochyby jedná o zatím nejúspěšnější geopolitický a ekonomický projekt, vytvořený v postsovětském prostoru od roku 1991. Zda bude podobně úspěšný jako Evropská unie nebo dopadne jako zbytek integračních pokusů v postsovětském prostoru, se prokáže během následujících let.

4. Vliv Evropské unie na formování integrační spolupráce ve východní Evropě

V rámci této kapitoly bude představena forma spolupráce a podpory ze strany Evropské unie vůči státům východní Evropy a následně budou analyzovány jednotlivé státy východní Evropy a jejich ekonomická a politická situace ve smyslu jejich aspirace ke spolupráci s Evropskou unií nebo Ruskou federací.

4.1. Formy spolupráce EU se státy východní Evropy

Evropská unie nabízí spolupráci ve východní Evropě na základě své Evropské politiky sousedství (EPS). Myšlenka vytvořit tuto politiku vznikla po rozšíření EU v roce 2004 a následně 2007, kdy se hranice Evropské unie posunuly na východ do méně stabilní a prosperující oblasti. V rámci příprav na tento posun hranic v roce 2003 vydala Evropská komise sdělení s názvem Širší Evropa – Sousedství, kde vytvořila nový rámec pro vztahy s východními a jižními sousedními státy. Konkrétně se v dnešní době jedná o 16 států, a to Alžírsko, Arménii, Ázerbájdžán, Bělorusko, Egypt, Gruzii, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libyi, Moldavsko, Maroko, Palestinu, Sýrii, Tunisko a Ukrajinu. Sdělení zahrnovalo oznámení návrhu na sjednocení široké škály evropských politik vůči sousedním státům. Cílem bylo vytvořit okruh spřátelených, stabilních a prosperujících zemí okolo Evropské unie, aby byla zajištěna stabilita podél vnějších hranic EU. Tento cíl koresponduje s širšími zájmy Evropské bezpečnostní strategie, která usiluje o dosažení bezpečné Evropy posilováním stability v sousedních státech. Tato nová politika nemá poskytovat předvstupní perspektivu, nicméně má podporovat úzkou politickou spolupráci, ekonomickou integraci a hlavně také přístup na jednotný evropský trh, jako odměnu za konvergenci k právnímu řádu Evropské unie zahrnující ekonomické regulace, posun v oblasti hraniční bezpečnosti, prevenci ilegální migrace, dodržování lidských práv a respektování demokracie (MZV, 2010). Po schválení řady směrnic Evropskou radou byly rozpracovány konkrétní kroky pro aplikaci této politiky a bylo rozhodnuto, že se tato nová politika bude nazývat Evropskou politikou sousedství. EPS má fungovat jako široký, integrovaný politický rámec, zahrnující vesměs všechna témata, ve kterých mají zúčastněné státy spolupracovat s Evropskou unií. Některá citlivá témata spadají pod své vlastní oblasti, jako např. Nástroj pro nukleární spolupráci a bezpečnost, ale většinu témat řeší právě EPS (Wesselink a Boschma, 2012).

Jednání se státy zahrnutými do EPS bylo založeno na bilaterálním vztahu mezi EU a daným státem. Evropská komise vypracovala zprávu zaměřenou na konkrétní partnerský

stát, jež hodnotila jejich politickou, ekonomickou a institucionální situaci, na jejímž základě se rozhodovalo o přístupech k prohlubování vztahů s konkrétními státy. Tyto zprávy sloužily jako východisko pro vytvoření Akčních plánů, které byly nastaveny konkrétním potřebám a zájmům těchto států. Do této doby bylo dokončeno pouze 12 akčních plánů, neboť se 4 zeměmi (Bělorusko, Libye, Sýrie a Alžírsko) EU ještě akční plány nevyjednala (Cihelková, 2011). Tyto plány slouží jako podklad pro program politických a ekonomických reforem s cíli na 3 až 5 let dopředu. V rámci akčních plánů je usilováno o rozvoj společnosti v demokratické a sociální oblasti podporující začlenění, dále také o ekonomickou integraci a zlepšení přeshraničního pohybu osob. EPS je založena na aktuálních právních dohodách mezi EU a partnerskými zeměmi, což jsou jednak dohody o partnerství a spolupráci, nebo dohody o přidružení (Evropský parlament, 2015). Všechny státy, které mají podepsány tyto dohody, mohou počítat s velkou finanční a technickou podporou ze strany Evropské unie.

V rámci finanční pomoci bylo do konce roku 2006 pomáháno daným státům skrze různé geografické programy. Konkrétně pro východní Evropu fungoval program Technické pomoci pro Společenství nezávislých států (*Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States*, TACIS). Dále byly používány tematické programy, jako např. Evropská iniciativa pro demokracii a lidská práva (*European Initiative for Democracy and Human Rights*, EIDHR). V rozpočtovém období 2000–2006 bylo vyčleněno pro program TACIS přibližně 3,1 mld. EUR a k tomu ještě přispívala Evropská investiční banka (EIB) dalších 500 mil. Tyto programy byly v programovém období 2007–2013 nahrazeny novým nástrojem, a to Nástrojem evropského sousedství a partnerství (*European Neighbourhood and Partnership Instrument*, ENPI). Tento nástroj měl dále podporovat přibližování politik, legislativy a standardů zúčastněných států k Evropské unii. Jeho cílem bylo podporovat priority, jež byly vytyčeny v Akčních plánech EU. Prostředky byly čerpány na základě třech atributů, konkrétně: potřebě dané země, absorpční kapacitě a zavádění odsouhlasených reforem. V období 2007–2013 bylo v rámci ENPI vyhrazeno kolem 12 mld. EUR, jež směřovaly zejména na podporu aktivit jednotlivých států zařazených do spolupráce v rámci EPS. Od začátku roku 2008 byl zaveden Investiční prostředek sousedství (*Neighbourhood Investment Facility*, NIF), který se zaměřuje na poskytování půjček a financování projektů zejména v oblasti životního prostředí, dopravy a energie (Cihelková, 2011). Na období 2014–2020 byl ustaven nástroj nazvaný Evropský nástroj sousedství (*European Neighbourhood Instrument*, ENI) a alokace pro toto období činí

15,4 mld. EUR. Rovněž jsou k financování EPS využívány další nástroje, jako např. Nástroj sousedství pro občanskou společnost. Kromě toho je finanční podpora poskytována i ve formě grantů, navíc vypomáhá skrze úvěry i Evropská investiční banka a Evropská banka pro obnovu a rozvoj. Dále byly ustaveny nové nástroje k pomoci partnerským státům v přístupu na trh a k posílení jejich mobility díky zjednodušení vízového systému, ale hlavně také v rámci vytvořené prohloubené a komplexní dohody o volném obchodu (DCFTA) (Evropský parlament, 2015). Dne 27. června 2014 došlo k podepsání asociačních dohod s Gruzíí, Moldavskem a Ukrajinou, což právě poskytuje těmto státům výhodu DCFTA. Tyto dohody značně prohloubí politické a ekonomické vazby mezi EU a těmito třemi státy Východního partnerství s dlouhodobou perspektivou vyšší politické a ekonomické integrace (EU Neighbourhood Info Centre, 2016).

Z výše popsaných faktů vyplývá, že EPS je politikou založenou na bilaterálních vztazích s jednotlivými zeměmi, nicméně Evropská unie podporuje zejména vztahy na multilaterálním základě v rámci svých politik. Kvůli tomu byly do EPS postupně zapracovány iniciativy jako je, již v předchozí kapitole nastíněné, Východní partnerství nebo Unie pro Středomoří. Tyto platformy figurují v EPS jako doplňky, které svými cíli podporují pokrok v rámci vztahů EU se sousedními zeměmi. V kontextu této práce bude dále z těchto iniciativ rozpracováno pouze Východní partnerství.

Iniciativa Východního partnerství vzešla z návrhu polské a švédské vlády v roce 2008 a stala se tak specifickou dimenzí EPS, která má umožnit hlubší regionální zaměření a další diferenciaci politik. Oficiálně bylo spuštěno na summitu v Praze v roce 2009, kde se sešli všichni zástupci partnerských zemí. Východní partnerství bylo navrženo tak, aby usilovalo o nový přístup zahrnující bilaterální i multilaterální vztahy mezi EU a východními partnery skrze nové dohody, politické reformy, řídicí iniciativy a množství technických a finančních nástrojů, jež povedou k přibližování ke konceptu EU a viditelným výhodám pro občany partnerských zemí (Cihelková, 2011). Multilaterální vztahy Východního partnerství jsou založeny na čtyřech principech: demokracii, řádné správě věcí veřejných a stabilitě, hospodářské integraci a sbližování s politikami EU, energetické bezpečnosti a kontaktech mezi lidmi. Mezi stěžejní iniciativy patří např. program integrované správy hranic, nástroj pro malé a střední podniky, regionální trhy s elektřinou nebo podpora řádné správy životního prostředí (Evropský parlament, 2015). I přes komplexní rozšířený aparát instrumentů a zdrojů se rok 2010 krátce po vytvoření iniciativy projevil jako velká výzva pro Evropskou politiku sousedství. Nejen, že ji zasáhla globální ekonomická krize, ale také

restrukturalizace spojená s Lisabonskou smlouvou a nestabilita v jižní dimenzi EPS se ukázala jako velká obtíž. Ve spojení s vlastními problémy Evropská komise zaznamenala určité oslabení v zájmu partnerských zemí o spolupráci s EU, naopak byla často také svědkem zvýšeného zájmu o spolupráci s Ruskem. Bylo nutno EPS přehodnotit, aby byla EU schopna nabídnout soudržnější a lepší přístup, čímž by obnovila svoji slábnoucí důvěryhodnost v regionu východní Evropy. V roce 2011 Komise vypracovala pružnější strategii pro východní region, která zahrnovala zprávy o postupu jednotlivých zemí, celkový přehled o východním sektoru a aktualizovaný střednědobý program. Na základě této reakce ze strany EU lze předpokládat strukturální změny směrem k lepšímu partnerství tak, aby byla spolupráce založena na výhodách pro obě strany a daleko vyšší úrovni diferenciaci, umožňující vytvořit si s EU vztah podle vlastních potřeb a dostupných kapacit (Korosteleva a kol., 2013).

V rámci rozhodování o budoucí spolupráci s partnerskými zeměmi se konají dvakrát do roka summity lídrů států a předsedů EU a zemí Východního partnerství, včetně zástupců Evropského parlamentu, Evropské komise a Evropské služby pro vnější činnost. Parlamentní složku Východního partnerství tvoří shromáždění Euronest, jež zodpovídá za konzultace s elitami partnerských zemí a za dohled nad nimi. Toto shromáždění vzniklo v roce 2011 a dosud proběhla tři zasedání. Je tvořena 60 poslanci Evropského parlamentu a dále 10 poslanci z parlamentů zemí Východního partnerství. Z důvodu neuznání běloruského Národního shromáždění, jako demokratickou instituci, nefigurují v Euronestu žádní zástupci z Běloruska. Euronest je tvořen čtyřmi stálými výbory, a to Výborem pro politické záležitosti, lidská práva a demokracii, Výborem pro hospodářskou integraci, právní sbližování a konvergenci s politikami EU, Výborem pro energetickou bezpečnost a Výborem pro sociální věci, vzdělávání, kulturu a občanskou společnost. Kromě toho existuje ještě Fórum občanské společnosti Východního partnerství, jež je zodpovědné za vydávání doporučení s cílem ovlivnit rozhodnutí orgánů EU a vedení partnerských států (Evropský parlament, 2015).

V rámci EPS nebylo nikde zmíněno Rusko, a to z důvodu nezařazení Ruské federace do této politiky. Spolupráce s Ruskem je ošetřena na základě Strategického partnerství s touto zemí, které je zaměřeno na rovnocennou kooperaci mezi EU a Ruskou federací, jež se opírá o společné akční plány. Díky tomuto partnerství by měli být oba zúčastnění schopni vypořádat se s obtížnými výzvami, které se ve světě objevují. Cílem je zvládnout

mění se podmínky globálního i bilaterálního charakteru, jež by ve výsledku znamenalo nejen získání určitých výhod, ale také spravedlivé rozložení odpovědnosti mezi partnery.

4.2. Integrační spolupráce zemí východní Evropy: volba mezi Evropskou unií a Ruskem

V této podkapitole budou analyzovány jednotlivé země východní Evropy a jejich přístup ke spolupráci s EU a Ruskem řízenými integracemi východní Evropy.

4.2.1. Ukrajina

Od počátku nabytí samostatnosti v prosinci roku 1991 usiluje Ukrajina o udržení rovnováhy mezi dvěma cestami regionální ekonomické integrace. Na jedné straně je v pozici spoluzakladatele Společenství nezávislých států, které je kromě jiných cílů zaměřeno na dosažení úzké ekonomické integrace mezi bývalými sovětskými republikami. Na druhé straně již v polovině devadesátých let vyjádřila Ukrajina své ambice k integraci s Evropskou unií na bázi přidružení nebo dokonce začlenění. Proto ve své historii ukrajinská zahraniční politika, až do podepsání Asociační dohody s EU, neustále oscilovala mezi bližšími vazbami s Bruselem na jedné straně a Moskvou na druhé. Krátce po Oranžové revoluci v roce 2005 tehdejší prezident Juščenko radikálně zastával hlubokou integraci s Evropskou unií s přípravami na úplné přijetí v budoucnu. Unie vřele přivítala ukrajinský zájem o přidružení k EU, nicméně odmítla přijmout jakékoliv jednoznačné závazky k budoucímu přijetí Ukrajiny. Místo toho se Ukrajina stala stěžejním článkem Evropské politiky sousedství, která byla doplněna Východním partnerstvím k urychlení politického přidružení a další ekonomické integraci mezi EU a státy východní Evropy. Poté co byl prezidentem v roce 2010 zvolen proruský orientovaný Janukovyč vše nasvědčovalo tomu, že dojde k zásadnímu přeorientování ukrajinské zahraniční politiky. Toto podpořil také velice svižný podpis dohody s Ruskem, jež umožňovala pobyt ruské námořní flotile v ukrajinském prostoru Černého moře po dobu minimálně dalších 32 let. Výměnou za podpis této dohody byly poskytnuty Ukrajině nižší ceny ropy. Nicméně během oficiální návštěvy v Bruselu v roce 2010 Janukovyč potvrdil, že integrace s EU zůstala pro Ukrajinu klíčovou prioritou. Navíc také prohlásil, že se Ukrajina bude snažit vytvořit rovnocenné vztahy s Ruskem a Evropskou unií. Tato dvoustopá zahraniční politika Ukrajiny znamenala, že se ukrajinská vláda musela brzo rozhodnout, zda zvolí podepsání Asociační dohody s EU a dojde tak k vytvoření DCFTA, nebo vstoupí do Euroasijské hospodářské unie, kde figuruje jako nejsilnější člen právě Rusko. Připojení se k oběma organizacím není možné mimo jiné už jen kvůli faktu, že by

tak Ukrajina porušila své závazky vůči WTO (Van der Loo, 2012). Ukrajinský prezident Janukovyč podle něj neobdržel dostatečnou finanční náhradu od Evropské unie za vážné potenciální následky pro ukrajinskou ekonomiku, jež by byly vyvolány z reform, které by Ukrajina musela implementovat v případě, že by došlo k bližší ekonomické asociaci s EU. Získání takové podpory bylo rovněž nezbytné kvůli blížícím se prezidentským volbám, které měly proběhnout na začátku roku 2015. Současně byl však prezident Janukovyč vystaven tlaku ze strany prezidenta Putina, který sliboval podporu za okolností, kdy by se Ukrajina vydala ruským směrem. Ve výsledku tak prezident Janukovyč v roce 2013 náhle odstoupil od podpisu Asociační dohody (UK Parliament, 2015). Krátce poté místo toho přijal finanční a ekonomický balíček od Ruské federace. Kvůli tomuto rozhodnutí se zvedla obrovská vlna protestů na Kyjevském náměstí Nezávislosti známá jako Euromajdan, kde protestovali lidé přesvědčení, že právě podpis Asociační dohody s EU je cesta k lepším životním podmínkám. Protestující ukrajinská populace viděla prezidenta Janukovyče jako někoho, kdo se snaží ukrást jejich zemi a připojit ji k Ruské federaci. Protesty byly rovněž podporovány Janukovyčovou opozicí, jež byla znepokojena jeho proruským cítěním. Cílem Euromajdanu bylo vyvolání předčasných voleb a sesazení Janukovyče. Situace se v Kyjevě vyhrotila na tolik, že došlo až k ozbrojenému potlačování protestů, které si vyžádalo mnoho obětí. Nakonec však Janukovyč otevřel rozhovory s opozicí, které se brzy přenesly do formy vyjednávání, jež později vyústily až de facto v kapitulaci ukrajinského prezidenta (Trenin, 2014).

Tento dramatický vývoj nevyhovoval zájmům vedení Ruské federace, které brzo začalo jednat. Z ruského pohledu byla Ukrajina po dvě dekády slabý a často nespolehlivý stát, vytvářející soustavné problémy pro ruský energetický sektor ve smyslu dodávek do Evropy. Nyní se Ukrajina najednou přetvořila ve stát vedený prozápadně smýšlejícími elitami a protiruskými ukrajinskými nacionalisty. Tato změna, v očích Putina, znamenala dvojité nebezpečí pro Rusko v podobě utlačení ruského jazyka, kultury a identity na území Ukrajiny a také v podobě perspektivy připojení k NATO v krátkém časovém horizontu. Hlavním cílem Ruska bylo nyní udržet Ukrajinu od připojení k NATO a ideálně získat zemi zpět do Euroasijského integračního projektu respektive do EAHU. V rámci svého nového přístupu měla Ruská federace dva hlavní cíle. Prvním bylo oprostít Krym od vlivu nových prozápadních autorit v Kyjevě, což bylo vykonáno prostřednictvím ozbrojených sil nepotvrzeného původu, které anektovaly poloostrov a izolovaly jej, tak od zbytku území Ukrajiny (Trenin, 2014). Krátce poté proběhlo na Krymu referendum, kde se oficiálně 97 %

voličů vyslovalo pro připojení k Ruské federaci a následně tedy prezident Putin podepsal připojení Krymu k Rusku (BBC News, 2014). Druhým cílem Moskvy bylo dosáhnout nového federálního usazení v Ukrajině a předejít tak celkovému ovládnutí Ukrajiny prozápadně orientovanými politiky, a tedy znemožnit tak připojení k NATO.

K tomu se přidaly masivní protesty rusofonního obyvatelstva na jihu a východě Ukrajiny, snažící se vydobýt regionální autonomii a práva pro ruský jazyk. Tito separatisté se následně seskupili v ozbrojené a dobře organizované skupiny, které začaly násilně přebírat města a zadržovat vládní budovy. V Doněckém a Luhanském regionu tak vznikly dvě samozvané nezávislé republiky s nezávislostí na Kyjevu. Rusko neskrývalo své sympatie a podporu těchto separatistů, ale nikdy tyto státy oficiálně neuznalo nebo neposlalo své jednotky na jejich ochranu. Ukrajinská vláda označila Doněcko a Luhansko za podporovatele teroristických organizací uvnitř jejich států a spustila proti nim řadu vojenských operací, které vedou k množství ztrát na životech na obou stranách. Moskva navíc odmítla uznat novou vládu ze stoupenců Euromajdanu a rovněž označila revoluční režim v Kyjevě jako nacionalistický až fašistický. Rusko rovněž provádělo vojenská cvičení v blízkosti ukrajinských hranic, aby vyvolalo dojem přípravy k invazi a ukrajinští lídři se tak nemohli plně soustředit na problémy v jižní části jejich země a také, aby ukázala Evropské unii a USA odhodlání bránit své zájmy (Trenin, 2014).

Již během pár týdnů po vypuknutí krize přišla silná negativní reakce ze strany EU a USA. Rusko, označené jako agresor, bylo okamžitě vyřazeno ze skupiny G8. Evropská unie omezila svoje kontakty s Ruskem a NATO pozastavilo spolupráci s Moskvou. V rámci OSN 100 oproti 11 státům odmítlo uznat výsledky počínání Ruské federace a rovněž bylo pozastaveno jednání o přijetí Ruska do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). V oblasti materiálních hodnot pak následovaly sankce zaměřené proti ruským elitám, firmám a potenciálně celému průmyslovému sektoru. Úspěšné sankční opatření ve spojení se snahou politicky izolovat Rusko okamžitě způsobilo velký propad na ruském trhu akcií, masivní odtok kapitálu a další oslabování hodnoty rublu. Nejméně se sankce dotýkaly dodávek energie neboť vztah mezi EU a Ruskem je v této oblasti až příliš významný na to, aby byl okamžitě ukončen. Avšak tato situace velkou měrou podpořila trend diverzifikace energetických dodávek do Evropy a hledání alternativních cest pro EU v tomto směru (Trenin, 2014). Dne 25. května 2014 proběhly v Ukrajině prezidentské volby, kde jednoznačně vyhrál podporovatel Euromajdanu Petro Porošenko. Putin se poté rozhodl, že nemůže ignorovat volbu mnoha milionů Ukrajinců a souhlasil s obnovením kontaktu

s Kyjevem na nejvyšší úrovni, avšak za nových podmínek, vytvořených tímto konfliktem (BBC News, 2014). S tím, jak se konflikt pomalu přetvářel v občanskou válku, se lídři EU a Ruské federace se rozhodli podstoupit kroky k ukončení sporu. Na summitu v Minsku v únoru v roce 2015 došlo k podpisu již druhé Minské dohody o zastavení bojů v Ukrajině, kterou podepsali zástupci Ruska, Ukrajiny, Francie a Německa. Nicméně tato dohoda neměla prakticky žádný efekt a boje krátce po ní opět pokračovaly (Kuzmina, 2015). Na začátku roku 2016 prohlásil ukrajinský prezident Porošenko, že chce ještě letos obnovit ukrajinskou suverenitu navrácením území Krymu a Donbasu Ukrajině, za použití politicko-diplomatických a mezinárodněprávních aktů (iDnes, 2016).

Z ekonomického hlediska je Ukrajina aktivně podporována ze strany EU v rámci EPS a její iniciativy Východního partnerství. Od vypuknutí krize poskytla Evropská komise Ukrajině 2,2 mld. EUR ve formě nízkoúrokových úvěrů, včetně 1,6 mld. EUR vyplacených ve dvou programech během roku 2014 a začátkem roku 2015. Nicméně, kvůli hluboké ekonomické recesi a závažné krizi, spojené s ozbrojeným konfliktem v jižní části této země, požádala Ukrajina o další finanční podporu. Na začátku roku 2015 Komise vypracovala návrh na nový Program makro-finanční asistence (MFA) pro Ukrajinu v hodnotě 1,8 mld. EUR, aby zmírnila obrovské finanční náklady země a podpořila ambiciózní plán reforem. Evropský parlament a Rada EU oficiálně přijala rozhodnutí o tomto programu pro Ukrajinu v dubnu 2015. MFA je z velké části postaven na plánu reforem, jež se ukrajinské autority snaží naplnit a pokrývá širokou škálu oblastí, včetně veřejného financování, vládního sektoru a transparentnosti, energetického sektoru, sociálního zabezpečení, obchodního prostředí a finančního sektoru. V červenci roku 2015, krátce po ratifikaci tohoto programu, Evropská komise vyplatila první tranši v hodnotě 600 mil. EUR. Tento nový program pro makro-finanční pomoc přichází po dvou předešlých MFA pro Ukrajinu, které dohromady tvořily podporu v hodnotě 1,61 mld. EUR v roce 2014. První MFA v hodnotě 610 mil. EUR v úvěrech byla poskytnuta rovněž na ekonomické reformy a přetrvávající problémy s vnějším financováním. Vyplacena byla ve třech tranších, a to první v květnu 2014 v hodnotě 100 mil. EUR, druhá v prosinci 2014 v hodnotě 260 mil. EUR a poslední v dubnu roku 2015 v hodnotě 250 mil. EUR. V rámci politického pokroku na začátku roku 2014 a akutní krizi v platební bilanci Ukrajiny navrhla Komise zmiňovaný druhý program MFA ve výši 1 mld. EUR. Tento návrh byl doprovázen detailním vyhodnocením ekonomických problémů ukrajinského hospodářství a s nimi spojených řešení za pomoci MFA. Podpora byla vyplacena ve dvou

tranších v hodnotě 500 mil. EUR, které byly postupně vyplaceny v červnu a prosinci roku 2014 (Evropský parlament, 2016).

4.2.2. Moldavsko

Moldavsko získalo svou nezávislost podobně jako další postsovětské republiky v roce 1991, hned vzápětí si vydobylo světové uznání a do konce roku 1992 se stalo členem OSN. Vláda Moldavské republiky měla od počátku vzniku samostatného státu zájem o spolupráci a integraci s Evropským společenstvím, nicméně v cestě stojí dodnes nevyřešené problémy. V první řadě je to problém teritoriální integrity v podobě oddělení regionu Podněstří od Moldavska, jež se prohlašuje za samostatnou republiku. S tímto problémem jsou spojeny další otázky, a to přítomnost ruských vojsk v tomto regionu a nakonec samotná potřeba reformy politického, ekonomického, soudního a sociálního systému se projevila jako obrovská výzva pro Moldavskou republiku (Pristas, 2015).

Vztahy mezi Moldavskem a Evropskou unií byly formálně vytvořeny v listopadu roku 1994, kdy byla podepsána Dohoda o partnerství a spolupráci (PCA), která vešla v platnost v půlce roku 1998 na dobu 10 let s možností prodloužení. Dokument ustavil právní rámec současných politických, ekonomických, právních a kulturních vztahů mezi Moldavskem a EU. Hlavním cílem PCA je podpořit Moldavsko na cestě k posílení demokracie a práva, zajištění respektování lidských práv, stejně jako práva menšin rozvíjením relevantního rámce pro politický dialog, udržitelnou ekonomiku a dokončení přechodu na tržní ekonomický systém (Putina a Bevziuc, 2014). Moldavsko je na seznamu sousedících zemí, které byly zahrnuty v Evropské politice sousedství, což vedlo k ještě většímu posílení spolupráce s EU. V roce 2005 Moldavsko podepsalo akční plán, který vytyčil směr a způsob kooperace. Tento dokument byl považován moldavskými autoritami za cestu směrem k evropské integraci, zatímco vedení Evropské unie spatřovalo smysl tohoto dokumentu spíše ve vytvoření lepšího sousedství směrem na východ. Dokument předvídal několik úkolů a směrů, které musely být naplněny v krátkém až střednědobém období. Jednalo se především o vytvoření moldavské delegace v Bruselu, evropské delegace v Moldavsku, rozvoj přeshraniční spolupráce a reform v oblasti justičního systému. Na druhou stranu, v rámci dlouhodobé perspektivy, plán připouštěl možnou liberalizaci vízového systému a samotnou integraci Moldavska do EU.

Na začátku roku 2010 bylo zahájeno vyjednávání ohledně Asociační dohody, které ještě tentýž rok zaznamenalo obrovský pokrok, jelikož se tento proces řídil po vzoru

vyjednávání ve stejné věci s Ukrajinou, a tedy všechny části procesu byly předem očekávány. Posun lze pozorovat zejména ve dvou oblastech. První oblastí byl otevřený dialog na téma volný pohyb moldavských občanů v Schengenském prostoru a liberalizace vízového systému, což je oblast, která má velký vliv na posílení celé ekonomiky. K podepsání dohody o volném pohybu moldavských občanů došlo v roce 2014. Druhá oblast se týká politického dialogu, který velmi nabyl na důležitosti od doby, co byla zahájena jednání o Asociační dohodě. Nový dokument podepsaný v roce 2014 měl nahradit starou Dohodu o partnerství a spolupráci a vytvořit tak možná nejdůležitější prvek moldavského legislativního rámce (Pristas, 2015). Po vyjednání Asociační dohody a DCFTA se moldavští političtí lídři pokusili o aktivní přístup ve smyslu implementace reforem, spojenou s přijetím legislativního rámce EU. Moldavská vláda si je plně vědoma, že požadované reformy přinesou značné výhody pro jejich zemi. Například krátce po vytvoření DCFTA s EU se předpokládal nárůst moldavského HDP o 5,4 % a export do EU o 16,2 %. První ekonomické ukazatele publikovány po stále částečném odstranění kvót a dalších bariér obchodu potvrdily, že Moldavská ekonomika již profituje z lepšího přístupu na trh EU. Evropský model je v Moldavsku chápán rovněž jako proces modernizace státu. Očekává se, že dodržováním standardů EU dojde k podpoře konkurenceschopnosti moldavských produktů a k významnému nárůstu investic. Moldavská vláda rovněž doufá, že hlubší integrace s EU vyústí v určitou převahu nad separatistickým regionem v Podněstří. Ve snaze zatraktivnit Moldavskou republiku pro obyvatele Podněstří, přizvaly moldavské elity lídry Podněstří jako pozorovatele k vyjednávání o DCFTA, aby mohli vidět, jaké výhody tato dohoda přinese, nicméně se očekávání nesetkala s úspěchem (Delcour, 2015).

Jak se Moldavsko stále více přibližuje k EU, začíná být aktuálnější téma přístupu Moldavska do Unie, jež bylo zmíněno již v 90. letech, nicméně jej nebylo zatím dosaženo kvůli nedokončeným reformám a implementaci pravidel Evropské unie. I když si Moldavsko počíná velmi dobře na poli zlepšování vztahů s Evropskou unií, postup v implementaci vnitřních reforem v některých oblastech se zpožďuje. Přijetí a implementace reforem v citlivých politických oblastech, jako justice a boj s korupcí, se zaostává za očekáváním. Toto je způsobeno také absencí systému postihů, který by EU aplikovala v případě, že Moldavsko nepostupuje v daných oblastech reforem. Evropská unie v podstatě nevyvíjela žádný tlak, kromě měkkých doporučení obsažených v zprávách o postupu Moldavska v integračním procesu, na moldavskou vládu. Tento fakt negativně ovlivnil pohled

občanů na Evropskou unii a dokonce tak zapříčinil přeorientování části moldavských elit k Euroasijské integraci (Delcour, 2015).

Napětí kolem evropské integrace se ještě znásobilo s rozvojem Euroasijské hospodářské unie a rostoucí rivalitou mezi EU a Ruskou federací. Od roku 2013 Rusko zvýšilo svůj tlak na Moldavsko, aby zastrašilo moldavskou vládu od další integrace s EU. Udělalo tak skrze přizpůsobení svých politik a podporu proti-evropských politických aktérů v Moldavsku. První změny nastaly v ruské migrační legislativě, kde Rusko na začátku roku 2014 zpřísnilo limity pro pracovní migraci, které ztěžovaly moldavským občanům pracovat na území Ruské federace. Tato restrikce zapříčinila, že velká většina moldavských občanů pracuje v Rusku ilegálně a riskuje tak vyhoštění ze země. Rusko dále nejen, že podporovalo moldavské politiky, kteří jsou méně nakloněni hodnotám EU, ale rovněž se zapříčinilo o dosazení nových elit v rámci politické Strany socialistů, kteří se vyslovují pro zrušení asociační dohody podepsané s EU. Dalším klíčovým nástrojem ruské politiky, snažící se o destabilizaci Moldavska a přerušení integrace s EU, je využívání autonomních regionů na území Ukrajiny ve svůj prospěch. Konkrétně se jedná o Podněstří a Gagauzsko založené na svých specifických identitách uvnitř Moldavska a svých úzkých ekonomických vztazích s Ruskem. Rusko je zde vnímáno jako ochránce před potenciálním ohrožením ze strany Moldavska a také jako alternativa k evropské integraci (Delcour, 2015).

Konflikt s Podněstřím vypukl již před 20 lety, jako geopolitický konflikt mezi Moldavskem a Ruskou federací, která se snaží oslabit Moldavskou republiku a zabránit tak odchodu ze sféry ruského vlivu a její integraci s EU. Rusko předvedlo již několikrát snahy o protěžování svých zájmů skrze pokusy o destabilizaci Moldavska. Příkladem může být tzv. Kozakovo memorandum z roku 2003, při kterém mělo dojít k přetvoření ústavy a integrování Podněstří do nového státního celku s Moldavskem. V rámci těchto dohod se začalo angažovat Rusko se snahou prosadit si své zájmy, na čemž podpis této dohody ztroskotal. Kromě podpory separatistického regionu Podněstří a jeho upevňování ke své vlastní legislativě, Rusko rovněž usiluje o posilování své síly v autonomním regionu Gagauzsko, kde proběhlo v roce 2014 referendum, ve kterém se obyvatelé vyjádřili z 98 % pro připojení k Euroasijskému integračnímu procesu. Rovněž zde v roce 2015 vyhrál volby guvernér silně podporovaný Ruskou federací, což je demonstruje Ruskou moc v tomto regionu (Rotarescu, 2014). Pokusy Ruska o zkompromitování Moldavských snah o připojení k EU měly částečný efekt. Podle průzkumu v dubnu roku 2014 se 45 % moldavských obyvatel vyslovilo pro připojení k Euroasijské celní unii, zatímco podporu integraci s EU vyjádřilo 44 %

obyvatelstva. V podstatě všechny zmíněné faktory přispívají k vysvětlení, proč se Moldavsko vydalo cestou integrace s EU, ať už to jsou ekonomické výhody, rostoucí vzájemná závislost moldavské ekonomiky a EU, nepřátelský postoj Ruska nebo samotné moldavské ztotožňování s evropskou identitou (Delcour, 2015).

V rámci finanční podpory, jež je poskytována ze strany EU moldavské vládě, bylo v období 2007–2013 poskytnuto přes 560 mil. EUR, a to převážně na vnitrostátní ekonomické a politické reformy. V novém programovém dokumentu na období 2014–2017 bude podpora ze strany EU zaměřena na reformy veřejné správy a justice, zejména v oblasti potlačení korupčního jednání v souvislosti s rozsáhlými bankovními podvody v roce 2014, jež silně zasáhly moldavskou ekonomiku. Podpora bude také poskytována k implementaci nových dohod mezi EU a Moldavskem a bude se pohybovat v rámci ENI ve výši od 335 do 410 mil. EUR pro období 2014–2017. Evropská unie považuje tyto reformy za významné pro moldavské obyvatele a je připravena pokračovat v podpoře např. i skrze předávání know-how a projektů v oblasti zemědělství a rozvoje venkova, policejních reforem, správy hranic a také podpory implementace DCFTA (European Commission, 2014).

4.2.3. Gruzie

Bilaterální vztahy s Evropskou unií vznikly krátce po gruzínském nabytí nezávislosti spojeném s rozpadem SSSR. K formalizaci těchto vztahů došlo v roce 1992 a byl to prvně gruzínský prezident Eduard Ševardnadze, který přednesl koncept sbližování Gruzie s evropskými institucemi. Ševardnadze odstartoval politickou stabilizaci skrze spolupráci s Evropskou unií. V roce 1999 se Gruzie stala plnohodnotným členem Rady Evropy a rovněž také v tomto roce vešla v platnost Dohoda o partnerství a spolupráci mezi Gruzii a EU, která otevřela nové příležitosti pro účast v evropském integračním procesu v rámci demokratizace, zákonu a práv menšin. Nicméně je třeba zdůraznit, že za vlády Ševardnadzeho (1995–2003) byla mentalita gruzínských obyvatel stále nastavena postsovětsky, protože v této době měla Ruská federace stále obrovský vliv na gruzínském území. Vycházelo to zejména ze skutečnosti, že nebylo jednoduché tak rychle vymazat sedmdesátiletou historii sovětské vlády, jelikož proces přechodu na tržní ekonomiku je dlouhodobou záležitostí. Zároveň měl Ševardnadze, jakožto bývalý sovětský ministr zahraničních věcí, velice blízko k ruským hodnotám. Tento fakt ve výsledku zapříčinil, že se v roce 2003 roztříštila politická síla, rozmohla se korupce a zločin, vznikly velké nedoplatky lidem pracujícím ve veřejné správě a ekonomika se dostala do stavu blízkého kolapsu (Cappucci, 2013). Vrcholem všeho poté byla tzv. Revoluce růží (nebo Růžová revoluce) v jejímž rámci byl Ševardnadze svržen

a místo něj nastoupil k moci prozápadně orientovaný Michail Saakašvili. Nový gruzínský prezident propagoval svůj ambiciózní program politických a ekonomických reforem, což vzbudilo zájem Evropské unie. Od prvního dne po zvolení Saakašvili a jeho vláda dávali jasně najevo, že hlavním cílem státu je připojit se k Evropské unii a orientovat se západním směrem. Nová vláda byla efektivní nejen v modernizaci ekonomiky a upevňování zákona, ale také v reformování veřejných služeb a potírání korupce. Ve výsledku pak Gruzie zaznamenala příliv investic a ekonomická situace se začala zlepšovat, což potvrdil fakt, že HDP rostlo v první půlce roku 2008 9% tempem. V této době vznikla rovněž nová základna vztahů mezi EU a Gruzii v rámci nové Evropské politiky sousedství, jež vylepší finanční a politickou stránku Gruzie směrem k větší stabilitě státu. Dalším z úkolů nové gruzínské vlády bylo přesunout gruzínskou identitu z postsovětské na evropskou po vzoru dalších bývalých sovětských republik. Hlavním studovaným cizím jazykem v zemi se místo ruštiny stala angličtina a posouvání směrem k západním hodnotám se stalo prioritou vlády, a to včetně opozičních stran i společnosti (Putina a Bevziuc, 2014).

Nicméně popularita Saakašviliho rapidně klesla po porážce ve válce s Ruskem o separatistický region Jižní Osetie a Abcházie v roce 2008, který se vyznačuje podobnými problémy jako region Podněstří v Moldavsku. Problémy spojené s těmito regiony sloužily jako okamžitá záminka pro válku. Z ruského pohledu Ruská federace reagovala na gruzínský vojenský zásah v hlavním městě Jižní Osetie. Naopak z gruzínského pohledu šlo o reakci gruzínské armády na útok osetských jednotek na území, která byla pod kontrolou Gruzie a hlavně o reakci na masivní ruskou invazi. Oba scénáře byly vystaveny otevřené kritice z různých částí světa, nicméně válka nebyla vyvolána pouze na základě nevyřešeného konfliktu ohledně separatistických regionů, ale šlo zde o řadu neshod mezi v různých oblastech mezi ruskými a gruzínskými lidry. Celá regionální politika Putina je založena na snaze vydobýt si maximální vliv Ruské federace ve svém okolí. Fakt, že se nové režimy v Gruzii, Ukrajině a Moldavsku po rozpadu SSSR začaly orientovat na západní instituce nevyhovuje ruským strategiím a ruské vedení tuto skutečnost vnímá jako nepřátelské proniknutí EU do jeho sousedství. Skrze tuto válku se Ruská federace snažila o vytvoření chaosu a způsobení takových škod, které by vedly k odstoupení Saakašviliho, což by potenciálně mohlo znamenat změnu režimu v Gruzii ve prospěch ruských hodnot. Krátce po ukončení války Rusko uznalo Jižní Osetii a Abcházii jako samostatné územní celky s odvoláním na kosovský precedent, kdy mnoho evropských států uznalo Kosovo jako samostatný stát, který se separoval proti vůli Srbska (Nodia, 2012).

Válka zničila ekonomiku země a způsobila ztrátu gruzínské teritoriální integrity a kontroly nad regiony Abcházie a Jižní Osetie. Podporovaná orientace na EU z politického hlediska částečně upadla, jelikož gruzínská vláda očekávala větší podporu v těchto událostech od Evropských institucí. Evropská unie a západní organizace poskytly finanční pomoc v humanitární oblasti pro lidi postižené konfliktem, a také na obnovu ekonomiky. EU na začátku října 2008 rovněž zahájila v Gruzii Monitorovací misi Evropské unie (EUMM), která měla za úkol sledovat situaci v poválečném prostoru. Nicméně občané byli po konfliktu s vládou nespokojeni a začali masové protesty, kde požadovali Saakašviliho rezignaci. Saakašvili si svou moc udržel hlavně kvůli nejednotné opozici, která po válce nebyla schopna využít nespokojenosti gruzínské společnosti. Avšak v roce 2012 se konaly parlamentní volby, kde vyhrála opoziční strana Gruzínský sen, vedená miliardářem Ivanišvilim, který sjednotil roztržštěnou opozici, vyhrál většinu křesel a sám se tak stal premiérem. Ihned po nástupu Ivanišviliho do funkce se začalo spekulovat o přerušení orientace směrem k proevropským reformám, a to hlavně kvůli faktu, že nový premiér měl velice blízké konexe s Ruskou federací v rámci svého obchodu s kovy, nemovitostmi a v bankovním sektoru Ruska. Hlavně kvůli těmto důvodům má dnes Gruzie lepší vztahy s Ruskem v oblasti obchodu a mobility lidí. Po 7 letech zákazu dovozu gruzínských produktů na Ruské území jsou opět některé zemědělské produkty dováženy do Ruska a navíc se zlepšily i mezilidské vztahy kvůli dohodě o bezvízovém přístupu ruských obyvatel na území Gruzie v rámci obchodu a turismu (Cappucci, 2013). Nová vládní priorita vylepšit a normalizovat vztahy s Ruskou federací byla ještě více upevněna posledními prezidentskými volbami z roku 2013, jež byly mezinárodními pozorovateli označeny za férové a transparentní a kde vyhrál kandidát současné vlády Giorgi Margvelašvili. Veškeré spekulace o větší integraci s Ruskem se rozplynuly poté, co gruzínská vláda začala v červenci 2013 vyjednávat o asociační dohodě a DCFTA s Evropskou unií (Hospodářské noviny, 2013). Podobně jako u Ukrajiny a Moldavska měla DCFTA zajistit užší propojení s EU a přístup na stabilní a spolehlivý evropský trh a v budoucnu tak otevřít cestu k integraci Gruzie do EU.

Na konci roku 2013 se konal summit Východní partnerství ve Vilniusu, kde mělo dojít k finalizaci jednání ohledně asociačních dohod EU s Gruzíí, Moldavskem a Ukrajinou. Na tuto událost reagovala vláda Ruská federace, která ještě před začátkem tohoto summitu aplikovala svou politiku zastrašování skrze zvyšování cen plynu a ropy, včetně zákazu dovozu určitých produktů na své území ze států Východního partnerství a doufala tak v potenciální

donucení těchto států k připojení k Euroasijskému integračnímu projektu. Tato ruská politika zastrašování slavila částečný úspěch, kdy kromě Běloruska dostala na svoji stranu i Arménii. Lídři Gruzie, Ukrajiny a Moldavska podepsali zmiňované asociační dohody v roce 2014 a udělali tak důležitý krok směrem k Evropské unii (Cappucci, 2013).

V rámci finanční pomoci Gruzii ze strany Evropské unie v poslední době, bylo na základě žádosti gruzínské vlády v roce 2010 vyhověno v poskytnutí 46 mil. EUR na vyřešení krize platební bilance. Dále byl vznesen návrh Evropské komise na poskytnutí pomoci na základě detailního vyhodnocení gruzínských potřeb, která by byla rovnoměrně rozdělena mezi granty a půjčky. Formální schválení tohoto návrhu se zpozdilo o více než 2 roky kvůli neshodám v rámci procesu schvalování mezi Radou a Parlamentem. V roce 2013 bylo dosaženo kompromisu a rozhodnutí poskytnutí pomoci bylo přijato v srpnu téhož roku, nicméně finanční asistence nakonec nemohla být poskytnuta, protože Gruzie předtím nečerpala z programu Mezinárodního měnového fondu (IMF), což je podmínka pro tuto makro-finanční asistenci (MFA). Po vyjednávání a usnesené dohodě s IMF v červnu roce 2014 Evropská komise obnovila vyjednávání o MFA. Došlo k odsouhlasení dokumentů ohledně MFA, které stanovují podmínky o vyplácení z fondů pro tuto finanční pomoc. K ratifikaci došlo v prosinci 2014 a první část grantové tranše v hodnotě 13 mil. EUR byla vyplacena na začátku roku 2015, zatímco další část tranše na bázi půjčky byla vyplacena v dubnu 2015. K vyplacení druhé MFA tranše, čítající 23 mil. EUR, došlo v druhé půlce roku 2015. Tato podpora byla zaměřena především na reformy v oblasti finančního řízení, posílení sítě sociálního zabezpečení, posílení bankovní regulace a obchodu a konkurenceschopnosti v rámci DCFTA.

4.2.4. Bělorusko

Vztahy mezi Evropskou unií a Běloruskem vypadaly po konci studené války velice slibně. Evropské společenství uznalo nezávislost Běloruska v prosinci 1991 a do roku 1994 byly vztahy založeny na Dohodě o obchodě a spolupráci (TCA), která byla dojednána ještě se Sovětským svazem v roce 1989. V roce 1995 podepsala Evropská komise s Běloruskem, podobně jako s dalšími státy východní Evropy, Dohodu o partnerství a spolupráci (PCA) a rovněž prozatímní obchodní dohodu, než bude PCA ratifikována všemi zeměmi. Nicméně mezi lety 1994–1997 byl pozitivní trend vztahů mezi EU a Běloruskem ukončen kvůli nedemokratickému prodloužení prezidentského mandátu prezidenta Lukašenka z roku 1996, kde pozměnil ústavu k zisku větší moci a potlačil tak opozici, nezávislá média i soudní moc. Tento vývoj situace donutil Evropskou komisi zastavit proces ratifikace PCA v roce

1997, včetně prozatímní dohody o obchodu. Od té doby zůstávají vztahy mezi EU a Běloruskem pokryty pouze v rámci TCA z roku 1989, která nezahrnuje žádné ustanovení o sbližování právních předpisů EU s Běloruskem. Ve zkratce se EU snažila o posílení svých demokratických zájmů skrze pozastavení PCA a všech politických dialogů na vysoké úrovni (Bosse, 2009). V roce 2002 začala EU rozvíjet na základě těchto výzev z východní Evropy novou strategii nazvanou Širší Evropa – Nové sousedství. Důraz zde byl kladen zejména na Ukrajinu, nicméně Bělorusko bylo považováno za partnera nebo „subjekt“ nového sousedství již od začátku. Komise jasně vyjádřila svůj postoj, kdy se hovořilo o Bělorusku jako o „jiném partnerovi“ oproti Ukrajině a Moldavsku, kde se ale EU chce angažovat a řešit zdejší problémy. V roce 2002 se dokonce Rada EU na úrovni ministrů zahraničí vyslovila, že je v úmyslu EU rozvinout vztahy s Ukrajinou, Běloruskem a až poté s Moldavskem. Avšak sdělení Komise ohledně strategie Širší Evropa neprezentovalo žádnou jasnou strategii pro spolupráci s Běloruskem. Naopak, mezi lety 2004 a 2006 začala EU navrhnout akční plány pro většinu zemí v rámci EPS, avšak Bělorusko zde nebylo zahrnuto. Rovněž v roce 2006 ve sdělení Komise o posílení EPS není zmínka o Bělorusku. Místo toho Komise vydala dokument, ve kterém představila seznam demokratických opatření, které odráží nekompromisní přístup Unie v přístupu ke spolupráci se státy EPS. Je v něm uvedeno, že Evropská unie nemůže vytvářet užší vztahy se zeměmi, kde funguje režim, který popírá základní demokratická práva svých občanů a vyžaduje politické, ekonomické a administrativní reformy. Na základě tohoto dokumentu chtěla Komise vyjádřit, že je ochotná zapojit Bělorusko do spolupráce a čerpání pomoci, nicméně za cenu respektování pravidel a demokratických reforem v běloruské legislativě. Bohužel tento tvrdý přístup Evropské unie neměl větší vliv na Lukašenka, zejména kvůli faktu, že přijetí těchto reforem by znamenal konec jeho vlády. Běloruský prezident by musel demokratizovat běloruské politiky a společnost a tím pádem by seriózně ohrozil svou budoucnost běloruského prezidenta (Bosse, 2011).

Kromě této tvrdé politiky, podporující demokracii a lidská práva, EU aplikovala také měkkou politiku v podobě humanitárních akcí a podpory nezávislosti médií k zisku náklonnosti běloruských občanů. Podpora občanské společnosti a nevládních organizací byla financována do roku 2006 v rámci Programů sousedství a od roku 2007 na základě ENPI respektive ENI. Do roku 2006 pomoc ze strany EU činila 10 mil. EUR a byla zaměřena konkrétně na podporu v rámci společenských následků spojených s přechodem na tržní ekonomiku, podporu občanské společnosti a demokratizaci, podporu

vzdělávání a sjednocení s mezinárodními konvencemi. Dále byly uvolněny 2 mil. EUR na osvětu prostřednictvím médií, nicméně podpořeny byly pouze programy mimo Bělorusko, jako např. rádio stanice vysílající pro Bělorusko, ale sídlící v Polsku. Specifickým problémem, který se často objevoval, byla doba registračních procesů těchto projektů, která dávala běloruským autoritám dostatečnou dobu na vetování projektu, který jim nevyhovoval. Podle informací z Komise, projekty, které byly přijaty na nižší úrovni, byly následně často odmítnuty centrální autoritou, což následně způsobilo, že dokonce Evropská komise považovala ENPI jako neúčinný nástroj k nalezení cesty k implementaci projektů na společenskou podporu v zemích, které takovou pomoc nevítají (Bosse, 2011).

Jako jedinou, relativně stálou, formou spolupráce se jeví technická a expertní kooperace v oblastech společného zájmu EU a Běloruska. Bělorusko se účastní ve třech přeshraničních programech, a to: Lotyšsko–Litva–Bělorusko, Polsko–Bělorusko–Ukrajina a Program Baltského moře. Všechny tyto tři programy jsou financovány v rámci EPS a Bělorusko již několikrát úspěšně pořádalo schůze ohledně výběru projektů a spolupráce v oblastech překračování hranic. Zároveň na základě přesunutí finanční podpory směrem k projektům zaměřených na společné zájmy, spíše než podporu evropských reforem, se stala jednání mezi Komisí a Běloruskou vládou méně politickými. Komise tak mění svůj přístup směrem k technické spolupráci s Běloruskem rovněž v dalších oblastech politiky (Korosteleva, 2011).

Tato celkově nepřilíš úspěšná spolupráce s EU nevychází pouze z Lukašenkova autokratického režimu, ale velkou roli zde hraje také Ruská federace a její vliv v Bělorusku. Ve skutečnosti je Bělorusko obrovsky závislé na Rusku, jak ekonomicky, tak i politicky. Tato skutečnost vychází z ochoty ruské vlády pomáhat Bělorusku bez ohledu na to, jaký je zde nastavený politický režim. Když Bělorusko potřebuje podpořit ekonomicky v případě krize, Rusko uvolní finanční prostředky nebo zmrazí pro Bělorusko ceny ropy a plynu. Nicméně ekonomická a politická závislost Běloruska na Ruské federaci jde do daleko větší hloubky, než jen v případě pomoci z krizí. Bělorusko je jako největší spotřebitel plynu v postsovětském regionu odkázáno na ruské dodávky. Nejen, že se běloruká vláda musí postarat o vytápění domovů v hodnotě čtvrtiny celkové spotřeby plynu, ale rovněž těžce platí za plyn kvůli společnostem, které se podílejí velkou částí na běloruském HDP a exportu. Navíc je Lukašenkova ekonomika celá postavena na vztazích s Ruskem, a to od kupování ruské ropy za nižší ceny a následné exportování bez daňového zatížení do třetích zemí za běžné obchodní ceny, po nelegální obchodování se zbraněmi. Rusko je vůči Bělorusku v dobré pozici rovněž

kvůli přístupu ke dvěma ropným rafinériím v běloruských městech Mozyr a Novopolotsk, kde více než 45% podíl patří ruským společnostem. Nicméně největší vliv v Bělorusku vytváří ruská cenová politika plynu, kterou Rusko pragmaticky využívá k usměrňování vztahů s Běloruskem ve svůj prospěch. Takže nehledě na to, jak moc se Bělorusko snaží vypořádat se závislostí na ruských zdrojích, je Lukašenkův režim ekonomicky pevně připoután k jeho východnímu sousedovi (Korosteleva, 2011). Z toho také vyplývá skutečnost, že se Bělorusko již v roce 2000 připojilo k Euroasijskému hospodářskému společenství, iniciovanému ze strany Ruska a od začátku roku 2015 je plnohodnotným členem EAHU a z tohoto důvodu můžeme vyloučit jakékoliv další spekulace o možné užší integraci s EU v nejbližší době. Takže na otázku, jestli EU může pomoci dostat Bělorusko z Ruského vlivu existuje jediná realistická odpověď, že nemůže. Nejen, že spolupráce s EU je příliš reformující vůči režimu Lukašenka, což ve výsledku znamená nezáměr Běloruska o EPS, jelikož cena za účast je z politického hlediska příliš vysoká, navíc jsou ekonomické výhody z užší spolupráce s EU zastíněny ekonomickou kooperací a financováním ze strany Ruské federace. Ještě důležitější je skutečnost, že sama EU nemá zajištěný jiný dostatečný přísun energetických surovin a je stále velice závislá na energetických dodávkách z Ruska, a tedy není schopna nabídnout Bělorusku alternativu v tomto ohledu (Bosse, 2011). Na druhou stranu pokrok v jednání EU s Běloruskem vyústil ve zrušení většiny sankcí proti Bělorusku. Zrušeno bude rovněž zmrazení majetku a zákaz vstupu na území EU pro prezidenta Lukašenka a dalších 170 lidí, zbrojní embargo zůstává v platnosti. Toto odstranění zákazu je spojeno s pozitivním vývojem vztahů mezi EU a Běloruskem. Jako příklad lze uvést propuštění politických vězňů, ke kterému přistoupila běloruská vláda. Mělo by dojít také k úpravám volebního zákona na základě doporučení Organizace pro bezpečnost a spolupráci, které by znamenalo transparentnější parlamentní volby v roce 2016 (iDnes, 2016).

4.2.5. Arménie

Vztahy Arménie s EU byly upraveny podobně jako s ostatními zeměmi Východního partnerství, a to na základě Dohody o partnerství a spolupráci, která již od začátku propagovala evropské hodnoty jako demokracii, mezinárodní právo, lidská práva a principy tržní ekonomiky. PCA byla s Arménií podepsána v dubnu roku 1996 a vešla v platnost v roce 1999. Od té doby PCA poskytovala právní rámec pro bilaterální vztahy mezi EU a Arménií a mnoho dalších oblastí spolupráce jako obchod, investice, kultura a politický dialog (EU External Action, 2016). Spolupráce EU s Arménií se stala více strukturovanou od roku 2004, kdy byla zahájena EPS, jež nabídla rámec pro hlubší vztahy. Vláda Arménie podepsala s EU

akční plán spadající pod EPS v roce 2006 a následně se stala také součástí Východního partnerství v roce 2009, což znamenalo, že je Arménie ochotna sbližovat své politiky s Evropskou unií. Nicméně proces přechodu ze sovětského modelu fungování státu v Arménii ještě není zcela překonán. Stále zde místní elity kumulují politickou sílu, která má přímý vliv na rozhodovací procesy ve státě, včetně schopnosti ovlivňovat volební systém a z toho vyvstává problém přechodu na demokratické hodnoty EU. Současné využívání síly k potlačení opozice je jasný příklad politické a ekonomické věrnosti zdejšímu systému, kde je složité vytvořit nezávislé soudnictví, což systematicky podkopává probíhající reformy. Navíc místní autority udržují tlak ze strany mezinárodních partnerů pod kontrolou skrze prezentování nedostatku demokracie, jako nevyhnutelné součásti probíhajícího dlouhodobého procesu demokratizace. Proto vedení Evropské unie čelící těmto problémům propaguje demokracii jako stěžejní aspekt ve své agendě v rámci spolupráce s Arménií (Freire a Simao, 2013).

Dalším problémem, který přispívá k limitování procesu demokratizace, je konflikt v Náhorním Karabachu, kde absence EU v řešení konfliktu ještě více podřívá snahu o nastavení demokratických základů. Jedná se o konflikt mezi Arménií a Ázerbájdžánem o Náhorní Karabach, který vypukl v roce 1988 a v násilném duchu pokračoval až do roku 1994. V průběhu bojů zde zemřely tisíce lidí a z přibližně 250 000 arménských a 1 000 000 ázerbájdžánských obyvatel se stali uprchlíci. Ve snaze zastavit konflikt se ostatní národy a mezinárodní organizace snažily o vytvoření mírové úmluvy. V roce 1992 pořádala Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) mezinárodní konferenci o zažehnání konfliktu. Politická dohoda ohledně konfliktu v Náhorním Karabachu byla diskutována tzv. Minskou skupinou, současně vedenou Francií, Ruskem a USA. Nicméně tento proces nebyl úspěšný a konflikt se nepodařilo vyřešit. Následovalo mnoho konferencí a pokusů o vyjednání míru v této oblasti, nicméně prakticky bez efektu nebo jen s dílčími úspěchy. Mezi poslední iniciativy se řadí Madridské zásady z roku 2007. Tyto zásady vzešly z mnoholetých vyjednávání a vytvořily krok po kroku východisko, které zahrnuje vyjmutí bojových jednotek z regionu Náhorního Karabachu a jeho budoucí právní status. V roce 2009 došlo k revizi těchto zásad, v jejichž rámci došlo k návrhu navrácení Náhorního Karabachu Ázerbájdžánu a vytvoření koridoru pro propojení Náhorního Karabachu s Arménií. Nový právní status Náhorního Karabachu by měl zaručit bezpečnost zdejším obyvatelům a možnost vrátit se do svých opuštěných domovů. Avšak tato iniciativa sklidila velkou kritiku ze strany arménské vládní opozice, vinící

prezidenta Sarkisjana z ohrožení národních zájmů Arménie (Güleç, 2015). Tento zamrzlý konflikt prošel množstvím fází vyjednávání a stále nedošel finálního rozhodnutí, a proto se také stal jedním z nejcitlivějších témat diskuze arménských politických elit.

Po podepsání iniciativy východního partnerství se pro vztahy mezi EU a Arménií otevřely nové možnosti, včetně lepšího monitoringu demokratizačního procesu uvnitř Arménie. Výměnou za obnovený závazek místních politických autorit k demokratickým reformám se EU snaží ukázat větší zájem o vyřešení konfliktu v Náhorním Karabachu a poskytnout další ekonomickou pomoc, což je cesta jak zaujmout arménskou vládu. Důležitou roli sehrál již zmiňovaný Akční plán, který je vytvořen každé zemi „na míru“ a tvoří tak prostor pro každý stát, aby rozvíjel své prioritní reformy a rovněž bere ohled na geografickou polohu, ekonomickou situaci i vztahy se sousedními zeměmi, stejně jako preference, potřeby a zájmy. I přes množství limitů došlo k určitým úspěchům v rámci spolupráce EU a Arménie. Arménie se přiblížila evropským standardům v určitých oblastech, jako např.: přijímání legislativy, včetně politické a obchodní liberalizace. Povaha bilaterální spolupráce s EU se prohloubila a rovněž se rozšířily obchodní vztahy, což vedlo až k zahájení jednání o DCFTA. Nicméně proces sbližování s EU skrze měkkou politiku nevyústil ve vytvoření a posílení formálních arménských institucí, které by vytvořily protiváhu dozrívajícím neformálním orgánům z předchozího režimu. Například přítomnost oligarchů v parlamentu dosáhla tak neúnosné hodnoty, že se současní lídři museli vyrovnat s faktem, že se korupce ve vládě stala běžnou záležitostí. Výstupem této situace byla jakási napodobenina demokracie, pro kterou bylo udržení externí pomoci nezbytností k udržení režimu, ale nebyla schopna zajistit více svobody a rovnosti ve společnosti. V tomto kontextu, kdy Arménie udržovala své závazky vůči EU na mělkém základě, nebyla nikdy žádaným partnerem EU v EPS. Arménská vláda za tuto skutečnost vděčí zejména úzkým vztahům s Ruskou federací. Tato, nejen politická, blízkost s Ruskem omezila přijímání demokratických reforem, jelikož jsou arménské elity velmi ovlivněny ruskými zásadami (Freire a Simao, 2013). V postsovětském prostoru je Arménie vnímána jako jeden z nejbližších ruských spojenců již od rozpadu SSSR. Tyto země jsou spolu propojeny úzkou vojenskou kooperací, což podporuje fakt, že za poslední dvě dekády se Arménie účastnila ve všech Ruskem řízených regionálních iniciativách v postsovětském prostoru.

Kvůli strategickému spojení s Ruskem byla Arménie vnímána jako stát, který brzdí Evropskou politiku sousedství, nicméně mezi lety 2010 a 2013 došlo k rapidnímu rozvoji politické a ekonomické spolupráci s EU. Kvůli nutné modernizaci ekonomiky

arménské elity považovaly pomoc ze strany EU za nejlepší východisko. Arménský zájem o hodnoty EU se rychle přenesl do širokého přijímání evropských standardů. Mezi lety 2010 a 2013 vláda přijala důležité reformy korespondující s požadavky o právním sbližování s EU, a tak Arménie během krátkého období dohnala některé další státy, které byly považovány za daleko pokročilejší v rámci EPS (Delcour, 2015). Obzvláště rychlé bylo vyjednávání o DCFTA, které s sebou nese tvrdé podmínky ohledně obchodních záležitostí. Zatímco politické autority země pokračovaly v implementaci reforem a požadavků EU, začaly si být rovněž vědomi limitů Evropské unie v zajišťování bezpečnosti. Tento fakt nakonec v roce 2013 vyústil v oznámení prezidenta Sarkisjana o ukončení bližší spolupráce s EU a o připojení k euroasijskému integračnímu projektu, které vyvrcholilo podpisem přístupové smlouvy k EAHU v roce 2014 (Rinna, 2014). V rámci přístupových jednání si arménská vláda zažádala o 900 celních výjimek, což odráží vládní obavy o ekonomické následky spojené s přidružením k EAHU. Z arménské pohledu nebylo na Ruskou federaci nikdy nahlíženo jako na partnera v přechodném a modernizačním procesu Arménie a arménská vláda si je rovněž vědoma potenciálních ztrát pro ekonomiku ve spojení s tímto krokem, nicméně pro Arménii převážil nad ekonomickým faktorem faktor bezpečnostní, a to hlavně ve spojitosti s Náhorním Karabachem. Tento konflikt ovlivňoval arménskou zahraniční politiku již od nabytí samostatnosti a představuje nesmírné riziko dodnes. Kvůli konfliktu jsou již od 90. let uzavřeny 2 ze 4 hranic s arménskými sousedními státy. Jedná se o přerušení obchodu, dopravních linek a dodávek energií na základě blokad uvalených Ázerbájdžánem a Tureckem. Tato situace ještě více vystavila Arménii vnějším šokům, které se projeví např. v roce 2008 při konfliktu Ruska s Gruzii, kdy došlo k uzavření hlavní arménské obchodní cesty. V tomto kontextu, kdy je Arménie vystavena velkým regionálním nebezpečím a potřebuje zabezpečit svůj stát, je na Rusko nahlíženo jako na ručitele arménské bezpečnosti. Speciální vztah mezi Moskvou a Jerevanem vybudovaném na vojenské spolupráci s poskytnutím bilaterálních a multilaterálních bezpečnostních záruk, se jevil pro prezidenta Sarkisjana jako nejlepší volba. Tato ochrana se sice vztahuje pouze na území Arménie a ne Náhorního Karabachu, nicméně přítomnost ruských vojsk na arménském území a členství v Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti fungují jako silná varování pro Ázerbájdžán a jeho operace na území Náhorního Karabachu (Delcour, 2015).

Od doby, kdy arménský prezident upustil od podpisu asociační dohody s EU, zaujala Evropská unie poněkud negativní postoj vůči Arménii. Pochopitelně tak učinila z důvodu promarněného času a zdrojů, které musely být vynaloženy ve spojitosti

s vyjednáváním této asociační dohody. Nebyly zde žádné náznaky ze strany arménské vlády ohledně tohoto rozhodnutí, naopak vláda hned po prezidentově oznámení navrhla, že je stále připravena podepsat připravenou asociační dohodu. Rovněž EU odmítala takovou možnost, neboť vnímala odhodlání podepsat dohodu jako společný zájem obou partnerů a nebyla připravena od dohody upustit nebo snížit její hodnotu. Po období strategického přerušení kontaktu s arménskou vládou, Evropská unie nabídla Arménii po přijetí do EAHU možnost uzavřít přepracovanou, méně ambiciózní dohodu. Přičemž nová dohoda zahrnovala v podstatě nezměněný politický dialog i justiční a bezpečnostní nároky, stejně jako většinu sektorových kapitol, kromě oblasti energetiky, daní a spotřebitelské politiky. Dokonce i části obchodní oblasti a duševního vlastnictví, jež nejsou zahrnuty v rámci spolupráce s EAHU, mohou být zachovány.

4.2.6. Ázerbájdžán

Již pár let po nabytí ázerbájdžánské nezávislosti začala EU propagovat spolupráci v tomto státě. Respektování demokracie, principy mezinárodního práva, lidská práva a tržní ekonomika jsou hlavní body, na kterých je postavena spolupráce s Ázerbájdžánem. Tyto atributy jsou zahrnuty v PCA, která byla podepsána stejně jako v předchozích případech v roce 1996 a v platnost vešla v roce 1999. Od té doby PCA poskytovala právní rámec pro bilaterální vztahy mezi EU a Ázerbájdžánem v mnoha oblastech (EU External Action, 2016). V roce 2005 Evropská komise doporučila zintenzivnit vztahy s Ázerbájdžánem skrze vytvoření individuálního akčního plánu v rámci EPS, který byl přijat v roce 2006. Lídři Ázerbájdžánu pozitivně reagovali na vizi akčního plánu a zařadili jej mezi nástroje k bližší spolupráci s EU. I když akční plán neposkytuje výhlídky k přijetí, nabízí praktické výhody pro obě strany v mnoha oblastech společného zájmu. Jako politický dokument zahrnuje společné pevné závazky, které pomohou přispět k další transformaci ázerbájdžánské společnosti a rovněž vytváří příznivý základ pro implementaci politických a ekonomických reforem. Politická stabilita a demokratizace jsou dvě hlavní prioritní oblasti pro Ázerbájdžán a jsou nezbytné pro plné využití potenciálu akčního plánu (Nuriyev, 2008). V roce 2009 došlo k dalšímu pokroku, a to konkrétně účasti Ázerbájdžánu ve Východním partnerství. V roce 2014 spolupráce dospěla k podepsání dodatkového protokolu o účasti ve vybraných projektech EU a také vešla v platnost dohoda o usnadnění přidělování víz. V posledních letech byla velká většina podpory Ázerbájdžánu poskytnuta skrze ENPI a od roku 2014 přes ENI. Evropská unie poskytuje Ázerbájdžánu sektorovou podporu, která zahrnuje přímý přesun evropských

grantů ázerbájdžánské vládě výměnou za příslibené reformy v daných oblastech, jako např. oblast obnovitelné energie, soudnictví, zemědělství a regionální rozvoj. Navíc je asistence poskytnuta v podobě twiningových nástrojů, která zahrnují přenos know-how přímo z členského státu EU do ázerbájdžánských institucí. V roce 2014 tvořila finanční podpora Ázerbájdžánu v rámci ENI přibližně 21 mil. EUR a pro období 2014–2017 je příslibeno přibližně 94 mil. EUR na podporu reforem v klíčových oblastech. Posun byl zaznamenán také v Strategickém energetickém partnerství EU s Ázerbájdžánem ke zlepšení energetického zabezpečení a diverzifikaci energetických dodávek do Evropy. Závazek k implementaci iniciativy Jižního plynového koridoru stále přidává na důležitosti spolupráci mezi EU a Ázerbájdžánem (EU External Action, 2016).

Výstup více než šestileté účasti ve východním partnerství je pro Ázerbájdžán velmi rozporuplný. Ázerbájdžán prokázal svou důležitost pro energetické zabezpečení EU a jeho roli v jižním plynovém koridoru podepsáním kontraktů o produkci a transportu plynu na evropský trh. Tato spolupráce má Evropské unii poskytnout alternativu v dovozu energetických surovin a přispět k budoucím meziregionálním plynovým projektům. Dalším ceněným úspěchem z obou stran bylo již zmíněné podepsání zjednodušení vízového systému a také zvýšená spolupráce s Evropskou agenturou pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích (FRONTEX). V kontrastu s těmito úspěchy ale stojí nárůst počtu politických vězňů v Ázerbájdžánu, což si vysloužilo velkou kritiku ze strany mnoha mezinárodních organizací pro lidská práva a rovněž se nepodařilo s Ázerbájdžánem podepsat plánovanou asociační dohodu či DCFTA. V roce 2013 na Summitu ve Vilniusu ázerbájdžánská vláda jasně projevila omezený zájem o sbližování s EU na základě asociační dohody a místo toho navrhla nahradit podpis asociační dohody podpisem strategického partnerství (Alieva, 2015). Tento nevyvážený vývoj v rámci EPS s Ázerbájdžánem je hnán několika faktory. Za prvé, EU nesehrává dostatečnou roli v oblasti regionální bezpečnosti, a to zejména v oblasti zamrzlých konfliktů, jež se projevují jako velká výzva pro státy, které si vybraly prozápadní cestu spolupráce. Nedostatečný posun v řešení problému v Náhorním Karabachu oslabuje pozici, jak v očích ázerbájdžánské vlády, tak i občanů. Ze strany EU nikdy nepřišla podobná asistence v této oblasti, jako v případě Ukrajiny a Gruzie. Tento fakt snižuje atraktivitu EPS a navíc vypuknutí ukrajinské krize rovněž potvrdilo, že EU nemůže sloužit jako protiváha ruskému agresivnímu chování v oblasti východní Evropy. Další faktor představuje skutečnost, že Ázerbájdžán je jediná země v rámci Východního partnerství, která je bohatá na energetické zdroje. Tento fakt společně s odkazem sovětské byrokracie

a určitými strukturálními faktory vytváří specifické překážky a snížený zájem o demokracii a reformy. Na druhou stranu si Evropská integrace nárokuje reformy, které by vystavily ropný monopol a politickou sílu velkému riziku, což je protichůdné se zájmy ázerbájdžánských elit. Mezi další faktory lze zařadit protěžování energetických zájmů na úkor provádění reformy v Ázerbájdžánu. Navzdory stále se zhoršujícímu uplatňování lidských práv, nedošlo k omezení vztahů s Ázerbájdžánem. Fakt, že ázerbájdžánská vláda drží kolem stovky politických vězňů, neodradil EU od svých snah posouvat dále vztahy s Ázerbájdžánem. V neposlední řadě je Východní partnerství považováno některými nestátními aktéry za nevyužitou příležitost EU pro posílení občanské společnosti a demokratických institucí v Ázerbájdžánu. Toto posílení by bylo možné, pokud by diferencovaný přístup nebyl implementován na základě specifických potřeb a ambicí státu, ale zaměřil se na překonání jednotlivých překážek, bránících v reformách (Alieva, 2015). Pragmaticky založené vztahy mezi EU a Ázerbájdžánem riskují další omezování demokracie v této zemi v případě, že se EU nebude striktně držet svých propagovaných hodnot a principů a nezahrne je do svých nových strategií a nástrojů.

Jako protiváha Evropské unii působí na Ázerbájdžán Ruská federace, která má s tímto státem dlouholetou historii. Nicméně Ruská federace je v Ázerbájdžánu vnímána spíše jako nepřítel, než-li partner. Během období fungování Sovětského svazu byla kontrola Moskvy nad Ázerbájdžánem stabilní a důsledná. Ázerbájdžánské ropné zásoby tvořily hlavní zdroj pro moskevské industrializační plány. Po rozpadu SSSR byly vztahy mezi Ruskem a Ázerbájdžánem nejisté, zejména zaměřené na konflikt v Náhorním Karabachu, kde byla rozhodující role ruských jednotek ve válečných střetech. Ázerbájdžánská vláda neustále obviňuje Rusko z podpory rebelů v tomto konfliktu. Nepřátelské vztahy podporuje i fakt, že se Ázerbájdžán stáhl z OSKB. Obrovské příjmy z prodeje energetických surovin zajistily ázerbájdžánské vládě dostatečnou nezávislost na Ruské federaci, nicméně není v zájmu Ázerbájdžánu vyvolávat zbytečné spory s Ruskem. Ekonomická spolupráce mezi těmito státy probíhá zejména v oblasti energetiky. Zahájení projektů Transjadranského plynovodu (TAP) a ropovodu Baku–Tbilisi–Cejhan (BTC) silně zasáhlo ruské strategické plány v oblasti Jižního Kavkazu, jelikož oba tyto projekty obchází ruské území a propojují Ázerbájdžán přímo s evropským trhem. Z tohoto důvodu jsou vztahy mezi Ruskem, EU a Ázerbájdžánem značně kontroverzní, neboť Ázerbájdžán, jako země spolupracující s EU v rámci EPS, zrovna nevyhovuje ruským zájmům. Dnes je však Moskva již daleko klidnější, jelikož Ázerbájdžán nereaguje na nabídky z EU stejně pozitivně jako Gruzie, protože

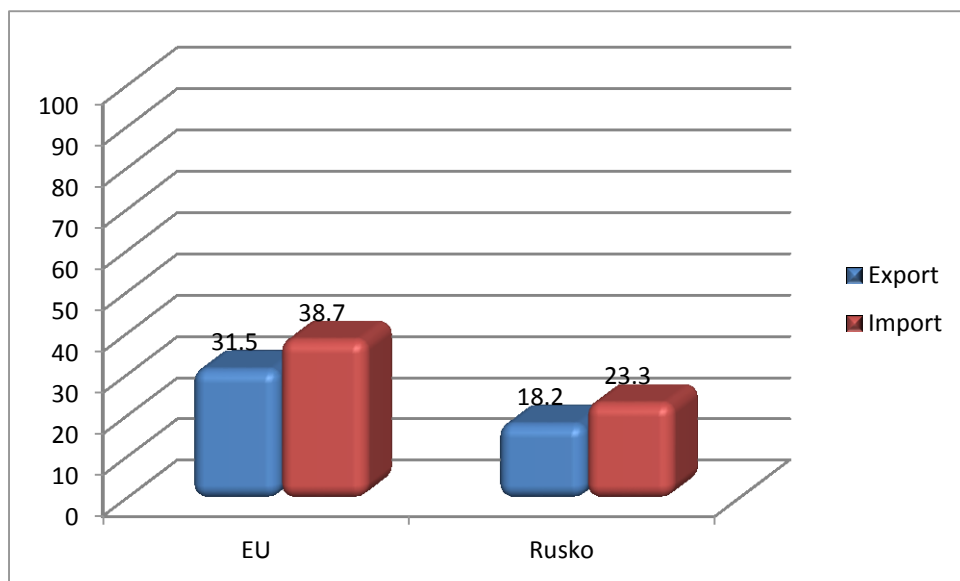
jednoduše nemusí, dokud Evropská unie nakupuje ázerbájdžánskou ropu a plyn. Takže i když Ruská federace neuspěla v začlenění Ázerbájdžánu do EAHU, tak ruská vláda ví, že tato země zůstane v neutrálním bodě mezi Ruskem a Evropskou unií. Národní zájmy jsou hlavním cílem ázerbájdžánské vlády a tento fakt se v nejbližší době s největší pravděpodobností nebude měnit (Salvati, 2015).

4.3. Ekonomické vztahy zemí východní Evropy s Evropskou unií a Ruskem

Pro popis ekonomických vztahů mezi státy východní Evropy, Ruskem a EU bylo zvoleno porovnání na základě zahraničního obchodu těchto států se zmiňovanými mocnostmi. Ukazatele exportu a importu názorně ukážou vzájemnou závislost mezi těmito celky a podpoří tak politické závěry, které vyplynuly z předchozích podkapitol.

Zahraniční obchod s Evropskou unií tvoří podstatnou část celkového zahraničního obchodu Ukrajiny. Velkou zásluhu na tom má Asociační dohoda a DCFTA, které směřují k posílení bilaterálního obchodu zboží a služeb mezi EU a Ukrajinou postupným odstraňováním celním tarifů, které vychází z harmonizace ukrajinského práva se zákony EU. Ačkoliv je Evropská unie jako celek nejvýznamnější obchodní partner pro Ukrajinu, Ruská federace má stále velice významnou pozici v zahraničním obchodě Ukrajiny. Toto potvrzuje fakt, že za období leden až říjen 2014 Ukrajina exportovala do Ruska zboží a služby v hodnotě 8,8 mld. USD, zatímco importovala z Ruska statky a služby ve výši 11,2 mld. USD. V porovnání s dvěma nejvýznamnějšími partnery pro ukrajinský obchod z EU – Německem a Polskem, kde Ukrajina exportovala zboží a služby v hodnotě 3,6 mld. USD a importovala ve výši 6,9 mld. USD. Ruský podíl na ukrajinském exportu a importu tvořil v roce 2014 19 %, respektive 25 %, což je daleko více, než jakákoliv jiná samotná země. Je fakt, že objem zahraničního obchodu s Ruskem poklesl oproti období před ukrajinskou krizí, nicméně Rusko bude v nejbližší budoucnosti stále nedílnou součástí ukrajinského zahraničního obchodu (Forbes International, 2015). V grafu 4.1 je možné vidět rozdíl v obchodu Ukrajiny s Ruskem a EU za rok 2014.

Graf č. 4.1 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Ukrajiny do/z EU a Ruska za rok 2014

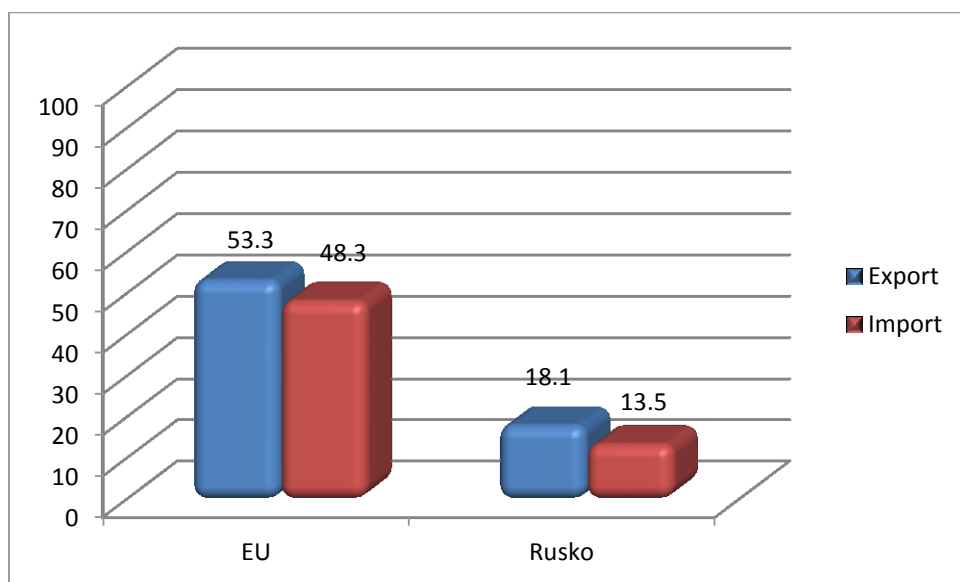

Zdroj: WTO, 2015, vlastní úprava

Evropská unie představuje největšího obchodního partnera Moldavska. Celkem 62 % celkového obchodu Moldavska probíhá s EU, na druhém místě je Rusko s 12 %. Pro EU tvoří obchod s Moldavskem 0,1 % celkového obchodu a Moldavsko se tak řadí na 71. pozici mezi obchodními partnery Evropské unie s celkovým obrátem 3,51 mld. EUR za rok 2014, což představuje 8% nárůst oproti roku 2013. V roce 2014 rovněž velice dynamicky vzrostl celkový import EU z Moldavska, a to o celých 20 % na hodnotu 1,16 mld. EUR. Zvláště silný byl import v sektoru zemědělských produktů s 30% nárůstem oproti předchozímu roku. V prvních dvanácti měsících od spuštění DCFTA (tzn. září 2014 až srpen 2015) došlo sice k meziročnímu poklesu exportu z EU do Moldavska o 6 % na úroveň 2,21 mld. EUR, nicméně import statků z Moldavska vzrostl o 5 % na hodnotu 1,2 mld. EUR. Celkový bilaterální obchod v prvním roce fungování DCFTA představoval celkově 3,41 mld. EUR (European Commission, 2015). I když podíl zahraničního obchodu s Ruskem na celkovém obchodu Moldavska v čase klesá, Ruská federace stále představuje významnou součást moldavského zahraničního obchodu. Rusko ztratilo v roce 2013 svou výsadní pozici v obchodě s Moldavskem – v roce 2014 představoval podíl exportu Moldavska do Ruska 18,1 % z celkových moldavských exportů. Na druhou stranu pro Rusko je Moldavská republika malý obchodní partner, což se projevuje na nízkém podílu dovozu z Moldavska do Ruska – 0,1 % celkového importu Ruské federace. Moldavský export do Ruska se postupně snižuje od roku 2006 kvůli dlouhotrvajícímu embargu na moldavské

víno a další produkty. Toto embargo trvalo 2 roky a mělo silný negativní dopad na moldavskou ekonomiku. V tomto období poklesl podíl exportu do Ruska na celkovém exportu Moldavska o 17,3 %. Ani po odstranění embarga nedošlo k přílišnému oživení exportu do Ruska, neboť se moldavští producenti přeorientovali na jiné trhy. Rusko je nyní důležité zejména pro moldavský import, a to v oblasti energetických zdrojů, což potvrzuje fakt, že 65 % celého importu z Ruska do Moldavska tvoří právě minerální paliva (Popa, 2015). V grafu 4.2 lze vidět rozdíl v exportu a importu zboží mezi Moldavskem a jeho partnery Ruskem a EU za rok 2014. Celkově lze konstatovat, že ačkoliv lze pozorovat klesající trend v zahraničním obchodě Moldavska s Ruskem, ať už kvůli podepsání asociační dohody s EU nebo embarg ze strany Ruska, Ruská federace bude v nejbližší budoucnosti sehrávat stále důležitou roli hlavně v oblasti obchodu s energetickými zdroji.

Graf č. 4.2 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Moldavska do/z EU a Ruska za rok 2014

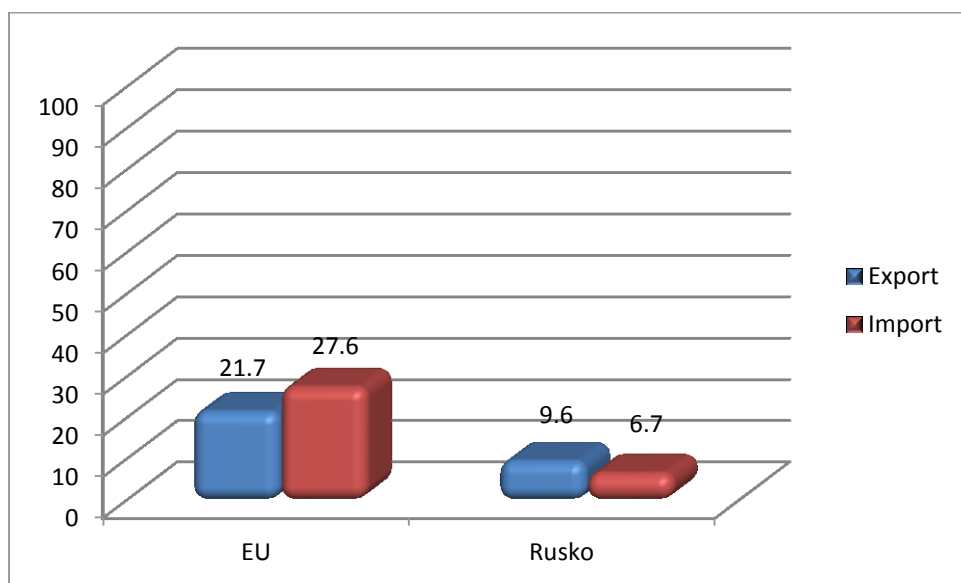

Zdroj: WTO, 2015, vlastní úprava

Z DCFTA začala Gruzie podle statistik těžit ihned po jejím vstoupení v platnost. S EU, jakožto hlavním obchodním partnerem, Gruzie uskutečňuje 26,1 % svého celkového zahraničního obchodu. Evropská unie je následovaná Tureckem s hodnotou 17,2 % a Ázerbájdžánem s hodnotou 10,3 %. Gruzínský export do EU vzrostl o 12 % během prvních 6 měsíců od zavedení DCFTA, import z EU zůstal na přibližně stejných hodnotách. Pro Evropskou unii představuje obchod s Gruzii 0,1 % celkového zahraničního obchodu EU s obratem v hodnotě 2,6 mld. EUR za rok 2014. Export EU do Gruzie dosáhl v roce 2014 hodnoty 1,91 mld. EUR a hlavními komoditami byly nerostné suroviny, stroje a chemické

výrobky. Import EU z Gruzie byl zaměřen především na nerostné suroviny, zemědělské produkty, základní kovy a chemické produkty. V roce 2014 byla celková hodnota zboží importovaného do EU 657 mil. EUR. Gruzie se navíc ještě stále těší výhodám z Všeobecného systému preferencí (GSP), který zahrnuje zvýhodněný přístup na evropský trh až do konce roku 2016. GSP umožní lepší adaptaci státu na nový obchodní režim v rámci DCFTA (European Commission, 2015). Rusko tvoří pouze 7,4 % celkového zahraničního obchodu Gruzie s meziročním růstem 9,5 % mezi lety 2013 a 2014. Import z Ruska do Gruzie se ve stejném období meziročně snížil o 1,7 %, a to hlavně v oblasti dovozu ropy a ropných produktů. Byl zaznamenán posun v exportu do Ruska, který meziročně v roce 2014 vzrostl o 44,1 %, tvořící celkově 9,6 % celkového exportu Gruzie, kde převážnou část tvoří především vývoz vína (Civil.ge, 2015). Tento nárůst lze spojit s již zmíněnou obměnou vlády v roce 2013, která zlepšila obchodní vztahy mezi Gruzii a Ruskem. Z obchodního hlediska je Rusko stále významným partnerem Gruzie, avšak při rozhodování, jakým směrem se bude ubírat integrační Gruzie, rozhodly ve prospěch EU politické důvody. Z grafu 4.3 lze jasně vypozorovat orientaci Gruzie na evropský trh, kde je převážná část zahraničního obchodu realizována s EU.

Graf č. 4.3 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Gruzie do/z EU a Ruska za rok 2014

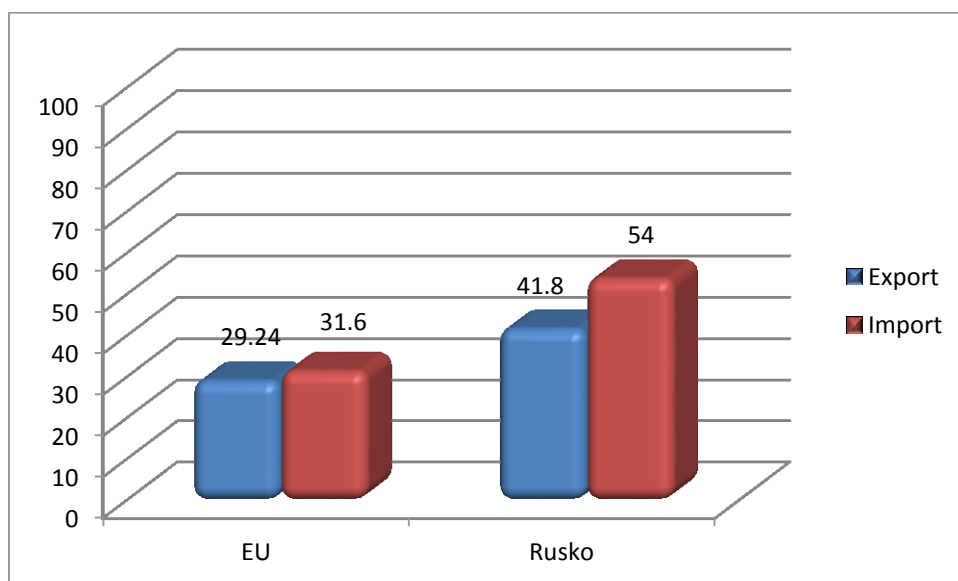

Zdroj: WTO, 2015, vlastní úprava

Statistiky týkající se vzájemné obchodní výměny potvrzují, že Ruská federace je hlavním obchodním partnerem Běloruska, a to objemem obchodovaného zboží ve výši 27,5 mld. EUR za rok 2014, což je 48,8 % celkového zahraničního obchodu Běloruska.

Evropská unie figuruje jako druhý nejvýznamnější obchodní partner Běloruska s hodnotou 14,7 mld. EUR obchodovaného zboží, což představuje téměř třetinový podíl na celkovém zahraničním obchodě Běloruska se zbožím za rok 2014. Vzájemný obchod ale stále pozvolně narůstá. Export zboží Běloruska do EU za rok 2014 tvořil hodnotu 7,8 mld. EUR a s rozhodujícím podílem minerálních paliv. Dalšími exportovanými produkty jsou chemikálie, zemědělské produkty, stroje a textilní výrobky, které však tvoří oproti minerálním palivům jen malé procento obchodu. Naopak import statků z EU do Běloruska měl hodnotu 6,8 mld. EUR v roce 2014 a tvoří jej zejména stroje, přepravní vybavení a chemikálie. Do Ruska vyvezlo Bělorusko za rok 2014 zboží v hodnotě 11,2 mld. EUR a jednalo se hlavně o zemědělské produkty, stroje a ropné výrobky. Na druhou stranu z Ruska do Běloruska za rok 2014 byly vyvezeny produkty v hodnotě 16,3 mld. EUR, hlavními importními komoditami byla ropa, ropné výrobky a kovy (European Commission, 2015). Graf 4.4 podporuje předešlá tvrzení o převaze zahraničního obchodu s Ruskem.

Graf č. 4.4 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Běloruska do/z EU a Ruska za rok 2014

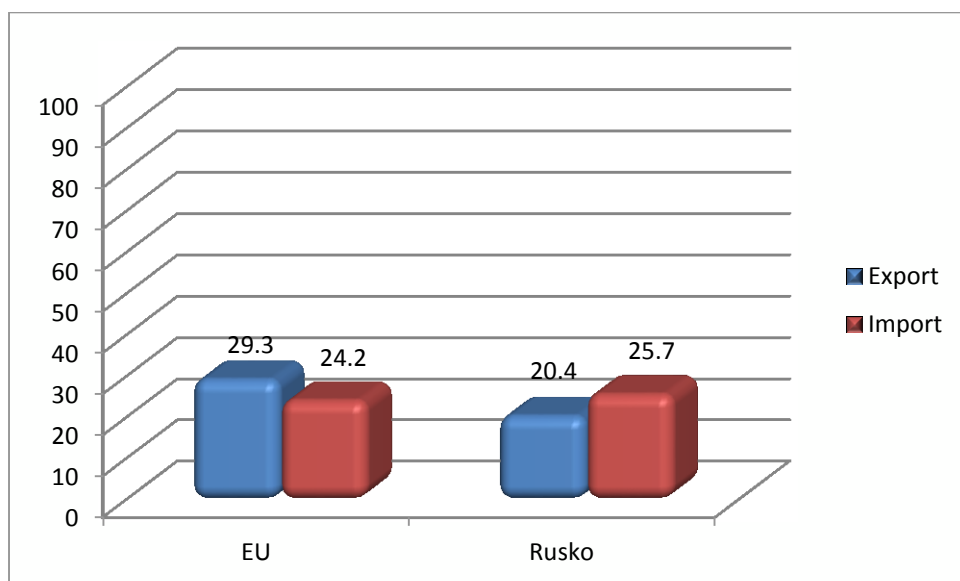

Zdroj: WTO, 2015, vlastní úprava

I přes podepsání vstupu Arménie do EAHU, představuje Evropská unie jako celek stále hlavního obchodního partnera Arménie s třetinovým podílem na celkovém zahraničním obchodu tohoto státu. Jak lze vidět v grafu 4.4, export zboží na evropský trh dosahuje vyšších hodnot, než export na ruský trh. Nicméně v oblasti importu do Arménie jsou hodnoty vyrovnané a s postupem času by podle všeho měly hodnoty s Ruskem nabírat na významnosti. Arménie do EU vyváží především výrobky zpracovatelského průmyslu,

surové materiály, průmyslové spotřební zboží a tabákové výrobky. Naopak z EU Arménie importuje stroje a dopravní prostředky, chemikálie a průmyslové spotřební zboží. Arménie rovněž stále využívá systému GSP, kde míra využití tohoto systému dosahuje až 90 %. V rámci systému GSP je obchodováno hlavně s kovy, textilními výrobky a potravinami (European Commission, 2015). Většina arménského exportu do Ruska je tvořena alkoholickými nápoji, dále pak diamanty a potraviny. Import z Ruska do Arménie je tvořen zejména ropné výrobky, obilí a kovy (OEC, 2016).

Graf č. 4.5 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Arménie do/z EU a Ruska za rok 2014

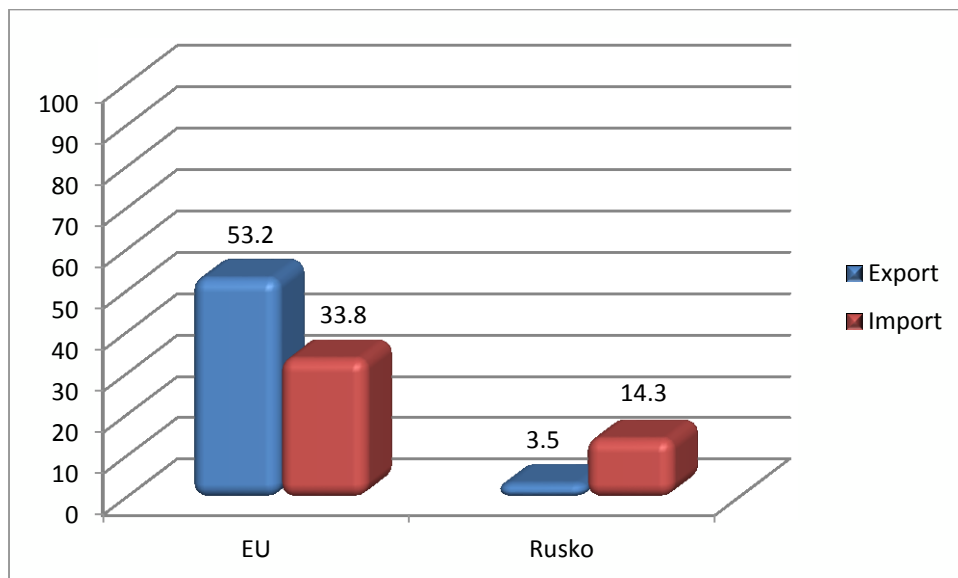

Zdroj: WTO, 2015, vlastní úprava

Bez ohledu na neúspěšné podepsání asociační smlouvy a DCFTA, Evropská unie představuje hlavního obchodního partnera pro Ázerbájdžán s podílem na celkovém obchodě Ázerbájdžánu přes 42 %. V porovnání obchodu se zbožím s Ruskou federací je zjevná dominance EU, to jak v oblasti ázerbájdžánského exportu, tak i importu. Ázerbájdžánské dodávky ropy a plynu do EU představují určitou alternativu k evropskému importu těchto surovin z Ruska. Je proto zřejmé, že většina exportu z Ázerbájdžánu do EU je reprezentována minerálními palivy. Dále jsou pak do EU exportovány stroje a dopravní prostředky, chemikálie a potraviny. Z EU do Ázerbájdžánu jsou dováženy především stroje, dopravní prostředky a průmyslové spotřební zboží (European Commission, 2015). V grafu 4.5 lze vidět, že celkový obchod a zejména export směrem do Ruska, je oproti EU mizivý. Tento export představují především ropné produkty a potraviny, naopak na importu

z Ruska do Ázerbájdžánu mají největší podíl železné produkty, tabákové výrobky, dřevěné produkty a obilí (OEC, 2016).

Graf č. 4.6 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Ázerbájdžánu do/z EU a Ruska za rok 2014

Zdroj: WTO, 2015, vlastní úprava

4.4. Zhodnocení vlivu EU na integrační spolupráci zemí východní Evropy

Po rozpadu SSSR v roce 1991 vzniklo několik nových samostatných republik ve východní Evropě, které byly najednou odkázány samy na sebe a začaly si budovat svou pozici ve světě. Prakticky okamžitě po zisku jejich nezávislosti začala Evropská unie působit v tomto regionu v podobě navazování nových vztahů spolupráce. Prvními dokumenty ohledně kooperace s Ukrajinou, Gruzíí, Moldavskem, Ázerbájdžánem, Běloruskem a Arménií byly Dohody o partnerství a spolupráci podepsané v roce 1996, jež vymezovaly základní právní rámec spolupráce mezi EU a těmito zeměmi. V této fázi proniknutí Evropské unie do postsovětského prostoru Ruská federace, jako bývalý hlavní stát Sovětského svazu, začala vnímat narušování jejího vlivu, i když spolupráce na bázi PCA neznamenal žádnou hlubší integraci mezi EU a postsovětskými republikami. Znamení, že se EU snaží o hlubší integraci a získání určitého vlivu v postsovětském prostoru, přišlo až po rozšíření EU v roce 2004, kdy se hranice Evropské unie posunuly směrem na východ. V tomto kontextu EU v roce 2009 iniciovala svou Evropskou politiku sousedství, v jejímž rámci začala tvořit akční plány pro jednotlivé země, tak aby vyhovovaly zájmům a potřebám bývalých sovětských republik, na což poté měly navázat asociační dohody. Na tento postupný proces Ruská federace reagovala množstvím kroků k udržení a posílení svého vlivu v postsovětském

prostoru posilováním integračních struktur již vytvořených integračních organizací typu SNS nebo OSKB a založením Euroasijské hospodářské unie, jako protiváhy EU. Již v průběhu vytváření EAHU bylo jasné, že i když má koncept vycházet ze vzoru Evropské unie, budou tyto integrační seskupení naprosto nekompatibilní a tak začalo soupeření o geopolitický a ekonomický vliv v postsovětském prostoru mezi EU a Ruskem.

Jak Evropská unie, tak Rusko prostřednictvím EAHU, si v postsovětském regionu snaží prosadit své zájmy. Nicméně oba celky k protěžování svých zájmů volí jiný přístup. Evropská unie volí cestu demokratizace a ekonomické spolupráce, která vychází z iniciativy Východního partnerství, ve kterém je zahrnuto všech 6 postsovětských republik. Uplatňován je princip podmíněčnosti, na jehož základě jsou země odměňovány Evropskou unií v případě, že dodržují stanovené podmínky v podobě ekonomických, politických a strukturálních reforem. Zemím, které jsou ochotny tyto reformy zavádět, poskytuje Evropská unie finanční podporu k zajištění těchto reforem a nefinanční podporu, např. v podobě technické asistence nebo předávání know-how. Pro užší spolupráci s EU se rozhodli lídři Ukrajiny, Gruzie a Moldavska, což vyvrcholilo v roce 2014 podepsáním asociačních dohod a DCFTA. Avšak v dubnu 2016 proběhlo v Nizozemsku lidové referendum o asociační smlouvě s Ukrajinou, kde většina občanů vyslovila svůj nesouhlas s touto dohodou. Referendum má jen poradní charakter, nicméně je to vyjádřený nesouhlas s Bruselem a dalším rozšiřováním EU. Rusko v rámci EAHU nepožaduje po státech reformy zakládajících se na demokratizaci, dodržování lidských práv a vysokých standardech. A i když EAHU zahrnuje spolupráci zejména v ekonomické oblasti, tak nelze hovořit o stupni rozvoje podobnému Evropské unii. Rusko se snaží státy postsovětského prostoru přimět k přístupu do EAHU za pomoci demonstrace jeho síly v podobě nastavování cen ropy a plynu nebo destabilizací nespolupracujících států skrze angažování se v regionálních konfliktech v postsovětském prostoru. Jedná se konkrétně o Podněstří a Gagauzsko v případě Moldavska, Jižní Osetii a Abcházii v případě Gruzie, dále o současnou ukrajinskou krizi a také o Náhorní Karabach v případě Arménie a Ázerbájdžánu, kde v posledních dnech opět vypukly boje s množstvím ztrát na obou stranách. V případě, že se státy rozhodnou připojit k Ruskem vedené integraci, benefitují z různých úvěrů, nižších obchodních cen ropy a plynu a ruská vláda rovněž přehlíží určité vnitrostátní záležitosti, které by při spolupráci s EU nebyly tolerovány. Spolupráci s Ruskem si zvolili lídři Běloruska a Arménie, kteří jsou od začátku roku 2015 oficiálně členy Euroasijské hospodářské unie. Jedinou zemí, která se

nepřipojila ani k jedné z těchto jmenovaných integračních organizací, je Ázerbájdžán, jež je kvůli svým ropným zásobám schopen fungovat nezávisle na obou těchto integracích.

Politická situace je rovněž reflektována ekonomickými vztahy mezi EU, Ruskem a postsovětskými republikami. V případě zemí, které mají podepsanou DCFTA, představuje zahraniční obchod s Evropskou unií většinu celkového zahraničního obchodu těchto zemí. Naopak země, které se připojily k Euroasijské hospodářské unii, mají svůj zahraniční obchod zaměřen převážně na Rusko. Nicméně v obou případech jde vidět, že ani jedna z mocností nelze v zahraničním obchodu států východní Evropy úplně vynechat. Ať už se jedná o závislost těchto států na dodávkách ropy a plynu z Ruské federace, nebo o důležitou obchodní výměnu s rozmanitým evropským trhem, zahraniční obchod s těmito mocnostmi bude v nejbližší budoucnosti stále představovat významné procento v celkovém zahraničním obchodě postsovětských republik.

5. Závěr

Na základě teorie integračních procesů můžeme Evropskou unii hodnotit jako v dnešní době nejlépe fungující integrační seskupení suverénních států na světě. Od podepsání Smlouvy o založení Evropského společenství uhlí a oceli v roce 1951 prošla Evropská integrace řadou změn, územních rozšiřování, úspěchů i problémů. EU se za pomoci svých institucí, členských států, politik a nastaveného multilaterálního systému dokázala vyvinout v důležitého aktéra ve světové ekonomice, nicméně o poznání méně významného aktéra ve sféře politické. Stále však můžeme EU označit za stabilní, bezpečnou, demokratickou a prosperující organizaci, jejíž členská základna pokrývá většinovou část evropského kontinentu a rozvíjí spolupráci se státy po celém světě.

Oblast spolupráce logicky zahrnuje také postsovětské republiky východní Evropy. Tato spolupráce je ošetřena na základě Evropské politiky sousedství, která nabyla ještě většího významu po zahájení iniciativy Východního partnerství, jež je zaměřeno na 6 postsovětských republik východní Evropy, a to na Ukrajinu, Gruzii, Moldavsko, Bělorusko, Arménii a Ázerbájdžán. Tyto státy měly po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 ambiciózní plány o vybudování národních ekonomik na základě vlastních možností. Tyto plány se brzo ukázaly jako nereálné, čehož se okamžitě snažila využít Ruská federace k udržení svého vlivu po rozpadu SSSR a začala vytvářet nové integrační organizace, kde přizývala nově nezávislé státy. Naneštěstí pro Rusko začaly tyto státy po nabytí nezávislosti sledovat své zájmy a prosazovat nové hodnoty, včetně přechodu na tržní ekonomiku, což byl jasný signál pro Ruskou federaci, že svou moc v podobě Sovětského svazu již zpět nezíská.

Tento fakt podpořil vývoj integračních seskupení jako Společenství nezávislých států a Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti. V případě SNS se jedná o integraci s cílem dosáhnout komplexního vyváženého hospodářského a sociálního rozvoje, zajištění dodržování lidských práv a základních svobod v souladu s obecně uznávanými zásadami spolupráce mezi členskými státy při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, včetně snahy o odstranění zbraní hromadného ničení a všeobecného odzbrojení. V dnešní době spolupráce v rámci SNS stále slábne a seskupení upadá do pozadí, jedná se tak pouze o tzv. organizaci „na papíře“, jež vznikla jako snaha Ruska udržet si dominantní pozici v regionu. Podobným způsobem dopadla i OSKB, která byla na rozdíl od SNS zaměřena na bezpečnostní stránku spolupráce, respektive měla za úkol zajistit bezpečnost v regionu. Ve Smlouvě o kolektivní

bezpečnosti je stanoveno, že v případě napadení jednoho z členských států, je tato agrese chápána jako útok na všechny členské státy. Nicméně některé státy opět nebyly až tak motivovány pro vstup tímto faktorem bezpečnosti, ale byly donuceny ze strany Ruska, které se jen těžko srovnávalo s faktem, že ztratilo svou obrovskou nadvládu z dob Sovětského svazu. V dnešní době stojí tato organizace rovněž v pozadí. Tato organizace ztroskotala zejména na nedostatku finančních prostředků k realizování jejích cílů a následné neaktivitě Ruska v dalším rozvoji, což přimělo některé členské státy hledat možnost spolupráce se západními institucemi. Ve znamení protiváhy a vzdoru Ruské federaci byla založena Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj, jejíž členové jsou země, které nemají s Ruskem dobré vztahy, a to konkrétně Gruzie, Moldavsko, Ukrajina a Ázerbájdžán. Cílem této organizace je postupné politické sblížování a prohloubení spolupráce na mezinárodní scéně. Záměrem členských zemí GUAM bylo rozvíjet účinné mechanismy spolupráce tak, aby bylo dosaženo znovuoobnovení, do značné míry oslabených, ekonomických vazeb. Organizace je velice proevropsky zaměřená a snaží se tak propagovat spolupráci s EU. Nejdůležitější organizací, která vznikla v postsovětském prostoru, je Euroasijská hospodářská unie. Jedná se o Ruskem vedenou organizaci, která vznikla jako reakce na postupné vměšování se EU do postsovětského prostoru. EAHU funguje jako protiváha Evropské unii a postupem času má za cíl dojít k podobné integrační úrovni, jaká existuje v rámci Evropské unie.

Rusko se prostřednictvím své nově vzniklé organizace EAHU snaží o vybalancování vlivu Evropské unie, jež si od rozpadu SSSR začala EU v postsovětském prostoru vytvářet. Ruské vládě se tento plán částečně vydařil, když dokázala svými prostředky přimět Arménii a Bělorusko, skrze politický a ekonomický nátlak, aby se staly členy EAHU. Dle očekávání EU upevnila svůj vliv v postsovětském prostoru ve státech, které jasně propagují demokratizaci a prozápadní myšlení. Jedná se o Ukrajinu, Moldavsko a Gruzii, které podepsaly v roce 2014 asociační dohodu s EU. Nicméně tento fakt se nezamlouvá ruské vládě a jejím zájmům, která to dává jasně najevo ekonomickými i politickými kroky proti těmto státům. Toto potvrzují i ukazatele zahraničního obchodu zemí východní Evropy s Ruskem a EU, kde jde vidět převaha v zahraničním obchodu s EU u zemí, které podepsaly asociační dohody a naopak převaha v zahraničním obchodu s Ruskem u států, které se připojily k EAHU. Jako jediná z vybraných zemí, která se nepřipojila doposud k žádné z těchto dvou integrací, je Ázerbájdžán, který si díky svým příjmům z prodeje ropy udržuje nezávislost na obou celcích.

Cílem diplomové práce bylo zhodnotit vliv spolupráce Evropské unie se zeměmi východní Evropy na vytváření integračních procesů v postsovětském regionu. Na základě provedené analýzy lze tvrdit, že Evropská unie svými nástroji v rámci EPS a Východního partnerství radikálně ovlivňuje integrační procesy v regionu východní Evropy a reprezentuje zde jednoho z hlavních aktérů při spolupráci s bývalými sovětskými republikami. Po prozkoumání současné politické a ekonomické situace v analyzované oblasti lze potvrdit hypotézu, že spolupráce EU se zeměmi východní Evropy je nekompatibilní s dalšími integračními seskupeními v tomto prostoru.

Seznam zdrojů

Knižní zdroje

CIHELKOVÁ, Eva, 2011. Evropská ekonomická integrace: procesy, politiky, governance. Praha: Oeconomica. 335 s. ISBN 978-80-245-1835-0.

CIHELKOVÁ, Eva, 2007. Nový regionalismus: teorie a případová studie (Evropská unie). Praha: C.H. Beck. 361 s. ISBN 978-80-7179-808-8.

DELCOUR, Laure, 2011. Shaping the Post-Soviet Space?: EU Policies and Approaches to Region-Building. Berlington: Ashgate Pub. 182 s. ISBN 978-1-4094-0224-4.

HAAS, P. S., J. G. RUGGIE a P. SCHMITTER, 2008. Beyond the nation-state functionalism and international organization. Colchester: ECPR Press. 584 s. ISBN 978-095-5248-870.

HODAČ, Jan a Petr STREJČEK, 2008. Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. 317 s. ISBN 978-80-210-4721-1.

KRATOCHVÍL, Petr, 2008. Teorie evropské integrace. Praha: Portál. 218 s. ISBN 978-80-7367-467-0.

KUCHYŇKOVÁ, Petra a Tomáš ŠMÍD (eds.), 2006. Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. 200 s. ISBN 80-210-4171-4.

KUNEŠOVÁ, Hana, 2014. Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy. 3. vyd. Praha: C.H. Beck. 386 s. ISBN 978-80-7400-502-2.

LEICHTOVÁ, Magdalena, 2010. Pod maskou medvěda: neporozumění ve vztazích Ruska a Západu, po skončení studené války. Brno: Václav Klemm. 246 s. ISBN 978-80-904083-4-0.

LITERA, Bohuslav, 2006. Energie pro Evropu: energetická spolupráce Ruska a zemí postsovětského prostoru s Evropskou unií. Praha: Eurolex Bohemia. 279 s. ISBN 80-868-6170-8.

PELIKÁNOVÁ, Radka, 2014. Selected current aspects and issues of European integration. Ostrava: Key Publishing. 186 s. ISBN 978-80-7418-226-6.

ŠEVČÍKOVÁ, Michaela, 2015. Five crises of the European integration process. Praha: Oeconomica. 168 s. ISBN 978-80-245-2098-8.

TOLSTRUP, Jakob, 2013. Russia vs. the EU: the Competition for Influence in Post-Soviet States. Boulder, Colorado: First Forum Press. 295 s. ISBN 978-193-5049-937.

WAISOVÁ, Šárka, 2008. Mezinárodní organizace a režimy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 255 s. ISBN 978-80-7380-109-0.

WAISOVÁ, Šárka, 2009. Regionální integrační procesy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 570 s. ISBN 978-80-7380-232-5.

ZLÝ, Bohumír, 2009. Úvod do teorie mezinárodní ekonomické integrace. Brno: Tribun EU. 284 s. ISBN 978-80-7399-719-9.

Elektronické zdroje

ALIEVA, Leila, 2015. *The Eastern Partnership: the view from Azerbaijan* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://www.ecfr.eu/article/commentary_azerbaijan3023

ASLANLI, Araz, 2010. *Azerbaijan-Russia Relations: Is The Foreign Policy Strategy of Azerbaijan Changing?* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_vol9_no3_araz-aslanli.pdf

ATANASIU, Mirela, 2015. *Contemporary Crises and Conflicts Susceptible of Major Complex Effects on The European Security Environment. Ukraine Case.* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=957bacf0-f280-4e92-b3df-721a27f3ec53%40sessionmgr115&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMt bGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=108471831&db=e5h>

BECHEV, Dimitar, 2015. *Understanding the Contest Between the EU and Russia in Their Shared Neighborhood.* [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=0c8e4f91-8c6f-48f0-939e-dadcf7f9baaa%40sessionmgr112&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMt bGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=111590938&db=a9h>

BELL, Stephen, 2002. *Institutionalism: Old and new* [online]. [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <https://espace.library.uq.edu.au/view/UQ:9699/Institutionalism.pdf>

BLOCKMANS, Steven, Hrant KOSTANYAN a Ievgen VOROBIOV, 2012. *Towards a Eurasian Economic Union: The challenge of integration and unity* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.ceps.eu/system/files/CEPS+Special+Report+No+75+-+Towards+a+Eurasian+Economic+Union.pdf>

BOSSE, Giselle, 2009. *Challenges for EU Governance Through Neighbourhood Policy and Eastern Partnership: The Values/Security Nexus in EU-Belarus Relations* [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=03c4cd9c-6ed2-466c-b6ee-908894433db4%40sessionmgr114&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=39359480&db=a9h>

BOSSE, Giselle. *From 'Villains' to the New Guardians of Security in Europe? Paradigm Shifts in EU Foreign Policy towards Libya and Belarus* [online]. 2011 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=72f7199c-584c-4b4b-a8bc-5eaea07662fb%40sessionmgr111&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=67366436&db=a9h>

BOYRAZ, Haci Mehmet, 2014. *The motives behind the European Integration* [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: https://www.academia.edu/9108687/The_motives_behind_the_European_Integration

CAPPUCCI, Marianna, 2013. *Making an European Country in The Caucasus: The Georgian Experience* [online]. [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=a2616f65-c947-4569-9490-56ebc77aa6d9%40sessionmgr4005&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=96070507&db=a9h>

CIHELKOVÁ, Eva, 2011. *Evropská politika sousedství: nástroj budování prostoru bezpečnosti, stability a prosperity?* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://ces.vse.cz/wp-content/cihelkova1.pdf>

CÍSAŘ, Ondřej, 2002. *Teorie mezinárodních vztahů a evropská studia* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2002/1/2002-1-3-C%C2%B0sa%C5%BC->

Teorie%20mezin%20%80%A0rodn%C2%B0ch%20vztah%C3%96%20a%20evropsk%E2%80%A0%20studia.pdf

CIVAN, Cenk, 2015. *The Creation of Commonwealth of Independent States and the Alma-Ata Protocol* [online]. [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://venbase.com/hasalmun/wp-content/uploads/2015/09/HasalMUN-2015-CIS-Study-Guide-Part-2-1.pdf>

CIVIL SOCIETY FORUM, 2014. *EU Budget Support to Eastern Partnership Countries: Moldova, Georgia, Ukraine* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://eap-csf.eu/assets/files/WG1_EU%20Budget%20support_last_en.pdf

CUCIURIANU, Mădălina Laura, 2015. *The Transition of The European World. The Post-Communist Challenges. Research* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e5h&an=111532690&scope=site>

DELCOUR, Laure, 2013. *Meandering Europeanisation. EU Policy Instruments and Policy Convergence in Georgia Under the Eastern Partnership* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=aa68c917-04bb-427e-9dbe-46a97e446055%40sessionmgr4005&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMTbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=90399658&db=a9h>

DELCOUR, Laure, 2015. *Between the Eastern Partnership and Eurasian Integration: Explaining Post-Soviet Countries' Engagement in (Competing) Region-Building Projects* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=ae5989d3-a497-416e-982b-044adfc00697%40sessionmgr111&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMTbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=111590936&db=a9h>

DEVYATKOV, Andrey, 2014. *Neighborhood Strategies and Soft Power Potential of The European Union and Russia in Moldova* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=5f6a0db4-d094-4eaf-b332-3f777f998369%40sessionmgr120&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMTbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=95590333&db=e5h>

DRAGNEVA, Rilka a Kataryna WOLCZUK, 2012. *Russia, the Eurasian Customs Union and the EU: Cooperation, Stagnation or Rivalry?* [online]. [cit. 2016-03-03]. Dostupné z:

https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0812bp_dragnevawolczuk.pdf

DRAGNEVA, Rilka a Kataryna WOLCZUK, 2015. *Eurasian Economic Integration: Institutions, Promises and Faultlines* [online]. [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR019/SR019-Dragneva-Wolczuk.pdf>

EU EXTERNAL ACTION, 2016. *EU – Azerbaijan Eastern Partnership: Supporting Reforms, Promoting Change* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/eastern/docs/eu-azerbaijan_en.pdf

EUFOA, 2014. *EU-Armenia Relations: Future Developments and Prospects* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://www.eufoa.org/uploads/FutureofEUAMRelations.pdf>

EURASIAN ECONOMIC COMMISSION, 2015. *Eurasian Economic Integration: Facts and Figures* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: http://www.eurasiancommission.org/en/Documents/broshura26_ENGL_2014.pdf

EUROPEAN COMMISSION, 2014. *Ex-ante Evaluation Statement on EU Macro-Financial Assistance to Ukraine* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/documents/ex-ante_evaluation_statement_ukraine_en_.pdf

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *Eu-Georgia Trade Deep and Comprehensive Free Trade Area* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/may/tradoc_153435.pdf

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *European Union, Trade in goods with Belarus* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113351.pdf

EVROPSKÁ UNIE - VNĚJŠÍ ČINNOST, 2015. *Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Riga, 21-22 May 2015)*. [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/eastern/docs/riga-declaration-220515-final_en.pdf

FRANKE, Anja et al., 2010. *The European Union's Relations with Ukraine and Azerbaijan* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/profile/Inna_Melnykovska/publication/261585442_The_European_Union's_Relations_with_Ukraine_and_Azerbaijan/links/0deec535edf4b8dc73000000.pdf

FREIRE, M. R. a L. SIMÃO, 2013. □ *"From words to deeds": European Union democracy promotion in Armenia* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=01f09c7b-f33c-4096-a7e2-233602eecec1%40sessionmgr4002&vid=0&hid=4110&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZH MtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=87927738&db=a9h>

GHEDROVICI, Olesea a Nikolai OSTAPENKO, 2013. *The Glaring Socioeconomic Meltdown in Post-Soviet Ukraine, Moldova, and Belarus: A Distorted Mindset in Search of a Way Out* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://thejournalofbusiness.org/index.php/site/article/viewFile/19/19>

GÜLEÇ, Cansu, 2015. *Nagorno-Karabakh Dispute: Why Intractable Conflict for Armenia?* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=0892e7c0-414f-4c79-b134-afa5eded7c0f%40sessionmgr4003&vid=0&hid=4110&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZH MtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=110480436&db=a9h>

INSTITUTO ESPAÑOL DE ESTUDIOS ESTRATÉGICOS, 2002. *Charter of The Collective Security Treaty Organization* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: http://www.ieee.es/Galerias/fichero/Varios/2002_Carta_de_la_OTSC.pdf

JURKONIS, Vytis, 2013. *EU Foreign Policy Towards Belarus -- Mixing Chess with Checkers* [online]. [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=d271bffb-3b30-4f0b-a636-473a313aab93%40sessionmgr115&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHM tbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=94984539&db=e5h>

KASČIŪNAS, Laurynas a Dovilė ŠUKYTĖ, 2013. *Creation of the Eurasian union and Its Implications for the European Neighbourhood Policy. Lithuanian Foreign Policy Review* [online]. č. 18 [cit. 2016-02-18]. ISSN 13925504. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e5h&an=91526705&scope=site>

KOROSTELEVA, Elena, 2009. *The limits of EU Governance: Belarus's Response to the European Neighbourhood Policy* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z:

<http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=6f2339a9-0afa-41e3-8b95-2cd8fbd82d3a%40sessionmgr198&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=39359479&db=a9h>

KOROSTELEVA, Elena, 2013. *Evaluating The Role of Partnership in The European Neighbourhood Policy: The Eastern Neighbourhood* [online]. [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=3520b352-1928-450c-b9e4-ed87f4c3ccdb%40sessionmgr4005&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=95087733&db=e5h>

KOROSTELEVA, Elena, 2013. *The Eastern Dimension of the European Neighbourhood Policy: Practices, Instruments and Social Structures* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=c81ac8b3-41a2-43f4-a50d-1694b9374006%40sessionmgr4005&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=90399655&db=a9h>

KOSTANYAN, Hrant, 2015. *The Rocky Road to an EU-Armenia Agreement: From U-turn to detour* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <https://www.ceps.eu/system/files/EU%20Armenia%20Agreement%20H%20Kostanyan%20CEPS%20Commentary%202.pdf>

KRAMER, Mark, 2008. *Russian Policy Toward the Commonwealth of Independent States* [online]. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://dialogueeurope.org/uploads/File/resources/Russian%20policy%20toward%20the%20CIS.pdf>

KUBICEK, Paul, 2009. *The Commonwealth of Independent States: an example of failed regionalism?* [online]. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: http://commonweb.unifr.ch/artsdean/pub/gestens/f/as/files/4760/39349_201842.pdf

KUZIO, Taras, 2000. *Geopolitical Pluralism in the CIS: The Emergence of GUAM* [online]. [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: http://www.taraskuzio.net/International%20Relations_files/guam_emergence.pdf

KUZIO, Taras, 2001. *Eurasia Insight The Role of GUUAM in The International Antiterrorist Strategy* [online]. [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: http://www.taraskuzio.net/media9_files/13.pdf

- KUZMINA, Jekaterina, 2015. *Examining the EU-Russia Relations over Ukraine: Is Cooperation Possible?* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Jekaterina_Kuzmina2/publication/281407896_Examining_the_EU-Russia_Relations_over_Ukraine_Is_Cooperation_Possible/links/55e5be7708aede0b57374b88.pdf
- LAGUTINA, Martia, 2014. *Eurasian Economic Union Foundation : Issues of Global Regionalization* [online]. [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: http://133.87.26.249/dspace/bitstream/2115/57848/1/EBR5_1_006.pdf
- LANGBEIN, Julia, 2013. *Introduction: Explaining Policy Change in the European Union's Eastern Neighbourhood* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=df6705f-8714-4c51-a9f9-3cc905f094cc%40sessionmgr4003&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZH MtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=88071052&db=a9h>
- LARYŠ, Martin, 2011. *Perspektivy rozvoje Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti (ODKB)* [online]. [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz-BP-2011-8.pdf>
- LIBMAN, Alexander, 2011. *Commonwealth of Independent States and Eurasian Economic Community* [online]. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: http://www.internationaldemocracywatch.org/attachments/460_CIS-libman.pdf
- MARTÍNEZGARNELO Y CALVO, Giorgiana, 2014. *The Eastern Partnership as an Expression of The European Neighbourhood Policy: Reinforcing The European Normative Power with The Eastern partners* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=a31c9ecc-dade-4ecf-b5e8-f277cd03ba66%40sessionmgr4001&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZH MtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=97321849&db=e5h>
- MCMAHON, Robert, 2014. *Ukraine in Crisis* [online]. [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: <http://www.bpi.edu/ourpages/auto/2014/4/12/54177885/Ukraine%20in%20Crisis%20Article.pdf>

MIŠKINIS, Algirdas, 2012. *Economic Impacts of EU-Belarusian Trade* [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: [http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=25f604cb-fccf-4609-8fdd-](http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=25f604cb-fccf-4609-8fdd-d6ad1711fd43%40sessionmgr102&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=78092608&db=e5h)

[d6ad1711fd43%40sessionmgr102&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=78092608&db=e5h](http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=25f604cb-fccf-4609-8fdd-d6ad1711fd43%40sessionmgr102&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=78092608&db=e5h)

NIKITINA, Yulia, 2012. *The Collective Security Treaty Organization Through the Looking Glass. Problems of Post-Communism* [online]. [cit. 2016-02-08]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&an=74981444&scope=site>

NODIA, Ghia, 2012. *The August 2008 War: Main Consequences for Georgia and Its Conflicts* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z:

<http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=df103ba2-2594-450a-915a-d52b25d50369%40sessionmgr4002&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=82505194&db=a9h>

NURIYEV, Elkhan, 2008. *Azerbaijan and the European Union: New Landmarks of Strategic Partnership in The South Caucasus-Caspian basin* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=3&sid=35d40836-f4ab-4d19-a5ef-6cd1238f8807%40sessionmgr4003&hid=4105&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=32744634>

PARDO SIERRA, Oscar B, 2011. *Shaping the Neighbourhood? The EU's Impact on Georgia* [online]. [cit. 2016-04-04]. Dostupné z:

<http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=49286e14-acfa-4e88-8c20-f739f01179fd%40sessionmgr4005&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=65638189&db=a9h>

PARESASHVILI, Nino a Avtandil ABASHISHVILI, 2013. *Policy Implementation of The Eastern Partnership in Georgia* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z:

<http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=cafb5a6d-6cd5-423b-9b29-cfbb87a12e86%40sessionmgr4003&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=94272600&db=e5h>

POPA, Ana, 2015. *Moldova and Russia: Between Trade Relations and Economic Dependence* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: http://www.expert-group.org/ro/biblioteca/item/download/1348_10771108a3d22488655de8186bfb918

POPESCU, Nicu, 2014. *Eurasian Union: the real, the imaginary and the likely* [online]. [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/CP_132.pdf

PRISTAȘ, Alina Ioana, 2014. *A Comparative Analysis of Economic Developments in Ukraine and Republic of Moldavia in The Context of The European Neighbourhood Policy* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=0100c3f1-6f6b-4106-88ad-339b4901cf8c%40sessionmgr4003&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZH MtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=100407945&db=e5h>

PRISTAȘ, Alina Ioana, 2015. *The Republic of Moldova-From Partner to Associate of The European Union* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=4d6997af-a968-4897-878a-ace9f1db8747%40sessionmgr115&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMt bGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=113854287&db=a9h>

PUTINĂ, Natalia a Victoria BEVZIUC, 2014. *The European Dimension of Political Process in Moldova and Georgia: Realities and Perceptions* [online]. [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=c2879f57-a87d-451b-8fdb-d124ea11650d%40sessionmgr112&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMt bGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=109038242&db=a9h>

RINNA, Anthony, 2014. *Yerevan's Choice: Armenia and its Integration into the Eurasian Customs Union* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=778a0226-91cc-4003-b880-0ac4358a11ec%40sessionmgr4003&vid=0&hid=4110&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZH MtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=99861819&db=a9h>

RINNA, Anthony, 2014. *Yerevan's Choice: Armenia and its Integration into the Eurasian Customs Union* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=90b2559a-abe7-4ac1-96db-f8dd98257e34%40sessionmgr4002&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZH MtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=99861819&db=a9h>

ROTĂRESCU, Iulia, 2014. *The Relevance of The Transnistrian Conflict to Moldova-Russia Relations. Some Considerations* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=082e7a93-62df-4c6f-9a30->

ff2392ab8ecd%40sessionmgr120&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMt
bGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=95590342&db=e5h

SAAT, J. H., 2005. *The Collective Security Treaty Organiaztion* [online]. [cit. 2016-02-18].
Dostupné z:

https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi5tdfU88rLAhUmZ3IKHdgwDAkQFggeMAA&url=http%3A%2F%2Fmercury.ethz.ch%2Fserviceengine%2FFiles%2FISN%2F92581%2Fpublicationdocument_singledocument%2F10836aba-2ec5-476a-9e65-6dda72ea74c7%2Fen%2F05_Mar.pdf&usg=AFQjCNFTmjXw35Ekcd7WT9eLKugZY06s4Q&sig2=E4rv67VGo22CDWh7mfXz2g

SAKWA, Richard a Mark WEBBER, 1999. *The Commonwealth of Independent States, 1991-1998: Stagnation and Survival. Europe-Asia Studies* [online]. [cit. 2016-02-12]. Dostupné z:
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsjsr&an=edsjsr.153688&scope=sit>
e

SALVATI, Federico, 2015. *Russia and Azerbaijan: A Complicated Relationship* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://www.geopolitica.info/russia-and-azerbaijan/>

SINKKONEN, Teemu, 2011. *A Security Dilemma on the Boundary Line: An EU Perspective to Georgian–Russian Confrontation After The 2008 War* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z:
<http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=333a6a77-ca18-41f1-bf41-bfcecee98c59%40sessionmgr4001&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=65522799&db=a9h>

TABUR, Canan Ezel, 2013. *The Evolution of EU's Neighbourhood Policy Towards Eastern Europe* [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z:
<http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=79792da3-158c-4e78-9854-5bb21f42acb8%40sessionmgr4002&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=113458217&db=a9h>

TRENIN, Dmitri, 2014. *The Ukraine Crisis and The Resumption of Great-Power Rivalry* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z:
http://carnegieendowment.org/files/ukraine_great_power_rivalry2014.pdf

TSYGANKOV, Andrei Pavlovich, 2003. *Mastering space in Eurasia: Russia's geopolitical thinking after the Soviet break-up* [online]. [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: http://is.muni.cz/do/fss/57816/40125114/Tsygankov__A._Mastering_Space_Euroasia_Comm.Studies_36_2003.pdf

VALÁŠEK, Tomáš, 2000. *Military Cooperation between Georgia, Ukraine, Uzbekistan, Azerbaijan, and Moldova in the GUUAM Framework* [online]. [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/3102/military_cooperation_between_georgia_ukraine_uzbekistan_azerbaijan_and_moldova_in_the_guam_framework.html

VAN DER LOO, Guillaume a Peter VAN ELSUWEGE, 2012. *Competing Paths of Regional Economic Integration in the Post-Soviet Space: Legal and Political Dilemmas for Ukraine. Review of Central* [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=1&sid=38a9a8b2-1d1a-4142-b4ca-830977d68ae8%40sessionmgr4003&hid=4208&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d#AN=95995822&db=a9h>

VINOKUROV, Evgeny a Alexander LIBMAN, 2012. *Eurasian Integration: Challenges of Transcontinental Regionalism* [online]. [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: https://mpira.ub.uni-muenchen.de/61639/1/MPRA_paper_61639.pdf

VINOKUROV, Evgeny, 2012. *The Customs Union and the Single Economic Space: Towards the Eurasian Economic Union* [online]. [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: http://www.eabr.org/general/upload/CII%20-%20izdania/Yerbook-2012/a_n5_2012_05.pdf

VYSOTSKAYA GUEDES VIEIRA, Alena, 2014. *The Politico-Military Alliance of Russia and Belarus: Re-Examining the Role of NATO and the EU in Light of the Intra-Alliance Security Dilemma* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=1d85d7d5-d221-43c9-b49b-cbe47b2b0463%40sessionmgr114&vid=0&hid=126&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=95888961&db=a9h>

WESSELINK, Edzard a Ron BOSCHMA, 2012. *Overview of the European Neighbourhood Policy: Its Edzard Wesselink, Ron Boschma January 2012 History, Structure, and Implemented Policy Measures* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.ub.edu/searchproject/wp-content/uploads/2012/02/WP-1.4.pdf>

WHITMAN, RICHARD G. a STEFAN WOLFF, 2010. *The EU as a conflict manager? The case of Georgia and its implications* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=03f9be83-39ac-49d8-869e-5e17006ab185%40sessionmgr4003&vid=0&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZH MtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=47582939&db=a9h>

WORLD BANK, 2015. *Migration and Remittances: Recent Developments and Outlook* Special Topic: Financing for Development* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1288990760745/MigrationandDevelopmentBrief24>.

YESDAULETOVA, Ardak a Aitmukhanbet YESDAULETOV, 2014. *The Eurasian Union: Dynamics and Difficulties of The Post-Soviet Integration. Trames: A Journal of the Humanities* [online]., roč. 18, č. 1 [cit. 2016-02-17]. ISSN 14060922. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=1&sid=0bdd09f3-c2df-4942-aa76-8ec5735db51c%40sessionmgr112&hid=121&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZH MtbGl2Z Q%3d%3d#AN=94845430&db=e5h>

Internetové stránky

BBC.COM, 2014. *Ukraine Crisis: Timeline* [online]. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>

CEIC, 2014. *The Economic Implications of Ukraine-Russia Trade Relations* [online]. [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceicdata.com/en/blog/economic-implications-ukraine-russia-trade-relations>

CIVIL.GE, 2015. *Georgia's 2014 Foreign Trade* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=27984>

ČESKÁ TELEVIZE, 2014. *Rusko může obsadit cíle na Ukrajině do pěti dnů, varoval velitel nato* [online]. [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1040699-rusko-muze-obsadit-cile-na-ukrajine-do-peti-dnu-varoval-velitel-nato>

E15.CZ, 2015. *Junckers prý naznačil putinovi zlepšení obchodních vztahů* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/politika/junker-pry-putinovi-naznacil-moznost-zlepseni-obchodnich-vztahu-1247502>

E15.CZ, 2016. *Nizozemci odmítli asociační dohodu EU s Ukrajinou, referendum je platné* [online]. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/politika/nizozemci-odmitli-asociacni-dohodu-eu-s-ukrajinou-referendum-je-platne-1285969>

EAEU, 2016. *General information* [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.eaeunion.org/?lang=en#about-info>

E-CIS.INFO, 2016. *Společenství nezávislých států* [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://e-cis.info/page.php?id=19397>

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, 2014. *Commonwealth of Independent States (CIS)* [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/topic/Commonwealth-of-Independent-States>

EU EXTERNAL ACTION, 2016. *Summary on EU- Azerbaijan Relations* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/azerbaijan/eu_azerbaijan_summary/index_en.htm

EU EXTERNAL ACTION, 2016. *Summary on EU-Armenia relations* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/armenia/eu_armenia_summary/index_en.htm

EURACTIV, 2016. *Azerbaijan's rejection of EU association was an eye-opener for Brussels* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/azerbaijan-s-rejection-of-eu-association-was-an-eye-opener-for-brussels/>

EURACTIV.CZ, 2013. *Evropská politika sousedství* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/link-dossier/evropska-politika-sousedstvi-000048>

EURASIAN ECONOMIC COMMISSION, 2015. *The Treaty on The Eurasian Economic Union is Effective* [online]. [cit. 2016-02-12]. Dostupné z: <http://www.eurasiancommission.org/en/nae/news/Pages/01-01-2015-1.aspx>

EURASIANET, 2015. *EU and Azerbaijan: Breaking Up or Muddling Through?* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://www.eurasianet.org/node/75116>

EUROPEAN COMMISSION, 2014. *European Commission's Support to The Republic of Moldova* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-355_en.htm

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *Armenia Trade* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/armenia/>

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *Belarus Trade* [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/belarus/>

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *European Neighbourhood Policy* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/international/neighbourhood_policy/index_en.htm

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *Georgia* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/international/neighbourhood_policy/georgia_en.htm

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *Georgia Trade* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/georgia/>

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *Macro-Financial Assistance to non-EU countries* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/macro-financial_assistance/index_en.htm

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *Moldova Trade* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/moldova/>

EUROPEAN COMMISSION, 2015. *Ukraine Trade* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/>

EUROPEAN COMMISSION, 2016. *Ukraine* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/international/neighbourhood_policy/ukraine_en.htm

EUROPEAN NEIGHBOURHOOD INFO CENTRE, 2016. *The Eastern Partnership* [online]. [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://www.enpi-info.eu/maineast.php?id=506&id_type=2

EUROPEAN NEIGHBOURHOOD INFO CENTRE, 2016. *The European Neighbourhood Policy (ENP)* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://www.enpi-info.eu/main.php?id=344&id_type=2

EUROPEAN PARLAMENT, 2015. *Regional Organisations in The Post-Soviet Space* [online]. [cit. 2016-03-03]. Dostupné z:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/545718/EPRS_ATA\(2015\)545718_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/545718/EPRS_ATA(2015)545718_REV1_EN.pdf)

EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION, 2016. *EU and Moldova meet to discuss relationship and reforms* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/top_stories/2016/150316_eu_moldova_meeting_en.htm

EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION, 2016. *European Neighbourhood Policy (ENP)* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://eeas.europa.eu/enp/>

EUROPEANCOMMISSION, 2015. *Azerbaijan trade* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/azerbaijan/>

EUROSKOP.CZ, 2016. *Evropská politika sousedství* [online]. [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8714/sekce/evropska-politika-sousedstvi/>

EUROZPRÁVY.CZ, 2015. *NATO ignoruje naše snahy o spolupráci, zlobí se Rusko* [online]. [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://zahranicni.eurozpravy.cz/evropa/118031-nato-ignoruje-nase-snahy-o-spolupraci-zlobi-se-rusko/>

EVROPSKÝ PARLAMENT, 2015. *Evropská politika sousedství* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html

EVROPSKÝ PARLAMENT, 2015. *Východní partneři* [online]. [cit. 2016-03-11]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.5.html

FORBES, 2015. *Russia Is Still Ukraine's Largest Trading Partner* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.forbes.com/sites/markadomanis/2015/01/05/russia-is-still-ukraines-largest-trading-partner/#571e5eb0106e>

GLOBALSECURITY.ORG, 2016. *Collective Security Treaty Organization (CSTO)* [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/world/int/csto.htm>

GLOBALSECURITY.ORG, 2016. *Organization For Democracy and Economic Development - GUAM* [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/world/int/guam.htm>

GUAM ORGANIZATION, 2016. *Historie GUAM*. [online]. [cit. 2016-02-19]. Dostupné z: <http://www.guam-organization.org/node/242>

GUAM ORGANIZATION, 2016. *Organizační Struktura GUAM* [online]. [cit. 2016-02-19]. Dostupné z: <http://guam-organization.org/node/268>

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, 2013. *Gruzie si zvolila nového prezidenta. Kandidát miliardářského premiéra vystřídá Saakašviliho* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/asie-a-pacifik-cina/c1-61090960-gruzie-si-zvolila-noveho-prezidenta-kandidat-miliardarskeho-premiera-vystrida-saakasviliho>

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, 2015. *Kyrgyzstán se stal pátým členem ruské Euroasijské hospodářské unie* [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/asie-a-pacifik-cina/c1-64424230-kyrgyzstan-se-stal-patym-clenem-ruske-euroasijske-hospodarske-unie>

HROMADSKE INTERNATIONAL, 2016. *Why The Economies Of Ukraine and Russia Are Nearly Inseparable* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://int.hromadske.tv/articles/show/Why_Economies_Ukraine_Russia_Nearly_Inseparable

IDNES.CZ, 2014. *Putin založil euroasijskou unii. "epochální" svaz má dobýt svět* [online]. [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/euroasijska-unie-ruska-beloruska-a-kazachstanu-f5p-/zahranicni.aspx?c=A140529_110455_zahranicni_neh

IDNES.CZ, 2016. *Evropa ruší většinu sankcí vůči Bělorusku. Zbrojní embargo zůstane* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/eu-zrusi-vetsinu-sankci-vuci-belorusku-fcn-/zahranicni.aspx?c=A160215_174750_zahranicni_ane

IDNES.CZ, 2016. *Vrátíme letos Ukrajinu do Donbasu a na Krym, slíbil prezident Porošenko* [online]. [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/letosni-prioritou-je-pro-porosenka-obnovit-svrchovanost-v-donbasu-110-/zahranicni.aspx?c=A160114_154442_zahranicni_lve

KAVKAZ-UZEL.RU, 2009. *Organizace pro demokracii a hospodářský rozvoj - GUAM* [online]. [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/163542/>

NATOAKTUAL.CZ, 2016. *Členské státy Severoatlantické aliance* [online]. [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/clenske-staty-nato-0af-na_zpravy.aspx?y=na_summit/clenskestatynato.htm

NOVINKY.CZ, 2016. *Boj o Náhorní Karabach zuří dál, Ázerbájdžán hlásí zničení arménského štábu* [online]. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/399511-boj-o-nahorni-karabach-zuri-dal-azerbajdzan-hlasi-zniceni-armenskeho-stabu.html>

ODKB.RU, 2016. *Basic Facts* [online]. [cit. 2016-02-25]. Dostupné z: http://www.odkb.gov.ru/start/index_aengl.htm

OEC, 2016. *Armenia* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/arm/>

OEC, 2016. *Azerbaijan* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/aze/>

OEC, 2016. *Belarus* [online]. [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/blr/>

RADA EVROPSKÉ UNIE, 2015. *Východní partnerství* [online]. [cit. 2016-03-09]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eastern-partnership/>

ROYAL INSTITUTE ELCANO, 2015. *The Eurasian Economic Union: ambitions* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/web/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/international+economy/ari49-2015-pozomartin-eurasian-economic-union-ambitions-and-vulnerabilities-of-the-other-eu

RUSSIA DIRECT, 2016. *With fall of ruble, Russia's economy trying to find a new bottom* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.russia-direct.org/debates/fall-ruble-russias-economy-trying-find-new-bottom>

TRADINGECONOMICS.COM, 2016. *European Union GDP* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/european-union/gdp>

TRADINGECONOMICS.COM, 2016. *European Union GDP Per Capita* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/european-union/gdp-per-capita>

UK PARLIAMENT, 2015. *The EU and Russia: before and beyond the crisis in Ukraine* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld201415/ldselect/ldeucom/115/11502.htm>

WORLD BANK, 2016. *GDP per capita* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

WORLD BANK, 2016. Gross domestic product 2014 [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>

Seznam zkratek

BENELUX	Belgie, Nizozemsko, Lucembursko
CACM	Central American Common Market Středoamerický společný trh
CARIFTA	Caribbean Free Trade Association Karibské sdružení volného obchodu
CEFTA	Central European Free trade Agreement Středoevropská dohoda o volném obchodu
DCFTA	Deep and Comprehensive Free Trade Area Prohloubená a komplexní dohoda o volném obchodu
EAHU	Euroasijská hospodářská unie
ECU	European Currency Unit Evropská měnová jednotka
EHS	Evropské hospodářské společenství
EIB	Evropská investiční banka
EIDHR	European Initiative for Democracy and Human Rights Evropská iniciativa pro demokracii a lidská práva
ENI	European Neighbourhood Instrument Evropský nástroj sousedství
ENPI	European Neighbourhood and Partnership Instrument Nástroje evropského sousedství a partnerství
EPS	Evropská politika sousedství
ES	Evropské společenství

ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
EU	Evropská unie
EUMM	European union monitoring mission Monitorovací mise Evropské unie
EUR	euro
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
FRONTEX	Evropská agentura pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích EU
GSP	General System of Preferences Všeobecný systém preferencí
GUAM	Organization for Democracy and Economic Development Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj
HDP	Hrubý domácí produkt
JEA	Jednotný evropský akt
MFA	Macro-financial assistance Makro-finanční asistence
NATO	North Atlantic Treaty Organization Severoatlantická aliance
NIF	Neighbourhood Investment Facility Investiční prostředek sousedství
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSKB	Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti

OSN	Organizace spojených národů
PCA	Partnership and Cooperation Agreement Dohoda o partnerství a spolupráci
RUB	rubl
SNS	Společenství nezávislých států
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
TACIS	Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States Technická pomoc pro Společenství nezávislých států
TCA	Trade and Cooperation Agreement Dohoda o obchodu a spolupráci
TRACECA	Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia Transportní koridor Evropa–Kavkaz–Asie
USA	Spojené státy americké
USD	americký dolar

Seznam grafů

Graf č. 2.1 – Trend v celkovém názoru na Evropskou unii občanů EU v % za rok 2006 až 2015

Graf č. 3.1 – Podíl zahraničního obchodu a obchodu v rámci společného trhu EAHU na celkovém obchodu v % za první polovinu roku 2014

Graf č. 3.2 – Trend kurzu RUB/USD

Graf č. 4.1 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Ukrajiny do/z EU a Ruska za rok 2014

Graf č. 4.2 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Moldavska do/z EU a Ruska za rok 2014

Graf č. 4.3 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Gruzie do/z EU a Ruska za rok 2014

Graf č. 4.4 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Běloruska do/z EU a Ruska za rok 2014

Graf č. 4.5 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Arménie do/z EU a Ruska za rok 2014

Graf č. 4.6 - Procentní podíl na celkovém exportu/importu zboží Ázerbájdžánu do/z EU a Ruska za rok 2014

Seznam tabulek

Tabulka č. 3.1 – Základní ekonomické indikátory zemí východní Evropy a EU28 za rok 2014
v USD

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 22. dubna 2016

.....

Martin Kalous